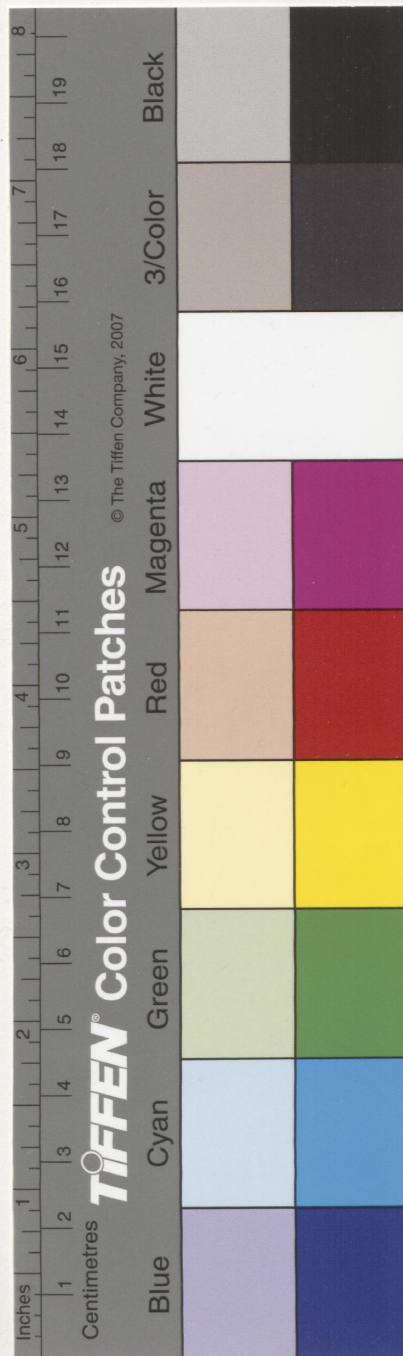

Anders Almqvist och Karl Hermans
Sou-Bagge
Gåtor, ordspår.
Seder och bruk, vitskapelse.

Borgå den 10de Januari

1891 (M)

1

Prof. Freudenthal.

Åf gammal vane värder jag i lands-
målsangelägenheter mig än en gång till
professorn med en anhållan om att
professorn vill ha godheten vid läg-
ligt tillfälle öfverlämna medföl-
jande samling nyländska²⁵¹ ordspråk,
ordstäf och gåtor till landsmåls-
föreningen

Jag har alls icke gjort mig mö-
dan att ordna dem, då jag icke
vet huru nyl. afd. blifvande ord-
språkssamling kommer att ordnas
— om efter bokstafoföjd eller upp-
slagsord. Hvad för öfrigt de

2
här med såna ordspråken vidkom-
mer, torde en stor mängd af den
rike förekomma i högsvenska,
andra åter äro saftigare, förefaller det
mig, på bygdemål. Eljes har jag blott
sparsamt upptagit reat högsvenska
ordspråk, som dock i stor mängd an-
vändas i Kyl. och af allmageman-
nen inflikas på högsvenska i hvars
samtal på bygdemål.

Denne min "samling" är skäligen au-
språkslös, men som jag dock smält
mistänker, att icke mycket i denna
riktning i Kyl. är gjort, har jag redan
velat sända den till Landsmålsföre-
ningen som ett vittne om att vi i Kyl.
ha äfven egna ordspråk, ordstaf och
gätor och som en maning till före-
ningens kyl. medlemmar att hvar
på sin ort samla dem, innan de
i färd den stigande folkbildningen

3
och med de försvinnande dialekterna
hinna dö ut.

För något år sedan återände jag de
anteckningar jag haft af Professorn (som
Johan Wahlm m.m.); emellertid ha några
blad förvillat sig från de äfriga och
får jag här återställa äfven dem och
beom ursäkt för mitt slaf.

Med vördnad

Anders Allardt

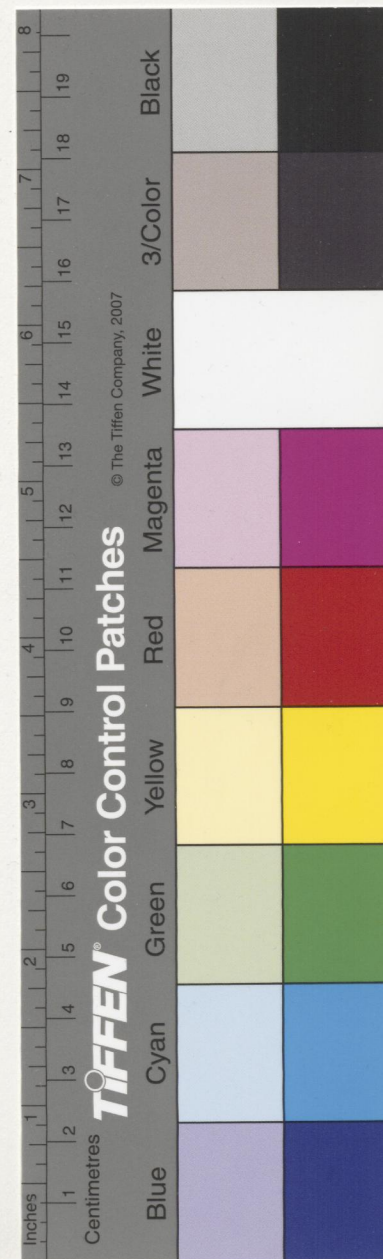

Nyländska Ordstäf (et. allardt)
(stätt. Hfors svenska Ldoug.)

Den 8 maj 1916 har dr. allardt
angivit socknarna för inläggande
samlingar.

W. O. H. Th. and

1/

Ordstäfa.

1/ Tom väntar up kvara'der som Røda bunnns
märena. ^{Lt}

2/ Tom e all lika liksom Lustis knivvan. ^{Lt}

3/ Äin fullor präst o äin torres fiskare, do
gör int stört.

4/ Ja mæ, så hann. ^{Penni}

5/ God skapa ingon bräsko; bara tjelin
gor. ^{Mö.}

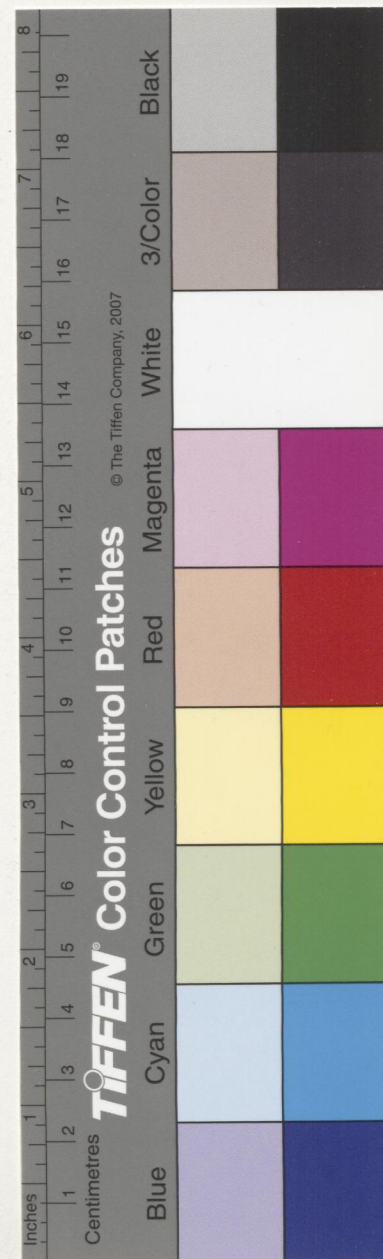
6/ Kva va he som fall, så skrädarn,
när an fall andi börde. ^{Mö.}

7/ Vili vi so, så skrädarn, när dom
ska kast rit onor. ^{Lt}

8/ Väänt, väänt, så Mattas Heikk gät varjin.

- 9/ Davajj dazgi, sa' rýssn, nár an bla-
skapa. *St.*
- 10/ Försöka dýgr, sa' Mæmmus Matt. *St.*
- 11/ Jésus jálp, sa' Hamarlandskan, nár on
fikk ^{þvílingstíu} ain svart þótti. *Mö.*
- 12/ Mackra barn, sa' f-n om kattazgana *Mö.*
- 13/ Mytji o smátt, sa' f-n, nár an sa' i
Bíblu. *Mö.*
- 14/ Kudi, kudi, sa' rýssn, nár maskan
börja králl úr stáiksvampun. *St.*
- 15/ Þrastajj kléva, drastu riba, sa'
rýssn, nár an dronkna. *Mö.*
- 16/ Gatova, sa' f-n, nár an skapa
rýssn. *St.*

17) Kyll, kyll, sa f-n, nær an skapa
fiinn. ⁶ _{st}

18) Farti fiinneu, får da stor bitar. _{st}

19) He e mett, sa fiinn om Stukholm. _{st}

20) Hva vait han dom int a gandi vall. _{st}

21) Skattn e virst, sa refs ontom rþ handan.

22) Na far ja ta te áron jakka úr sattuín,
sa Embærgsbisín. _{Borgi?}

23) Já hgra, sa krþnarn. _{Borgi}

24) "Ój dá!" sa lotokan. _{Bø?}

25) "Kj, aldr, sa tattarn. _{Mi}

26) Na nór ja, sa grænásn, nær an fika
upp sigglen. _{Bø}

27/ Vãntas nu då, så Marittjin.

28/ Han lüd ti sista stonden som Mikke,
Jyssees märrn.

29/ All äder värkar a ja havi; bara int
grävärk, så förra tjelindjin.

30/ Ur vägen, kalvar, så Rösas Max.

31/ Hús ett fæ, så f-n, när an tjörd
tördyviln i tjeliggrovn.

32/ He e alt bortblända yssom Blom-
back-Stinas sãrtjin.

33/ Ja, ja, så grëta i vigseln.

34/ Pekar-dansen slutas int me leik.

35/ Kvinnan är ett svagt käril, hon
skall ofta bandas, så tänkbindan,
niska tjelindjin

2/

Ordstäf.

- 36/ Tar man, så här man,
Frågar man, so får man int,
So e Borga-låjin.
- 37/ Lys nåda, så Pettersson.
- 38/ No, no, no, int ska vinn Vile a djör
so, så fåmu.
- 39/ He va ingon tjeling som så'e, he
va min ejji hostro.
- 40/ Vånt, vånt, bi detta hinder, så gumma
när on kasta jätten i ün.
- 41/ Tu arma vord kvata e balkogor,
så fördmanskan.
- 42/ Kva kostare, he kostar päggar, ja fick
int för billigare.

43/ Hatt, hatt, så Bölen, när an
räd up varjin. Bo

44/ Karar som karar, men ingan som
dogr. St

45/ Skär nu båtn menn, så Polinggen
man, när sidn gick iindi. Bo

46/ Lät skära nu, så o.s.v. Bo

47/ He blir gott o varmt för me som e
gamal, så tjelindjin, när prästn
prädiaka om heloiti. Bo

48/ Kvar o äin för se
O ja här mett för me. Mo

49/ He går som flott i skomarn. St

50/ Kvar o äin här sett möd, så pi-
gan, när onflytta o to' vaggon messe. Bo

10.
51/ Den vägen ska vi alla vandra,
så bunn, när stuggan slö. Mo

52/ Sämt här rumm, så bunn, när
an slö yksen i mårn. Pa

53/ Ingan rädder sjöer, så han som
sprang undan harin.

54/ Låa don djör gott arbait, så bunn,
flädd mårn me hotandjin. Pa

55/ Ja tror f-n rider mårn, så bunn,
när an slö räd up enna. Mo

56/ Te spitjin drö, så timbormann, stappe
spitjin i taskon. Bo

57/ Svårt ti liva, när indjin dör, så
dögrävarn. Bo

58/ Koa ska ta fräg, som väit bät
slö, så postjin at prästn. Bo?

59/ Han som a taji live a far o mör,
kan far tjén ryssen.

60/ ^{He} ~~Fara~~ blir inga^a, så Kalle, när
an ska bör lesa. *Bo*

61/ He e ätt dälit möd ti' it me
gaffel o kniv, så bruden; man
stikker ja råkt pöna i'r se.

62/ Jeppe va ingan norr. *It*

63/ Takk ska ni na ha all som
til a jält, så flickan när on
fikk mann. *It*

64/ Hört möt hert, så tjelindjin,
när ren fall up bjärji. *Mö*

65/ A man sit up makan, så gam
man, när en rãid up stakan.
It

3)

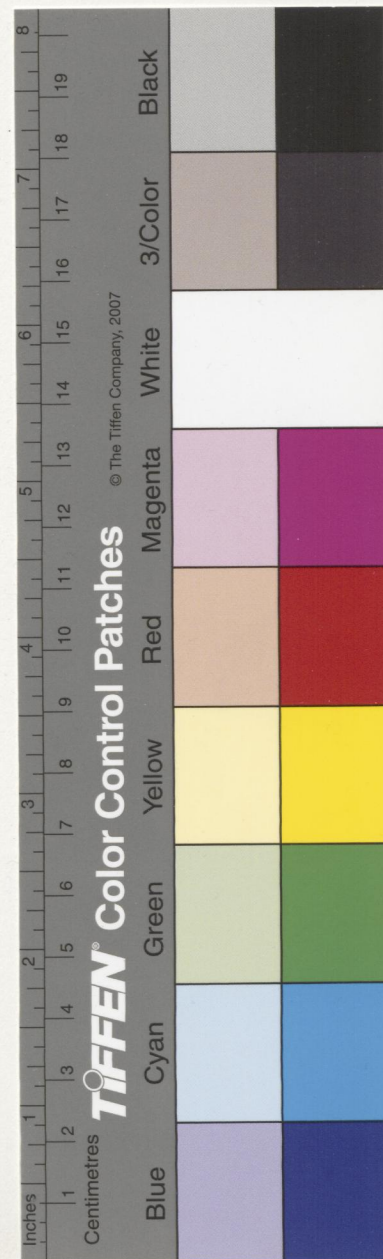
Ordstä.
Ordspått.

12

66) Minus mårn o skemakårns
hostro e oftast utan skönar. *It*

67) Man ska int fljg höger än vin
gan bjär, så pojtin, ^{ngör an} fält afför.
skorsstämoflison. *It*

68) Trigan e frö; han som int vil svar,
han an lät bli. *It*

*Nyländska ordopråk (et. o. u. n. s. t.)
(tillf. Hfors Svenska Lidsing.)*

Feb. 1891.

Ordspråk.

13

1. Han som int aktar får o mör
Förtjenar int äm väisli kars attning. *lt*
2. Visa rit hals int i hawa
Okurit vatu int i browu *lt*
3. No e fatidömm stor, men he e so
magg omu onor. *lt*
4. He rindor mytji vatu, mädan möhner
sofuer. *lt*
5. He som all nptu,
He indjin iptu. *lt*
6. För nebbu sen får järpn plikta. Pa.
7. Ätt vrongt bän,
Äm spootji grýto
Oäm rudi vav
E tom värsta ting, som fins up jorden. *Bo*

14
Ordspråk.

- 1) Han som int aktar får o mör
Förtjänar int äm räisli kars aktning.
- 2) Visa vit hals int i hove
O hviit vatr int i brunn.
- 3) Nöe fatidömm stor; men he e o so
magg onnonor.
- 4) He rinder mytji vatr, mäsän möt-
narn sofvör.
- 5) He som all nptör,
He indjin söter.
- 6) För ^{rebbn} männ sen får järm pliktat.
- 7) Lätt vrängt bän,
Äin sprätji grifto

Ö äin ræsi vev
 E tom vārsta tigg som fins up jörðin.

8) Tom gámból kanena e snært bronni,
 En man int haggðr ný til.

9. Nár mysse e mætt
 E mjöle bekst.

10) Löupðr int björtjin i tjärre,
 Löupðr an kanstji op bjärji.

11) Man saknar int kaddon,
 Fö^{an} base e tömt.

12) Hann e int gó,
 Föran an e all.

13) Te stjærtn stjæron a fátt,
 Bjær ren bodi höst o vár.

14. Störi Síp a sigfa ^{trúskall} an äin ^{Saxgkan} bytlo
 * saxkanbytlo = kúll með mjólk att sumu i að för kærning

15) Hæn som saunðjün sœr, fæi sállan natt-
 kværtir.

16) Læid hann me bænd ti skójin,
 Hæn bitir sállan djær.

17) Þör svijne ti Stukkholum, nœ e he svijn
 an, nár e hântas dærifra.

18) Tvæ hærda stæinar malar sállan gott
 mjöl.

19) Nár dæigtræjji jäsar, jäsar e yfir all
 bræddar.

20) He e int äinars skuld, tær tvæ trætræ.

21) Äin slíp djör iggan fyllhænn.

22) Sækt hest fær man int si' i mænn.

23) Näsavis hændar fær rivit sinn,
 Nær dom blir ríona, so löupðr dom him.

24/ Krónan hár lægg armar. It
17

25/ A mau orka yvi hann,
Mo mau o ork yvi rompon. It

26/ Mau sku tá bót,
Tær mau a taji söt. It

27/ Hau som lite förmär,
Hau alls ingga fär. It

28/ Fjært o grín dærat e fatimans glæði. It

29/ Ain tók o hau fræg mæir än sjú klök
svar. It

30. Hau som först kombr ti kværnin, fæi
först mal. På.

31. Gæd djäfvör at ain glæd jifvare. It

32 Liji berömmne loftas. It

19 02
42/ Fatidomin e iggon skamm. *Lt*

43/ Äin gagg, iggon gagg. *Mö.*

44/ För mytji o för lite sämmer. *Mö.*

45/ Älden e äin gó drägg, men äin däli hosborn. *Bo?*

46/ Kvar i äin e se själv némaet. *Lt*

47/ Spåkålu har två vilkor:
Äindärs talar an sant elder & jügger an. *Lt*

48/ När solen sinder, sinder on yri häils värden.
(ordspråket användes t. ex. då man bjöd på kaffe efter lag) *Lt*

49/ Som man bäddar, so ligger man. *Lt*

50/ Jälpär int brünnin o baltobad, so e e til
dödn. *Mö.*

20 02
51/ Svält nær man här
O svält nær man e utan,
He blir äitt häkeln ti svältand. *Lt*

52/ Äin litn ti o kau o stjälp lass. *Lt*

53/ Smi ti o bjär o gras. *Bo?*

54/ A tom rosnast grissen, blir ^{ofta} tom hēvast
svjnden. (dies, om trisjukt barn) *Lt*

55/ Iggon nōd o iggon sorg,
So lāgg tjjsarn bōr i Peterborg. *Lt*

56/ Sikk bāne ti hjiin.
Ägå sölv bakett. *Lt*

57/ Lyft int rep hattn
Förn herrn kombr. *Lt*

58/ Kast int salt rep harin,
Förn dā a sūtēn. *Bo?*

59/ Skrif kostar inga pänggar. *It*
(sögs till den som skryter)

60/ Han e int narr som narrar,
 Men han e narr som låter narr se. *It*

61/ Toki djörd som gåden bär. *It*

62/ Mytji går åt, men lite hinder till. *It*

63/ Ta trolle för gulle,
 När gulle e borta,
 E trolle bara kvar. *Mo*

64/ Röp int höj, förän det e yvi bätjin. *It*

65/ Skratten bäst som skrattar sist. *It*

66/ Håila världen dansar int op äni kalf-
 rompo. *It*

67/ Däli fogel som int orkar bjär fjädrän sin.
d. v. 5 sin kläder. It

3/

22

Ordpråk.

68/ När bane får kva gräter ett, so tystnar
e. (tillämpas på de fullvuxnes ströfanden) Lt

69/ Hjälp de söta, so hjälper de lyed. Bo
Gud de

70/ Lite ljuvga pröjdar täl. Lt

71/ Äin kär vi sin ord,
Äin tjälugg vi sin tossor. Bo

72/ Håld halv mann fast. Lt

73/ Keks först förn de flygdr. Lt

74/ Ligg int höger än viggan bjär. Lt

75/ Klif int so högt än hatten blåder a de.
H?

76/ Kast stakar i hannhöpn,
Han e tar, so kvinakar an. Lt

77) Östenväder och koringströta
 Börja med bläst och sluta med väta.
Bo?

78) Stymör, tröfär. *Lt*

79) Man stikker int frimandas bän
 so djupt i barmen än int fötten står ut.
Lt

80) Tar ingan anklagar e,
 Tar e ingan domare. *Lt*

81) Ju armare, ju argare. *Bo?*

82) Tar någa fins, tar ska någa spillas.
Bo

83) Han som int itör se mått so släcker
 an int se hålder. *Mo*

84) Allting här äin ända utom korvnan
 som här två. *Lt*

85) He e värt ti lör äin gamal häst ti gänge
(tillämpat på människan) Lt red

86) Han som djifer se me äin äyke,
 Han får börd o bänkare. *Lt*

87) Låsa o int förstå,
 Plöja o inte så,
 Sigglar förutlan vind,
 He e tri bidröfliga ting. *Mo*

88) Te äin korpen hakkar int tga ur te
 rummen. *Lt*

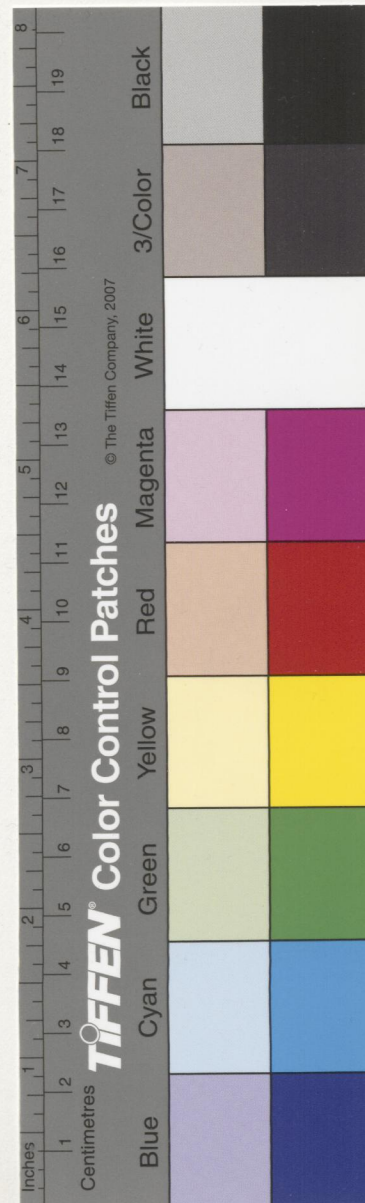
89) Skönau går anett som dom/kombor.
Bo

90) Lätt fängt, lätt gänt. *Lt*

91) Den man mäst i nacken tocka,
 Den plär sällan af hjärtat bopka.
se 2 81/ Lt

92) Den med tjufven går, får med tjufven häga.
Lt

93) Bättre bröslös, än rädlös. *Lt*

- 94/ Lofas är godt, men hålla ^{är} batteri? *St*
- 95/ Kommer tid, kommer räs. *St*
- 96/ Som man sår, får man uppskåra. *St*
- 97/ Som man kokar, får man äta *Mö*
- 98/ Ungdom och visdom följes ike åt. *St*
- 99/ Barn gör barns gärning. *St*
- 100/ Låt de int åt din anans fall,
När hjulet sig vänder,
Är din lycka all. *St*
- 101/ Han illa gör,
Han illa får. *St*
- 102/ Den som ^{inte} vill arbeta,
Han skall ^{inte} hålla ike äta. *St*
(bibelqvist)

#/

26

Ordspråk.

- 103/ Lofva är ett, men hålla är annat. ?
se 94
- 104/ När slutet är godt, e allting godt. Lt
- 105/ Bättre tija än illa tala. Lt
- 106/ Trädet vinder. Lt
- 107/ Börjas me äm knuffnål
O slutas me äm silfverskål. Lt
- 108/ Får man iut fiskar, här man sin maskar
i behåll. Lt
- 109/ Han konstren kan, han fiskana får. Lt
- 110/ Allting har sin tid. Lt
- 111/ Han som väntar ett te gröna,
Han går miste om te såna. 130?

112/ Man ska int' si bane i ändan, förän e
förd. Mo.

113/ När Satidömmen kommer in djinnam därra, kry-
per tjärlejtjen ut djinnam föröste. Lt

114/ Rättu fattig med ärr än rik med skam. Lt

115/ Kva bety'der he om karton mjölkar än aldor
si mytje, när en sparkar ^{neder} ~~alt~~ alt kva en
mjölkar. (om drinkare) Lt

116/ He som jöms i snö, går upp i tå. Lt

117/ Me tom vaggan man löpdr, me tom ^{får} ~~most~~
man tjüt. Lt

118/ För man ärr gagg a fötträn, får man
nå sitansrum sidan. Mo.

119/ Djäv ätt finger at f'n, tär an nå snäst
håila händan. Lt

120/ Idr nogan i sumarregrn, 28
Kau mau svar för live. Mo

121/ Båtor ärr litu fogel i händan än än
större i sköjen. Lt

122/ Aldor so däle sagga
Att en int den andra kau tögga. Lt

123/ Man blir int gamal förän man a
gandji mazg gangor. Lt

124. Poikana blir karar riv. Lt

125/ Kva väit ta som int a gandji vall. Lt

126/ Kva väit ta som int a laga äls
i ^{mär} ~~bara~~ ärr spis. Bo?

127/ It int däjim o mätu. Lt

128/ It int som kvarnen, nar un går
me saghaw-vatn.

129/ Aftonruda torrör natt,
Morgonruda våter hatt.

130/ ^{Bog} Bog tra, mädan e e ungt.

131/ Alder so dale meniscu an un int funder
makaw seun.

132/ Si manga hufvad, si manga siunen.

133/ Kvindemäss blido e spridekvinnans kvilo.

134/ Undan me brüden i löan.

135/ Man sir fläir kälftinn häng ~~up~~ up
vädjia an hüdär. (tröt för de gamle)

136/ Man sir fläir + — —

5)

Ordspråk.

136) När lyed djävar gott frimand får
ejji följti o. *No* 30

137) *✓* Pris int vädre om morin, int säng-
kambraten om afton. *Bo*

138) *✓* Varjin e int so stór som man sær.
(farau förstoras) *Lt*

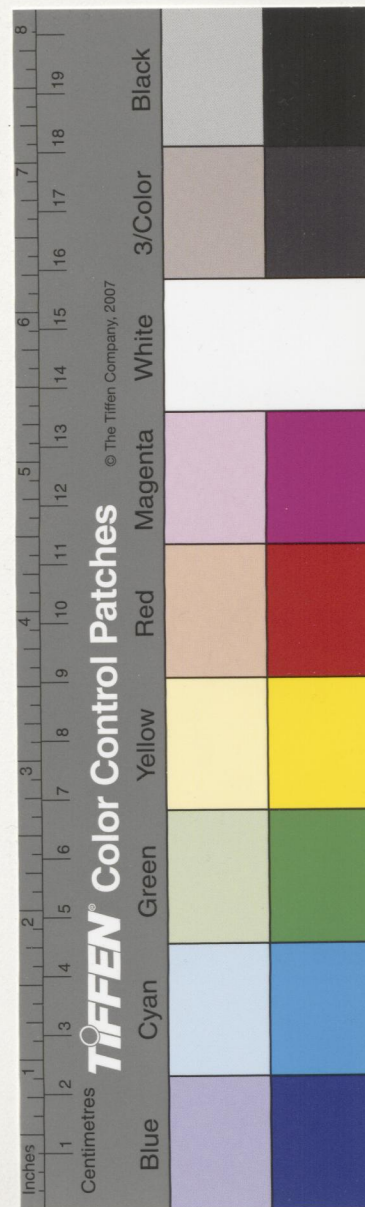
139) *✓* Tera farta e fullt, terom talar mann.
Lt

140) *✓* He e int so lagggt midlaen björjin än
int trollen mptas. *Lt*

141) *✓* Alla kräfsor æra, tjæra herre. *Bo*
- - - - - grana. *Lt*

142) *✓* Små barn, små sorger;
Stora barn, stora sorger. *Lt*

143) *✓* Han som inga gera må,
Han ska inga ita få. *Bo*
Regeri-dialekt

144) Rå fisk e dödande,
Rätt tygt e jödade. ²

31

145) Qua djör man me te fga som int
sir. ²

146) He bitti djör, he bitti jälper. ^{Lt}

147) Mula morgen gifver vacker dag. ²

148) Tredaffhväll - söndag/väder. ^{Bo}

149) Man oldras int, mäda man itör. ^{Lt}

150) Många bäckar små
göra en stor å. ^{Lt}

151) Den första super söker sällskap. ^{Bo}

152) När sön e rik, blir lände fatit ^{Lt} ^(dpt)

153) När skön ~~en~~ bär pass som bäst, e an

snärt utsliti. (om människan)
^{Mö}

32

154) Gó kár jälper e sölv. ^{Lt}

155) E ingon ära vonni, e hålder ingon
skada född. ^{Lt}

156) Bjädi jäst ftär dörm näst. ²

157) Skójin e fatinans pälsen. ^{Bo}

158) Varjin tär nö märka o. ^{Lt}

159) Första bliden ett trettondäjin,
Tretton vikter ti' säninggsdäjin. ^{Lt}

160) Sakta kommer långa vägar;
Bräskor brötar nakkas i se. ^{Bo}

161) Inöjin so däl som när an djifter se,
Inöjin so gó som när an e dö. ^{Lt}

162/ Kvar menisa me akt se för lastu,
33 Han bliv förest äin vana, sidan äin påläge.

163/ Mytji skrik, lite ull.

164/ Alder so vissl tiggare än en ut orkar
gå äin där förbi.

165/ Ärlighet varar längst.

166/ Knytt hesta me tri' knutar, bätu me Sö.

167/ Han som a slaggi i jod får o mör, kan far
tjén ryssen.

168/ Se åron gangon e äin Sälun.

169/ Velis me!

Prästa staplar i prädikstoln,
Hesta snavar up slät länsvéjin.

170/ He e allti bätt som e går.

6/

34

Orðsprætt.

171/ Bort frá þga,
Bort frá sinni. ?

172/ Hann sem naga á försékt, so vait
au á naga. It

173/ Tær finu sír hole, so krýpar an inn. It

174/ Hjartans væk gör vækka barn. Mö

175/ Verðan e áin gó skóla. It

176/ Utarpi blank, innvæðigt krank. ?

177/ Tænk först, tal síðan. It

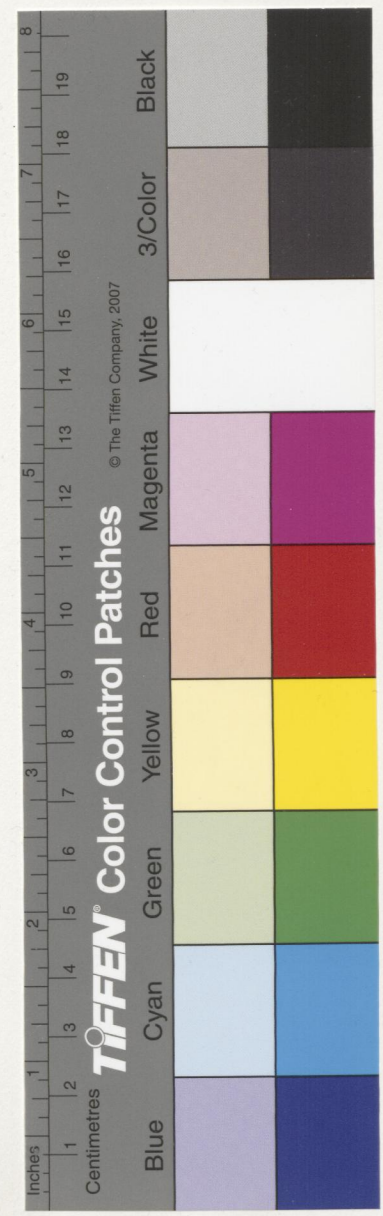
178/ Som man ær klæðt, eá ær man hæð. It

179/ Kakkka rópar eiji namine. It

180/ Ätt gott rykte hvars laggt, ätt dälit
35
än längre. På
181/ Gamla bokar ha styfva horn Lt
(ofta i cynisk bemärkelse)
182/ Döfn int hämm ett hären. Lt
183/ Kva som a veri, e fari. Lt
184/ Te kanten som grälar som öfift, slås
som öfift.
185/ Tar trå fälls, spills e allti noga kamm. Mo
186. He som e ti sot at skräddarn, e ti
bot at sminn. Bo
187/ Öp langt håld röntar köddona,
öpp nära stangas dom. Lt
(På äfven med andra kamkopp)
188/ Äin litn harm e o harm. Lt

189/ Han som går i borjiv,
Tar drås me sorjiv. Lt
190/ När man talar om verjiv, so kom-
mär an. Lt
191/ Mål int f-n up vädjiv, no' kom-
bör an tar ~~am~~ amäla. Lt
192/ . Allt har sin til. Mo
193/ De unga ska læras, de gamla äras. Mo
194/ Fölk först, grisor sidan. Lt
195/ a) Kvar e äin pridar seum vatsvålmg.
b) - - - - - men attas blir uppiti.
196/ No fins e äder bröko händer än präster. Bo
197/ Ingan so rik än an int bihöver län,
ingan so fati än an iygga här ti län. Bo
198/ Te lögst ställe up järsgärn vil all yvi. Bo

¹⁹⁹
~~215~~ Om all spottar up äin stäin, blir
än snärt vät. *Lt*

211/ Bara man här he som klinger,
Kö får man allti en som springer.

201/ He e int me småfoglars mät pöna
o korpar flyggr. *Lt*

202/ Kvistan falder int långt från trä.
Lt

203/ Varjin rívd int tær som an har lýn.

204/ Frågan e fri. *Lt*

205/ Han som tär trolle för gulle,
Behåller trolle, när borta e gulle. *Lt*

206/ Lite brati, e snärt förläti. *Lt*

207/ Namme sãmmen in dju, om man
int sãmmen se söl. *Lt*

7/

Ordspråk

38

208/ Han som gräver grop åt äin annan,
faldar sålv i gropen. *It*

209/ He e int alt gull som glimer o int
alt söl som sör. *Mo*

210/ Rids int brö at bägams ^{bän} barn. *It*

211/ Ett övader lätas Gas solen sör. ?

212/ Fång fistjin mädan an står me herra
möt länd. ?

213/ Ågan e bra, bara an kombör i tid. *It*

214/ Håls brö i harrkojjon, möt hann
va sjuk. *Bo*

215/ Gott tolamod tar äin gó'endalykt. *Bo*

216/ Viljan dräs halfor lasset. *It*

217/ Bättre rik mans mage att spara,
39 Än fattig mans mage att spränga. *No*

218/ He går int lika lätt ti' tjör me
svyn som me ädör krcek. *No*

219/ Lofven e go', men hatten bäter. *Lt*

220/ No's blås allti bäter än bara vatu. *No*

221/ Tackann e berens bästa wallhann. *No*

222/ Tört djörs o vael djörd följäs int allti
ät. *Lt*

223/ Hans mät man itör, hans vés man *gö.*
Lt

224/ Bättre rätt o slätt än illa krusat. *No*

225/ Håldör lite töko än för mytji klök. *Lt*

226/ Kattjün bräkar int va hangro o int
prästa torsto. *No*

227/ Rik mans söko hörs långt. *No*

228/ Ti' tröt me tjelingor o spring me
i kap me kalvar e ingon lätt sāk. *Lt*

229/ Som man djör, så e e; som man
slår, so svider e. *No*

230/ Han som vil dans polkan lätt,
han ska int it magan mätt. *No*

231/ He e tungt ti' betäl te brö som e
uppiti. *Lt*

232/ Litn växer stor; men gamel blir
aldör go'. *No*

233/ Te äms gode försütör int te aynd. *Lt*

234/ Äin ton sāk står int. *Lt*

235/ Konstör e mængahanda för honor,

som bara kan brük dom. *Lt*

236/ He' väkser ist gräs ^{up} länsvéjin. *Lt*

237/ Han ska aldor ta ^{up} se lätamans-
(utan ist. ga fluegg) bördon. *Lt*

238/ Innt bätter hann ätt sär. *Lt*
(ofta om vitt sälar)

239/ Tri marks skrädare ¹xi marks skada. *Lt*

240/ Gåmbäd katter tykkor o om sötmiölk.
(erolick) *Lt*

241/ Han som livor utan aga, dör utan heddor. *Lt*

242/ Flotklampen simar allti ^{up}frantopa. *Lt*

243/ No' lator allting säjj se. *Lt*

244/ Arbetaren är sin lön värd. *Lt*

245/ All mans vän, kvar mans narr. *Lt*

8/

42

Ordspråk.

246/ Däli rotts som här kare ätte hol. Bo

247/ Fatidömm e sois ti döli. Lt

248/ All e bän i början. Lt

249/

249/ Bän e bän. Lt

250/ Arbeta och möda
Ger daglig spets och föda. ?

251/ Barnmage,
Stofuelkrage. Pä

252/ Äin tytker om mödrön; te anan
om döttrön. Lt

253/ Han som här äin stor menn,
Han må o här äin bräid rygg. Lt

- 254/ Han e int fati son rár om sett. ^{Bo} Lt
- 255/ Don ett person. Lt
- 256/ He e för sämt ti lagg lotji up
bronn, nír áissen báne á drängna ^{Bo} Lt
- 257/ Hatton sí sep keeng,
Monis Monis ja up áin lispang Lt
- 258/ Týra þgon sír máir áu tvá. Lt
- 259/ Gár e int me föret gangon, gár
e kanstji me te dron. Lt
- 260/ Tom háug grenau blásor föret ikeu. ^{Bo} Lt
- 261/ Ídag frisk och sund,
í morgon kall om mund. ?
- 262/ Borte bra, men hemma bäst. Lt
- 263/ Tom tannor beidrae mest. ⁴⁴ Lt
264. Málu e fláir áu kofrau. Lt
265. Rós int markuau förau au e slút. Lt
- 266/ Inga sämt som int hár allvar meise. Lt
- 267/ Lörespí,
Lfturji. Lt
- 268/ God vilja drar lasse til byss. Lt
— — — kastar í land. ^{Bo}
- 269/ Te hann som argast sállor, bito
minst. Lt
- 270/ Sölvjört,
Væljört. Lt
- 271/ Istilla væðr e all stór up í þn. ^{Bo?} Lt

45
272/ Ja längor man lever, ja männ får
man lær. It

273/ Kest int ut toni gåmböl skönan,
innan du ~~är~~ här ný. It

274/ Kröket træ kan o bjär go' frukt.
Bo?

275/ Långvari sjukdom, vissan död. It

276/ Månger har för mycket, men ingen någ.

277 Små smulor o också bröd. It

278/ När nöden är störst, är hjälpen närmast.
It

279/ Te hänn som argast skälur, bito minst.
It

280. Nöt söku råd. It

281/ He e int i jätta bukka,
När man blir i nakkann fupkor.

282/ Kvar stakkare har senn stakkare.
Mo

Stylanderka gator (St. Almarst)
(teck. H. Fors svenska Ldsmsf.)

Kop. Wm

5/4

11

Gätor.

1/ Gamman sitter i knäta
Me rø lappar i famn. } = skorstenen med
Bö elskolen.

2/ Tyra jättfräer dansar up ^{an} i Lilboth.
= (mjölk från de fyra spanarna vid mjölkning) St

3/ Lapp up lapp o ingan stygg ytisatt.
= (kalkhufvudet) Bö LT

4/ Rånen djävsr åt mödron di. = (bäckar
som ^{an} falla i floden). Bö LT

5/ Fem sjungande tångor,
Fem lifrar o fem långor,
O fem hovar,
Allt inom ätt ana havaskrall. } sval,
Bö } med
ung. } fem

6/ Går o går o äldre kom mår till dörrn = klädd
St

- 7) Hakku o pikkar dajin lang o inga spä-
nor får. = klockan. *Bo*
- 8) Hämåks, stälhasfvs o björkbastjin ti frö =
(= Thäta, slät, fröske = gammalt eldron) *Bo* *LT*
- 9) Litan tunna från Österland,
Utan kimbar och utan band } ägget
Med två sorters öl i. *LT*
- 10) Ingen och någon bodde i ett;
ingen gick ut, någon gick ut;
Hvem blef inne? *LT*
- 11) Lynden drö' ut i krig; innan fädern
va född. (= gnistorna från släkt och fläskan)
flyga från elden fäddern) *LT*
- 12) Sonn siggle förän fädern bläi född.
= (röken) *LT*
- 13) ~~Ain~~ Kva e he som up jorden e
starkast o osynligast? *Sv. Linnet.*
Bo

- 14) Gulle ligger up bjärji
O indjin kan ta fast e. } solskenet
LT
- 15) Ain litn,
Ain slitn,
Ain randör,
Ain tandör,
I kva rike ja kommer
So älskar man mig. *Bo*
- 16) Kva e he som går up halma
utan att e tassar? *Sv. = solskenet.*
(se 14) *LT*
- 17) Här ur bäs o i bäs o int ält
högstra smakar e. *Sv. = solskenet*
LT *se föreg.*
- 18) Långt vikar o smalt oddar,
O ain bärgklack up kvar odd.
(fingren) *Bo*
- 19) Tjugufyra drängar står up kva
o tjénar all ain herre. *LT*
*Sv. = hästsommarne på hofven af en odt-
skott häst.*

20/ En liten snäll lärna
 I huset det är na;
 När andra gå lägg se,
 Så blir hon allen.
 Då kommer svensken
 A jämkar hennes ben.
 Det ena han jämkar,
 Det andra han drager. *klodan drages upp.*
 A mittt uppi skifvan
 Med handen han tar. Bo

21/ Tem kāmrar o äin dör = fingervante.
 Bo

Häko får
 22/ Blä swäipning me kvit fransar?
 (= den i hufvet dränkna) Bo

23/ Lagel födrolous

23/ Bänden djävör di' ät mödron *floden*
 Omödron djävör di' ät bänden *i hufvet*
och hufvet
den upp
hufat flö
derna.
 Bo LT

2/

ljáttor

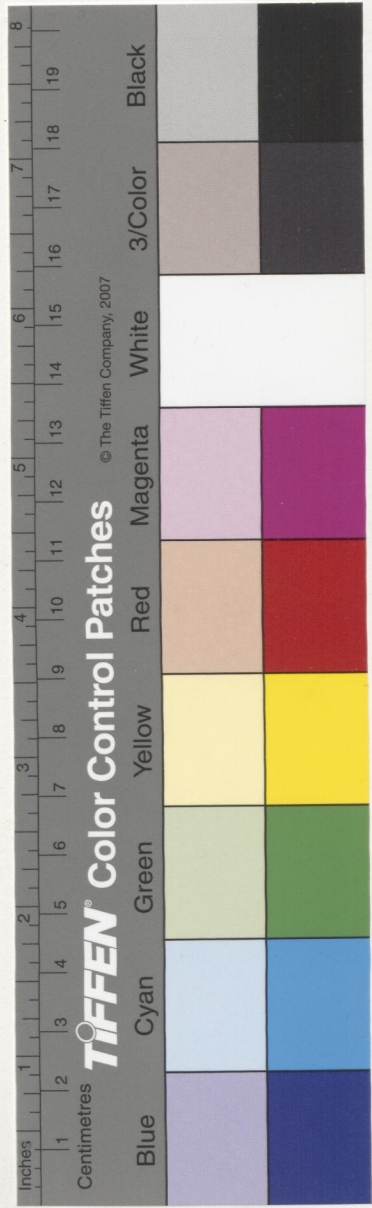
24/ Tvá gæggar ~~þó~~dd, men in gon gængo
dóft = kycklingen. Bo LT

25/ Bunn går ti skójin me þga háimat =
= (bonden med yran på ryggen) Lt

26/ Hva snýgar þó vintar o sumar =
(= sikthvamen) Lt

27/ Fyra tinttilar dansar up átt súl-
botn = (infrets spinnur) (Se 2/ Bo LT

28/ Tvá snýtare,	} náskorur hos kon	
Áin bitare,		munna
Fyra gæggare,		benen
Fyra hængare		spennar
Áin dæggare		svanen.
Två stándare		hornen
O tvi visar véjin til býss.	ögonen	
	Lt	

29/ ^{Skatan} Truppn nér o rötön upp; sir solön,
men äldor sumarn (issliklarne hänga
de från taket) *Mo*

30/ Int kokas de, int stekis de, int
läggis de på fat; men de ä kungass
o alla menskors mat. (brötit som
gifves kamet) *Bo*

31/ Hundra ärs krupp } stubben med
O nattgamalt häva } nattgamalt snö
Bo

32/ Int fins e ut o int fins e in o int
e e undi bara himeln håldor.
= föntet *LT*

33/ Thala armar } Bränvinspaman
O paron ti tarmar } med sina "pipor"
LT "rör"

34/ Kva e e som int tänker o int ta-
lar, men e precisare än bienn i
prins. Sv = biddmanet. *LT*

35/ Kva e e som pinas gjindam all-
lidor o knökor. Sv = ^{o att det} ~~Präo~~ ^{hela}
badstugner) *LT*

36/ Här hava som ätt nystan,
E mitt upa som äin säkk
O allra sist som äin tjäpp
— — — — *LT* Karastaka *Katten*

37/ Kven e he som mau äldor talar
me o äldortalar omm, men som
man most tå i hånden, fast
man e äldor hur argör. Sv = *Nyckel*
Bo

38/ Svart hängör, rött dängör o
små dukkora dansar.
Sv = (eld under ärtgrytan) *Bo*

39/ Te döda drår fälden yvi se-
(det draga skorpa öfver kolt mat). *Mo*

40/ Högrer än hästen o légör än ^{sväpne} ~~håll~~
= sadeln. *Mo*

41) Te första e lagom; te annan e för
mytji; te tredje sphen kambretor.

= super ^{ändan}

42) Rätt i toppen

O ledit i roten,

Står för me

O vil i te

= smultronet

43) Kva e he, som går yvi vatu o län
talar o svarar, men aldör står ätt ord.
= (brefvett)

44) Äin svart lapp: ätte mörkt hol,
Mellan varmt o kält.
= (spjället)

45) Kva e he som gud aldör sir,
Som kändjin sällan sir,
Men bunn sir kvar da? Sv = sin like

46) Kva e he, som får mäs ränn än äf
O mäs it rätt än köka =
vargen.

3/
46)

ljator

54

46) Tvä-föt satte up tri-föt me äin
föt i mann, so komd fyrföt
inn o tö äinföt är tvåfötas menn,
men so staig tvåföt upp, tö triföt
o slo' til fyrföt, so fyrföt lemma
äinföt o för iet up äin ^{där!} ~~slår~~

It

up äin dö = geniet
på ögonbliffet
= ~~slut~~ ~~slut~~ eller
modfitt.

Sv: en gosse satt på en
triföt och åt af en pärkage,
dä en ~~hunn~~ kom in
i. s. v.

47) Om jær skæ finnas äin katts:
kvar knut o kvar katts skæ hav
sü angar, har magg föter skæ
jær tö va? (Svaret upptages af
kattoornas fötter, ty de hafva "tassar")

It

48) Hør e he som här fläira lär än bunn
här här? Sv. = stabbau. It

49) Hør e he som skratte mot bunn, nær an
kommer inn? Sv = veggförring. It

50) Kva e he som rýms í áin kattfærda
men int í áitt sksbás? Sv = hummelstón.

51) Kven e e som gár læggör áu véjin
rákkör? Sv = hummelreftu.

52) Tíi drár up fyra = (við mjölkning) St

53) Kvafor haldör kann fast ogona, nær
an galar?
Han vil nær hönsu áu an kan milu-
dín útanti.

54) Tyra kástar stár up stall
O te fente loupör runstomkring } strungu
stökum.

55) Kvafor dogör int hátn ti skradar?
Han trampar up sönnu o itör upp födre.

56) Ötta fótör o fyra hælör } 2 rýttarar
Trí havar o tvá álar } = þá en hást

57) Seks fótör í bakkan,
Gráinn up nakkann
Hava o fótör up bá endan.
(= gummur stár grenk oför faret ok tvættur
dus gump) Be St

58) Pimpot o pompot,
Havalöust o gompot,
Slippör e, so springör e, } = nýstari
Tá fast, om da fjar. } St

59) { Hvít som snö o svart som kol
Högör áu tjúrtjón o légor áu kann.
= skatun. Be St

60) Ladi, ladi latta
Huppa yri tjáttan,
Va ladiit som áitt fjar,
Men hadd inga här. } löfkärftu.
St

61) Krokad í kvær
Mítt yri ars
Sántar í bá endan } = 2 kor stán-
gas. Be St

62) Råkota får, } hummelstören.
 Krökota mör, } gäta defekt.
 Stakkogår systro,
 Kuppogår bror.

63) Två spjut,
 två hprare, } hos kon
 två siare, } se ofv.
 Fyra som hänger, } 28
 Fyra som längör
 Ö ätte litet som går bakett

64) Bonden stod i hampe-pampen,
 Hörde han en pipeskälla,
 Ropte han en snöreballa

Gräbonn äter opp (?
 (gäta defekt); bonden stod i lagen,
 hörde en klokka pingla, ropte till
 hustrun: vargen äter upp ?

4/

Gätor

58

65/ Huggis i sköjan,
Täljis up stabban,
Grisas i stöjon,
Kalvas i föuse,
O nyttjas i stalle } = rankorna
St

66/ Föuse furet i kvit häddor
O äin røddor røkse står midt i dörr.
(tänderne och tungan i munnen)
St

67/ Ledit i klævit } hästen drager
O skarft i bløtt } plogen.
St

68/

Kop.

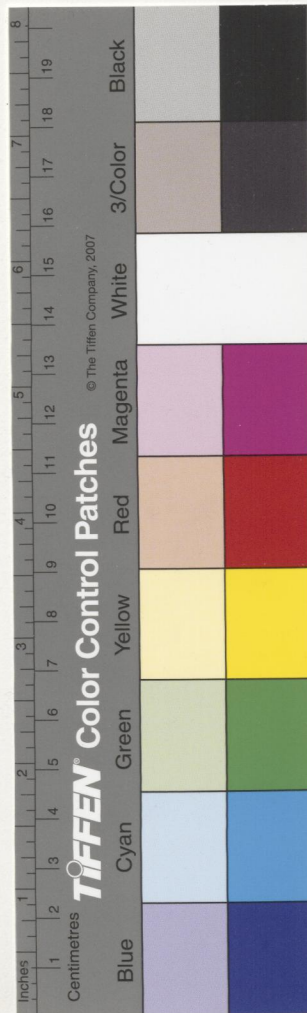

59 III. 14.
 Med skildringen af ett folks lefnads-
 vanor, seder och bruk kommer äfven dess
 byggnadsfätt att intaga ett visst rum och
 torde af mer än ett skäl ställas främst.

Utom det att byggnadsfättet genom den
 större eller mindre ordning som härvid iakt-
 tages, genast gifver vid handen folkets bild-
 ning och välmäga, så blifver det vidare genom
 den förbättring^{vilken} som härvid under tidernas
 lopp^{af tiden} ~~utveckling~~ en säker ledträd vid afgörande
 det ~~om~~ folkets utveckling, utom att ofta män-
 ga egendomligheter i seder och bruk här-
 finna en förklaring.

Bostaden har för någotid sedan
~~varit~~ hos den svenska befolkningen utmed
 södra kusten ^{varit} af ungefär följande beskaffen-
 het. ^{af} Byggnaderna ~~bestod~~ ^{gafs det} af tvänne
 slag, vanligen bestående af tre rum,
 antingen så anbragta, att en tvärs genom
 byggnaden löpande förstuga "förstö" af-
 skilt böningsstugan "böanstånen" från de
 på andra ändan anbragta kamrarna; eller

Förstö, uppläst
 vid lantm. fören.
 möte 12/1 1883 av
 K. H. H. H.
 Bageri. H. H.
 H. H. H.

mera stadgas skue förenas med hvarandra genom i själwa knuten inborrade "dummlingar". Stokarna läggas, "dragas", så tätt till hvarandra som möjligt och urhållas "urkölbas" alltid på undre sidan, hvar efter sedan vid byggnad af rum, som skola hålla värme, mossa lägges ("myssjas") emellan hvarje stockenvarf. Sedan byggnaden erhållit den erforderliga höjden upptimras "röste", den triangelformiga ändan närmast under taket, sålunda att stockarna här läggas vid hvarandra genom inlappade dummlingar. Ut i röste infällas de yttre takåsarna, kröppåsen uti den öfrigsta stocken. Öfligt är att vid hvarje byggnadsföretag, då kröppåsen är infäld, samtliga arbetare, som sysslat med byggnad, uti rösten ägnas med en eltra förplägning, som vanligen får namn af "kröppåskannon". Vid fäeningen af virket har man att iakttaga, att detta bör ske i nedan, emedan all barskog, som fåres i ny, ruttnar och upptätes af maskar, utom att boningshusen

dessutom blifva uppfyllda af väggshyra, till hvilkas fördrifvande vi engång skola återkomma. Sist och slutligen har man brukat i röste under kröppåsen medlägga mynt såsom offer för att fröda huset och blidka tomtens beherrskare samt bereda trefnad för husets beboare, såväl hvar boningshuset vidkommas, som alla andra byggnader och blifva dessa mynt ofta goda ledare, vid afgörandet af byggnadernas ålder, om än litet hållande, emedan det alltid måste antagas, att det skola skilja något emellan ^{ärd för} myntets präglingar och husets byggnad.

Sedan vi i korthet sökt återgeva den allmänna byggnadstilen, ^{skola} ^{egna en stund uppmärksamhet} på de ^{vi} ^{allra} ^{familj} ^{och de} ^{bländ} ^{desse} ^{utgå} ^{likhet} ^{och de} ^{bräda} ^{at} ^{allmänna} ^{fel} ^{helt} ^{byggnads} ^{vanor} ^{och} ^{lägga} ⁱⁿ ^{har} ^{med} ^{dette} ^{famman} ^{hållande} ^{präglade} ^{utan} ^{tvifvel} ^{att} ^{de} ^{främsta} ^{rummen} ^{vid} ^{först} ^{ätkenskapen} ^{ha} ^{särmare} ^{gränst} ^{ty} ^{den} ^{för} ^{en} ^{ring} ^{essedan} ^{dette} ^{steg} ^{af} ^{de} ^{men} ^{skliga} ^{för} ^{för} ^{likt} ^{den} ^{gunga} ^{skett} ^{skan} ⁱⁿ ^{gas} ^{de} ^{människor} ^{af} ^{stilla} ^{kon} ^{bilder} ^{af} ^{dem} ^{individerna} ^{gå} ^{att} ^{de} ^{förenade} ^{ges} ^{en} ^{ny} ^{familj} ^{inom} ^{hvars} ^{krets} ^{snart} ^{nog} ^{en} ^{niagon} ^{sin} ^{alla} ^{de} ^{öfriga} ^{for}.

middag samt seltare under ^{från} byggets
ungdom på en munter dans, "bröllopsdansen".

Dansen blifver för de mindre bemedlade
ofta en slags inkomstått, emedan man då
plågas gifva till den unga trolofvade skänker
vanligen uti penningar och ofta lämpade efter
den förplåtning man njuter under nattens lopp.

Första söndagen lysningen afkunnas såges brud
det unga paret "brift beine i se", "bli hallkä"
troligen af den orsak, att de här efter smärningom
börja draga sig från den öfriga ungdomens
lekar och nöjen. Under andra söndagen sägas
de "brift ana beine" och under tredje sön-
dagen "rämbla uppi predikstoln" och hvar
vid alltid de unga tu infinna sig till kyr-
kan för att höra uppi huru de "rämbla".

Sedan alla lysningarne blifvit afkunnade
de återstode intet annat, än att länka uppi
bröllopet, ehuru härmed aldrig göres någon
brädskå, utan anser man sig redan såsom
"hallt gifta" sedan det blifvit utlyst. Detta
^{afgift har varit} ~~är redan~~ så allmänt, att det gifvit upphöf
till ordsprikt: "bröllopet firar man, när man
vil, men barsöle, när he kommer", bevi-

sande att dessa vanligen följa till på hvaran-
dra, ja stundom utbylande tid med hvarandra.

Bröllopet uppehålls af en mängd gång för att
så vitt möjligt är fira det på en läglig tid, då
landarbeten icke bräddas på jordbrukarens,
äfvensom för de många ^{timrättnings} arbeten detta medför
och de stora omkostnader ^{bröllopskällarens} de verkställande på
vidkännas. Bruden har juist uppi om att sig

och stika, emedan hon skall förfärdiga klädes-
plagg såväl åt sig själv, som åt mängden främ-
mande person. För den bemedlade blifva alla
arbeten lätta att genomföra, då för emot den
fattige möter många hinder redan vid an-
skaffandet af själva råämnet, hvilket van-
ligen tvingar salunda, att bruden går från gärd-
ten gärd samt anholder hos värdinnorna om
hjälp bestående i uti och lin. Så att att så-
lunda samla sig förnödenheter kallas att "gå
brudstuvu".

Talmannen erhåller sin andel
för sedda mödor och godt tal och föräras van-
ligen att honom en fätsid skjorta, strumpor
och band; samma saker lämnas vanligen
äfven åt brudgummens fader och bröder, medan

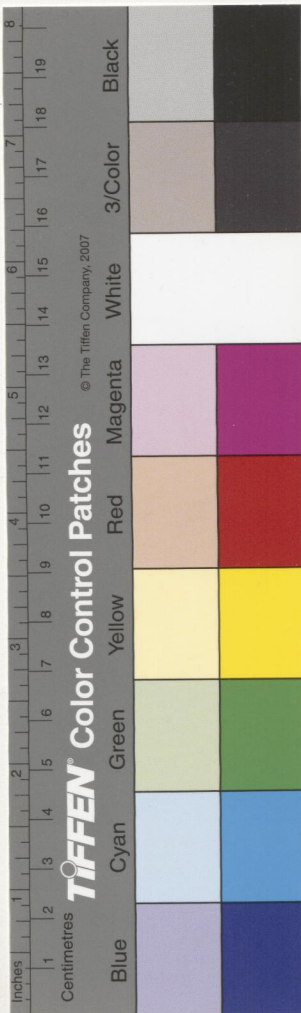
5. reg

7

Religiösa
Mörk. sk. Lijns. kopier

8. reg

9

kvinnorna sinsemellan utbyta andra kläder
såsom skänker. [Åkt är dock engång undan-
stakat och bröllopet står slutligen för dörren.]

10. Först firar man bröllopet uti brudens hem,
dit bröllopsskaran nötkas föregångare af
"förebodare", hvilka på föregående hästas
infinna sig till brudgården och anmäla
högstens ankomst. Det föreställs att en konung
är i antågande och dessa förebodare hans
sändningabud, som söka bereda rum för
den höga gästen och hans svit.

De förebodare har man vantigen
utvalt de skickligaste talare, emedan man
på åkt såu söker snärja och besegra dem
i en ordstrid, som uppstår i brudgården,
hvarast andra talare uppträda i brudens
vägnar och är det ofta att slaga täflan, som
sätter ordensansesende prägel. För-
bådaren söker för sin herre tillvinna sig
vissa rättigheter, medan åter de hemma-
varande söka inskränka anspråken och
föreskrifva vissa regler, till som slutligen
kommit öfverens om saken, då åklippan

gör sin rund parlamentarärene emellan
såsom en insegel uppi att åkt aflyst fredligt.

De spränger man bort i samma vilda fart,
som man kommit, medan hästarna ytterme-
na uppskrämmas af hårda saluter, och snart
nog är man framme för att inberätta till
hans höghet om det bemötande man rönt
[och hvilka regler man har att rätta sig efter].

Fåget sätter sig i rörelse emot byn till, för-
gänt af samma ryttare och intägar
under fjädlig musik. Förplägningsen tager
genast sin början och välkomnast skålar torn-
mas under tiden som brud och brudgum
klädes. Snart stämmer spelemännen upp
sin bröllopsmarsch, brudkammaren öppnas
och fram träder det unga paret, då bruden
inleds af sin fader eller mästman till
den med lakar beklädda stugan samt prydd
med alla världens "granna paper" och länkas
under pellen, den af skålar för made "himlen",
att brudgummen, som intill sista stunden lats
och bevakas af den erfarna talmannen. För br-
den intäga hennes tärnor och framsätta brudpal-
larne under den dubbla himmel, som uti

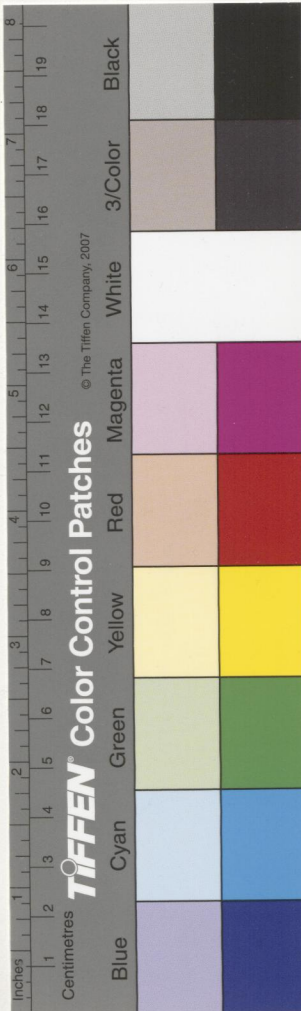
obs!

(fots)

13

obs! lit jorkon
tråder

12

med i skaran

14
15

Brudgummen
lyftes och han
sag först af
sörskning sedan
af gästerna.
Kun i hvar sin

obs!

obs!

bräupostugan intas på platsen för den stundande aften. Musiken afstannade och på sten framträdde för att välkomna och följande dessa två. Under hela tiden knäcker den ena muskoten efter den andra och fortgår skjutandet under hela bröllopet. Sedan vigselakten blifvit slutförd, ställer sig det unga paret uti stugans gusvel för att under musikkens ljudliga toner mottaga alla närvarande lydningsbeningar och sedan dessa blifvit undgjorda sätter man sig på bords. Hederplatserna intaga prästen, bruden, brudgummen och "brüseton", brudkläderskan, som under måltiden serverar det unga paret samt uppmanar dem att äta, hvilket de ofta äro nära att glömma, om af glädje eller sorg, det vet Herran. Bordet äro dukade i hätskoform och blifva flere gånger fullsatta med gäster, hvar för måltiden drager långt ut på tiden, skänkt som åt hvarje lag serveras sex till sju rätter. Vid upptagandet från bordet, tacka de för mat och spis de mycket genom en psalmsång, som af sjunges vid hvarje lög, hvarvid man

afren tänker på de fattige och i nöd städde och sammanskjuter till deras hjälp litet penningar, hvilka insamlas på en öfvertäckt kassrik, på det den rike icke här må förkupa sig och tvinga honom att rödne, som endast kan lämna det minsta myntet, men kanske ofta af vidu högre värde, (såsom bräddelsen om enkans skärf för oss alla klart framställer saken.)

Sedan måltiden blifvit slutad, borden ^{skuffade} undan ^{och} skaffade in ^{en} fridigast, framträdde åter våra glada spelmän och ledda snart nog ungdomen fram för att svänga om i munten dans intill "storsjunsan dag", då brudkoren dansas bort och bruden räddas från de unga leksgästerna för att följa de allvarigare mödrarna som litet systa här med lek, men desto mer för känna lifets allvar. Det är emot lifet såsom strid hon nu går för att kämpa och får här vid denna första strid en erinring om, att kampen alltid vinnas om friid. Samma förhållande äger ätven rum hvad brudgummen vidkommer, och afren har erinras om att ungdomens sorglös

obs!

Obs! bryter
upp vid sol-
nedgången
Hans mors
lugen i det
nya hemmet
obs!

obs!

sa dagar nu skola utbytats mot familjefadrens ofta bekymmersfulla stunder.

21. Allvarigare tankar på dock icke föra soligheten
och sedan litet krafter blifvit samlade under en
kort hvila, finna vi snart nog under för midda-
gen på den följande "Ummursdäin" unga
mor "Ummur" framför en bord fullsat med
smör, ost och bröd, då hon glad hälsar alla, un-
der det "im far" händer in den ena "Moronristen",
efter den andra till för friskning åt de från gän-
dagens ^{och nattens} modor uttröttade. Härefter tagas åter
en sväng, där på följer mat och sedan blir det
tid att byta upp för att åter på samma sätt
22. alla ^{fästa} ~~byta~~ om i brudens nya hem. Afresan blir
dock alltid något fördröjd, kanske för brudens
skall, som oviss om sitt blifvande öde ännu gärna
vill dröja vid den gamla, hära fädernesgården,
äfvare som i sina systers herds, ^{hvilken} ~~som~~ en gång
bruten lämnar oftest intet annat kvar än min-
net. Skitmessan, huru tung den än blifver,
måste dock engång förigga, men underlätas
något derigenom, att, då den unga kvinnan
reser bort ifrån sitt hem, hon följes af sina
egna släktingar och vänner, hvilka äro en-

ska se det nya hemmet, det hon nu vid
bröllopfärden hemför sina kläder och väpnader,
[för att kunna bjuda en mjuk hviloplats såsom
ledvis på gästvänlighet och såsom en uppma-
ning för vänninnorna att icke glömma henne,
då hon själv, bunden af det mera ansvarsfulla
värdskapet, måste försäkra att besöka dem, ofta
vidare hindrad af ansträngande göromål och
sist en skara utaf unga helningar, som förtä-
mer än arbete och vänd, vaka och kärlek.]

Äktenskapet såsom grund för familjen
och staten gifver åter upphof till nya individer
genom Barnafödelser, hvilket är en bland
de nödvändigheterna, som en lyktligt äktenskap måste
medföra. Barnafödelser lämnar genom den länk
den utgör i skapelsens mysterium åt människan
2. ^{anledning till tankarbete} ~~en för honom~~ ^{huru} ~~den~~ ^{huru} begriper naturen och dess lagar upphof
till seder och bruk med åskådningssättet afver-
ensfämmande och därefter afpassade.

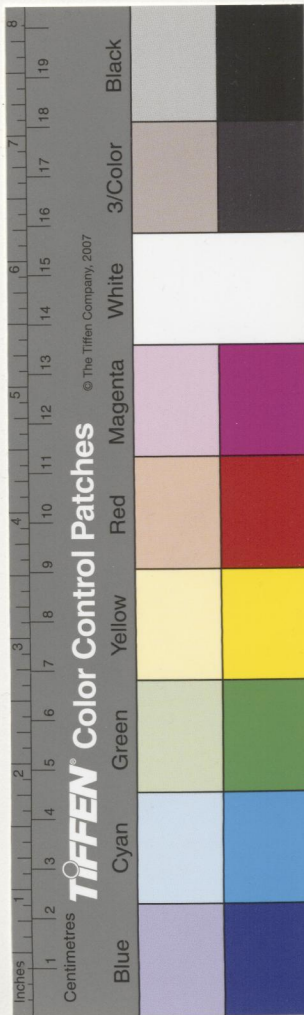
22 1/2 För den uti hemligheterna omvrigde, skärskildet
för barn säger man att jordagumman "Na
på kjeltingin" upphämtat barnet än från en

vanligen af
brudgummen
dagen för bröl-
lopet

2.

inbillning
 Hon har varit svag och den tankelöshet, som
 under feber tillstånd lätet henne se nå-
 gon förmögenhet med ett barn, har hon antagit för
 verklighet, der ^{om} sedan förvisad af andra, som
 liden af samma svaghet. Kärleken till den liden har
 öfvergått till fruktan och bårpan för att som mögli-
 gen kan vederfaras barnet, hvilket att dock är för lät-
 ligt för en moder. Stundar så den tid att barnet
 skandöpas, sedan motren så tillfrisknat, att hon
 på samma gång kan kyrktagas. Vid fråga om
 dopet framträder åter motrens omsorg med att
 den ~~eld~~ och att den värme, som en kvinna kan
 kysa mot sitt barn, ehuru sättet tagit en miss-
 riktning. Det är för dess framtid hon åter tänker,
 nog samt anande att ofärd spelfmant gör men-
 niskans till mötes, men ^{att} lyckan deremot måste
 sökas, ^{och detta vill} hvilket hon nu ~~nu~~ påbörjar, ja rent af skapar.
 För att sålunda bereda barnet lycka, rikedom
 och kunskap inlindas, då det föres till dopet, "kris-
 ningiv", att barnet kläder guld och silver, mynt,
 bläd från en psalmbok samt salt och bröd,
 emedan man anser att närlägen de önskade
 förmåner skola påskynda. Rikedomens skall

 III. 14.
 Kop.
 83

beredas genom guldet och silfvet, affärsigen genom myntet, fatningsoförmåga genom bokbladet och lycka i allmänhet, till genom sallet och brödet.

32. Då barnet sedan fram bäres af fadranne hvar afven desse att iakttaga vissa mät och steg.

Så böra de se till ^{att de stå} upprätt en enda gullstolpa, icke gränsle öfver någon gullspringa, emellan detta medförför slappning upprätt urenblåsaren och barnet blifver snart att sköta. Af barnets sinnesstämning under akten lages afven tytyningar. Fräter barnet, då det heljutes med vatten, kommer det att gå en svår och mörksam framtid till mörket, her det deremot, så kan man trösta sig dermed, att dess fjät skola leda öfver rosenstigar. Hvar från töret är beströddt, så att dess lott är fullen att det ljufva.

34. Då en "barsängs kvinna" blifvit förlöst från sitt foster, anses hon ören och får för inga vilkor samgås med andra. Vål kan man vislas med henne under samma tak, men emot den hand hon räcker till hälsning byser man misstroende och skulle hon bereda någon mat, så har hon gjort sig 35 skyldig till en bratt. Vål undfågnes man

vid barnets födelse med en extra förplägning bestående i suppen, ost och bröd, hvilket heter "färdan" och som utbytes grannar emellan, stundom afven utom byn släktningar emellan, men denna mat är tiurett redan under den tid modern ännu kunde bestyra om sitt hus och blifva en utdelad af någon bland husets kvinnor. Först efter kyrktagningen kan en moder som stigit upp från sin "barsäng" åter trädla inför mensklig beten och liksom andra lefva och vislas, sedan hon frilöpt sig från en handling, som tydes till oronande och dock är präjuden både af naturen och religionen i det att själfrä bibelorden präjuden: "fruktsam var, föröka jorden."

Men lifvet är en flukt, som stundom plötsligt afstannar i sin styrka, och glädjen blir brår nere aldrig evig. Det späda barnet brytes i sin knopp, den unge mannen i sin blommas flöt och äldringen, som längtar hädan, får ofta än med tår. Jyld blika se härdar föröpnings till möte, då stödet bäddas uti jordens sköte. En moder, som så nöjd har kyssat sitt barn, kan helt snart beröfvas denna sin glädje. Det är döden.

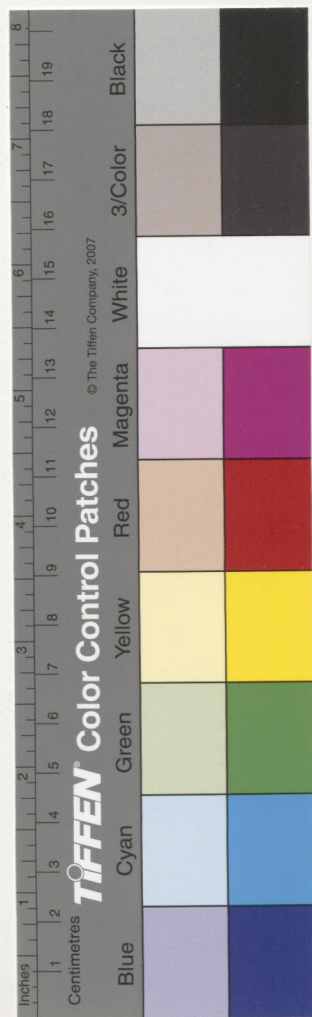
Obs!

Täget skider långsamt fram från hemmet under
nåra samma ordning som vid en brudgums antägan-
de i det att alltid någon intager förbädares
plats och äker framför liket. Vid närheten
af kyrkan stannar täget och inväntar motöring-
ningen, hvarefter det skider fram mot kyrko-
backen, då liket nedlyftes och kistan utställes
till allmänhetens beskådande. Härifrån föres
det sedan till den närbelägna kyrkogården un-
der klokens ljud och med presternas beledsagande
samt nedsänkes sist i grafvns gömma. ^{man} ~~Tälet~~
sand med från grafvns kanter så bidadas det
att någon snart af familjen skall vandra
efter. Efter slutad jordfästning soga de kvar-
blefna den döde sin sista hyllning genom att
kasta några "håndfullar" smulor upp på kistan,
hvarefter hemfärden företages i den ordning
hvar och en hinnes, såtänd sina trasor
lägga ut för att uppnå ^{begrovnings} grafgården, der
"världarne", uppassarene, stå och invänta
hvar och en med förplägning. Sedan
denne är ^{inlagd} ~~slutad~~, kaffet ium^{ig}ndigast bör-
jas åter måltiden efter samma metod och

Obs!

Obs!

ordning som vid bröllopet. ⁴⁵ ~~Man~~ ⁴³ ~~an~~ ⁴³ ~~se~~ ⁴³ ~~liket~~ ⁴³ ~~högra~~ ⁴³ ~~öga~~ ⁴³ ~~öppel~~
anser det betydligt att en mans-
person af familjen eller ej
Då liket är utställt i "vakauståun" ⁴⁵ ~~der~~ ⁴⁵ ~~är~~ ⁴⁵ ~~dermed~~ ⁴⁵ ~~det~~
ser man till att inga brudar få inkomma, ⁴⁵ ~~der~~ ⁴⁵ ~~dermed~~ ⁴⁵ ~~det~~
emedan man fruktar för att låta dem gå under ⁴⁵ ~~der~~ ⁴⁵ ~~dermed~~ ⁴⁵ ~~det~~
kistan der hon upptäres af tvänne stolar. Man ⁴⁵ ~~der~~ ⁴⁵ ~~dermed~~ ⁴⁵ ~~det~~
tror nemligen, att om ⁴⁵ ~~der~~ ⁴⁵ ~~dermed~~ ⁴⁵ ~~det~~
så skola de se den dödes lifvande framtid an-
tingen kan lifvare en arvinge till Gudorike
eller och nedkastas till spinnrummet samt att
de genom denna syn till den grad uppskräm-
mas, att de förlora förståndet. Samma tror
man förhållandet vara med späda barn.
⁴⁶ ~~Churu~~ ⁴⁶ ~~i~~ ⁴⁶ ~~allmänhet~~ ⁴⁶ ~~de~~ ⁴⁶ ~~döda~~ ⁴⁶ ~~äro~~ ⁴⁶ ~~freda~~
de för hvarje handgriplighet, kan det dock
stundom hända att man genom den dödes vid-
rörande söker vinna någotting och skyr då
icke att begagna sig af medlet, churu för fin-
nas, som öfverföres detta. Då anser man att
ett slags förhållnad, rörlig vätknöl under
huden, "flein", kan fördrivas, om man vidrör
det sjuka stället med den dödes vänstra namn-
löffinger (ringfinger). ⁴⁷ ~~På~~ ⁴⁷ ~~enhand~~ ⁴⁷ ~~da~~ ⁴⁷ ~~så~~ ⁴⁷ ~~anser~~
man sig äfven kunna bota värtor "vartor" och fräsk

gärden netbindandet, emedan man anser det med-
föra otur att arbeta med densamma förfärdiga-
de att för nära in på sjelfva juldagen. Om

julen se vidare: Folkvännen N° 4 och 5. / 1882 /

^{negr} Fastlagsdagen se N° 7, ¹⁸⁸² hvarvid följande hän-

Korna börja göras. Nu man under Fastlagsdagen i främsta
halta om de rummet gör afseende på linväten, bevisar vi.
trampa på spådlare den klädsel man iakttager under
norr, hvilka är åkningen. Rvinnorna hafva alltid till huf-
talyda om vudduk något linnekläde antingen ett la-
Fastlagsdagen. Man eller en handduk under det att de
knövar om fast under kläderna inne vid karmen gömma
lagstiden en "linknacka". Ogräset, som önskas bek-
beteknar då om grannas lindor, söker man vidare före-
lig linvätt. Komma derigenom att man tidigt på mor-
solen trötta om gonen sopar golvet och bär soporna in på
grannens område samt aktar sig för att
under dagens lopp företaga något arbete,
som skulle förorsaka att sopor samlas.
Linnes färdigt spunnet lingarn, så sö-
ker man att under denna dag koka och
tvätta det, äfven detta för linvästens
befordrande. Barmen se ej att rae
arter, ty de ha en skadlig plaga om
att den en som man

Om Påskens firande se året Folkvännen N° 14 / 16 / 1882

Den närmast här på följande, mera
anmärkningsvärda högtid ^{är} blifvit Johan-
nes Döparens dag, Johannidain. Men
då emellan Påsk och Johannadagen samt
redan derför ut flera bemärkelsedagar,
"halvhelldagar" inträffat, tingas vi
i förbigående att först ägna dem vår
uppmärksamhet. Bland bemärkelse- ^{negr}
dagar möter oss först "Liffer" "Liffis-
dain", som infaller den 15 Febr. Med
afseende på denna dag fäster man
uppmärksamheten uppå den då redan
de väderleken och påstår att om man
öfver Liffisdain får dricka ur tak-
dröpp, så får öfver Mariadain
(drick) ur rinnanbäckin". Solen

Solen har under denna tid uppå
året redan börjat göra sina verk-
ningar kända. Från taken ned-
hänga ispiggar och vittna om att plif-
vans snö småningom börjat smälta,
medan ännu vintern söker bibehålla

April vet,
Maj kall
Fyller kondens
lador all.
neg

sitt värde och under natten tillintetgöra
allt solens inflytande. Man lever
under en tid af största osäkerhet, om
hvem som skall behålla segern, huru
frestande häns det icke då att söka
skapa sig ett slags säkerhet. Uppdy-
kar då "Mattsmess" och gifver liksom
slag i saken i det att en kort vinter
beädas, om under dagens lopp ^{gen} inte
nederbörd faller, men motsatsen, om
snö kommer, fastän icke mer än att
ett halmtiä tärkes till sin halfru
tycklek, ^{detta} beädar, att lika my-
cket snö ännu måste falla under vin-
terns lopp, som det följit härtills. Med
afseende å den blidare väderleken
som vid denna tid börjar göra sig gät-
lande och gör det möjligt för barnen
att mera vistas ute i det fria afven-
som med afseende å de isbildning-
gar, som skäggligt medhånga från tak-
kanterna, har det uppkommit ord-
språket: "Matte med sitt långa skägg,

lockar barnen utom vägg". En annat
dylikt "Matte väcker och Matte tärker"
blifver näst svarare att förklara såsom
ledande sitt ursprung ifrån denna
dag och måste säkert stå i förening
med Matthei dag under Sept. månad
samt i sin versform blifva en erinring
för landtmannen om höstdagjäm-
gen, vid hvilken tid det närmast
öfverensstämmer att stiga upp och gå
till sängs med dagen.

Såsom Tillfridsdai blef afgörande
för Mariadai "Gamlet Marie" som
infaller den 25 Mars, så tager man sig
åter anledning, att af förhållandena
under och vid denna tid förutsäga
om väderleken vid Maj månads in-
gång enligt följande iakttagelser: "Så my-
cket snö som det under Marie dagen fin-
nes uppi taken, så mycket skall det
under "Vallbormess" ännu ligga kvar up-
pi marken" och "om det fryser under
natten emot Gamlet Marie, "under gam-

obs!

"Kettismessdagen"
upptäts alltså
senare i Finska
viken - isen för
de första böjor
med att sätta sig
rörelse.

"2 minan op dy-
don blir lång-
varig höst."
neg

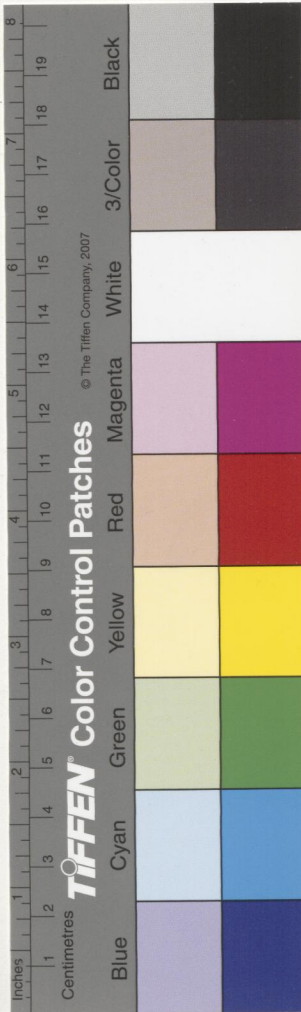

Bel marienatten, så skall det blifva nat-
fräst under de följande pyrativnätterna.

neg

"Vallbormess" eller första maj^{maj} liksom
såsom en halv-helida, och är det under den-
na dag som många skall stärkas, dricka
mjärg i beinen, för hvilket ändamål man
dricker öl, utom det att man söker förstär-
ka mjärmassan genom ätande af ägg. Om
möjligt söker man under denna dag släppa
boskapen ut för att beta i det fria, ehuru det
oftast händer att snön ännu sätter hinder
här för. Våren är dock redan så långt fram-
skriden att gissningarna här börja upphöra
med afseende på sommarens anmalkande,
hvar för väderleksprofetiorna hädanefter inte
mera lägga den utdräkt af lid i anspråk såsom
under tiden närmast före första maj, utan profi-
lerar man nu blott om följande dagens väderlek
enligt skilda tecken. Såsom under Vallbormess, så bort-
faller under den närmast följande bemärkelsedagen
Blåsmess, Blåsjus, Blåsödag väderleksprofetian,
därför en större aktsamhet vid val af arbeten
kommer i fråga. På följande under den sistnämnda dagen
att spinnande, emedan taken annars bortföras af vindlar.

neg

4/3

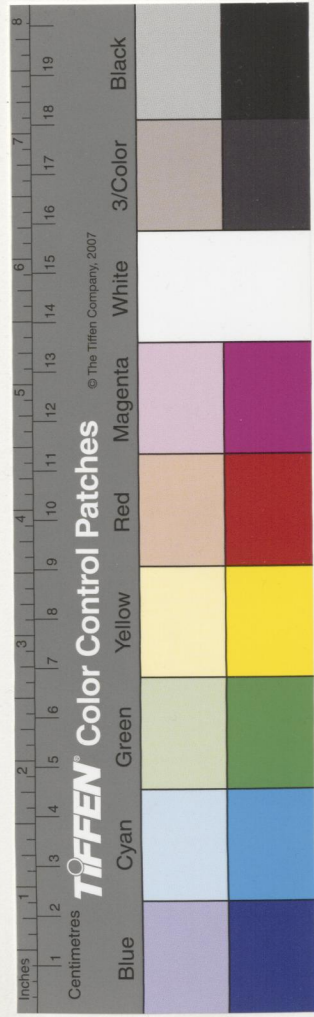

Johanne
17. 14.

99

Den släpplösa mörkheten i sommar
Johanne
17. 14.

Johannehelgen motsvarar i många afse-
anden, och helgen genom den glädje, som råder
och genom de många lekar, som då utföras.
Det är sommarens fägring, som vid denna
tid gör sinnena lifligt stämda samt vi
stelsen ute i det gröna ljuft och angenäm,
hvarför vi numera äfven finna befolk-
ningen samlad under klar himmel, der
den utför sina dansar och lekar. Genom
det köpverk, som begagnas till frydnad
i boningshusen och i alla byggnader,
der någon tagit sin följplats för som-
marens, får denna helg likhet med den
gamla testamentliga löfhylls högtiden, em-
ru ^{den mas} ~~den mas~~ (betydelse) dock stå ^{från den andras} vidt skildt;
möjligen så till vida äro de lika, att de
hvardera innebära minnet af en befri-
else, som med fastadt afseende å mid-
sommardagen "misssommardag" gäller
det under vintern rådande mörkret.
Utom att husen festsättas med "mejjor" (ols!)
beströr man golvet med gräs och blommor,

bland hvilka man helst begagnar sig af "hannigres" och "Jumfru Marie sangbålm".
 Under midsommarnatten förbringar ungdomen sin tid uppi gungbacken, der vanligen en majstång reses, omkring hvilken gossar och flickor sedan svänga om i dans och ringlek, då och då afbrötande leken för att deltaga i gungan. Eldar tändas uppe på höjderna och, der vatten finnes i närheten af byn, ute på ^{mejsens, viken eller älvens} spegelblanka ytan, salen. där att en hjärtuma påtändes och lemnas att förbrinna. ^{att} ^{d af naturens flöster} ^{men} ^{en} ^{grünskande} ^{stränd}. Högst ljuder sångerna från gungbacken stundom öfverröskade af saluter, som tyda på, att glädjen är stor och menskligheten vaken, medan naturen liksom njuter af friden och hvilat under den tid hvidens drottning dragit sig undan ^{inom} sin borg. Men snart nog träder hon åter fram och helsas då med glädje och hurrarrop af den väntande ungdomen, som härefter börjar skingra sig för att njuta af sömnen och samla krafter till den dag.

som redan randats och noggsamt kräfer
kraften ^{särskildt hvad beträffar kommunen} under den stund som aftonens
dans. Hvilan blifver dock icke lång,
ty några finnas alltid, som sätta sin
ära uti att vaka hela dygnet om och
som för att icke finna tiden dödan-
de och tråkig, nog se till, att lekka-
raterna icke få soflva bort sin dag, utan
tvinga dem att resa sig redan före fruk-
osttimmen. Maten utdelas denna dag
portionsvis, sålunda att till frukost hem-
nas en jästbräds-kaka "grannkakä" ost
och smör, till middag äter en filbank,
då aftonmåltiden deremat består af varm
mat antingen och vanligast af grynväl-
ling, eller också af någonting annat. ^{varmt}

Med afseende å midsommarmatten
fäster man sig vid huruvida den är
lugn eller blåsigt, och fästas vid sed-
nare fallet att det blifver knappt om
bår, skärskildt blåbår. Under denna
natt fästas växterna åga sin bästa

stycka, hvar för äfven mången då gör sina insamlingar för stundande behof. Dikale. Det anser man daggen under denna måte besittit en helande kraft och insamlas äfven den för att i en framtid tjena till smörgåsar på råform o. d. Sist och slutligen framstår denna måte såsom betydelsefull för den som söker sig en make äfvensom för den som endast önskar se sin blifvande hälft, hvilket vinnes, om man under nattens lopp vandrar utmed alla diken uti en besödd våg åker.

Några dagar efter Midsommar infaller Tårsmess, som under långliga tider varit en marknadsdag samt af denna orsak blifvit namnkunnig och ihågkommen. Under denna dag skola kläderna vädras, för att mal ikke må förtära dem.

Stundar sedan Jussöfverdagen, som infaller den 27 Juli. Hvad denna dag vidkommer prästar man, att den som soffer länge in på morgonen under denna

dag, skall under hela årets lopp vara sen med sin uppstigning, blifva en jussöfver.

Regnar det under Jussöfverdagen skall det regna under de sju följande veckorna.

Närmast härpå följer Olof, "Ölsmess" hvilken numera är bevarad för att falla i glömskans nät derigenom att landtman nen vid denna tid städjar sig tjänare.

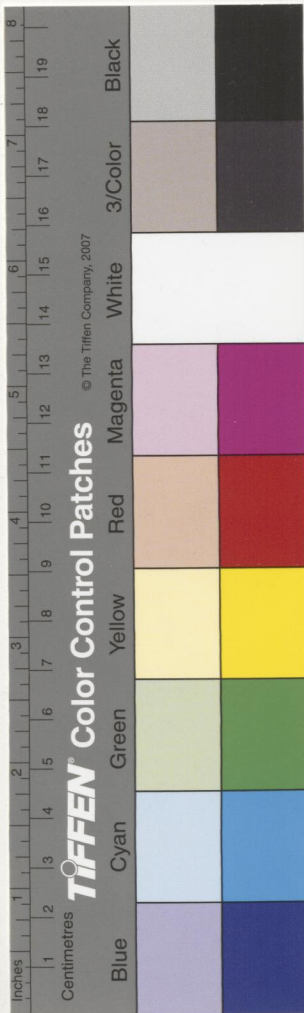
De utaf husbönderna utfärdade intygen öfver tjänarenes arbetsduglighet bära namnet "Ölssidlar" och bidraga till att dagen nog hålles i minnet.

Samtidigt infaller äfven skördetiden. Mångengång inträffar det, att förra årets förräder laga en ände innan den nya säden är färdig att begagnas och bristen står för dörren för någon veckas tid. Man säger då att man befinner sig i "Ölo krok". Namnet Ölo krok utsträcker stundom något och användes såsom namn på den personifierade bristen enligt hvad framgår af talesätten: "vi ha fått Ölo krok till jöst", "vi ha Ölo krok", "Ölo krok kommer nu till", "gå ga förtbi os". Dock begagnas dessa

regn

* Almaskrotjen

[mjäls krok.]

talesätt endast under den närmaste tiden före och efter Olofsdag, men komma aldrig under andra tider af året till användning.

Skördetiden sade vi inföll med Olof, så den är då afven snart för handen och blifver följande bemärkelsedag, som infaller den 15de Aug. en säningsdag, "sésda". Det är "Vår fröda" som räknas för första säningsdagen och sträcker sig säningstiden, "séstiden" sedan ända fram till Bertilmess. Sednare sädd än den som förättas tre dagar efter Bertilmess anses för nödsädd och medförande ringa vinning, emedan jorden då börjar blifva för våt samt nattenfroster vidtaga och inverka menligt på den unga brädden, hvilken afven är mera utsatt för maskens härjningar under de år, ^{då} denna utgör landtmannens plägoris. Masken fruktar våt å ena sidan kölden, men för att skrämma den på flykten behöfves starka och skrikande nattenfroster, hvilka vidtaga först i slutet af september, då maskarne redan upphört att härja enligt folktron, som prästar

att höstdagjämningen sätter en gräns för deras framfart.

Under sista dagarne af September infaller åter Michaelidagen, Mikkilmess, som anses vara gränslinien emellan sommar och höst och till hvilken tid alla sommararbeten skola vara slutförda, den sista skörden, potatisskörden inbergad.

Namnet Mikkilmess är numera öfverflyttadt till söndagen, som närmast infaller efter Michael, "gambel Mikeli", "mikkil", hvilken sistnämnda dag smärningen skulle falla i glömska, om ikke fördomen höll den uppe.

Man tager under denna dags afton alltid boskapen in på stau och ladugård och bör skärskildt hvad hästarne vidkomma se till att man ikke vidröer dem med blottad hand på det att de skola bifuas under den stundande vintern. Söndagen åter firas festligt i det man fröjdar sig af vår, att de ansträngande arbetena äro slutförda och en bättre tid stundar, hvilken ^{some} föreställs full af njutning och ^{afseende på de} med landt-

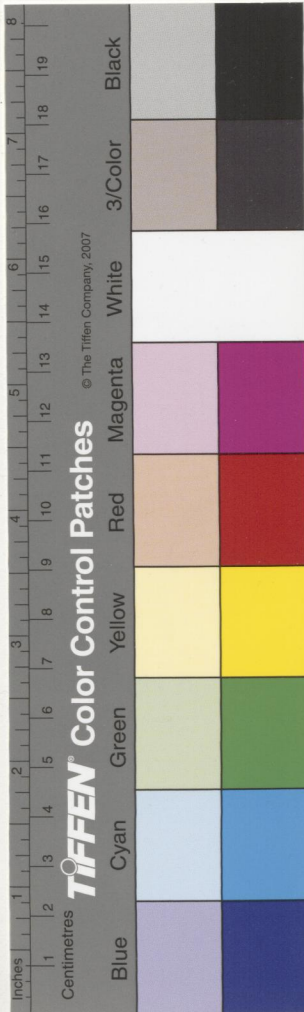

fratäternas för "gallar", hvilka sedan blifva
utsläpta för attas här, ofta tjänande till
kaststenar vid ^{den för hvar} ~~den~~ ^{hvar} ~~fram~~ kullarna
målkastningen.

Det händer visserligen att en och annan äldre hoppat sig till de yngres samling, men vanligast är, att dessa åter samlas till någon stuga, der ungdomen eldas för samma ändamål och är det icke ovanligt att de yngre efter slutfördt arbete i det fria infinna sig hit och värdja till äldre gämnas gästfrihet och dela med sig i öfverflödet stunder, hvilket äfven blir fallet, emedan här mera afses nöjet än nyttan. Början är svår och så äfven här, hvad ätande vidkommer, emedan ingen vill utsätta sig för det namn, "högtonfräsk", som tilldelas den som äter till först och är det vanligt, att denna alltid faller den yngsta och otäligaste generationen till del, som mera lever för maten än för namnet.

Utom kåtan så ^{tillbrukas} finnes under denna dag
en annan anrättning, som beredes af
rapvor och kålrätter, "lanttor," sålunda
att de kokas stjuka och sålänge tills
varant afdunstat, "lödäs," hvarigenom
den sockermassa, som ^{framträder} finnes i dessa fruk-
tar, rötter, phi bereder anrättningen, "lödäs
robor" "lödäslanttor" en sötare smak än
vanligt.

Följande månads bemärkelsedag blifven åter Allhelgonadagen, "alhellgon" som äger sin betydelse derigenom att den är tjänarenes flyttningsdag. Den har visserligen ägt en större betydelse under ett tidigare skifte, men är numera blifven i det närmaste lik en vanlig hvardag, "kvadda", churu etc och annat brukt ännu kvarstår. Så uppforskar man under Allhelgonafton, aftonen före "alhellgondagen" sin framtida öde genom smältning af tenn. Man red. | häver det i smältning smältte tennet

uti vatten under utropandet af namnet
 på den person, som smältningen gäver
 och låter sedan fantasin fria spela vid
 tolkning, som man söker gifva hvarje
 upphöjning och fördjupning på den
 temmassa man upp fiskat. Men icke
 nog med att man endast betraktar
 temnet sådant det framträder, utan man
 söker äfven af den skugga det bildar
 draga slutsatser, och förespår man
 sålunda bröllop, "barsöl" och begrafning
 rikedom och fattigdom auktioner som
 man vet ~~att~~ ^{tro} att sakerna skola
 uppfalla under årets lopp, ehuru man
 man för formens skull låter temnet
 vara ens förespråkare. Man finner
 under denna smältning tydliga spår
 till tron uppå en tomtens beherrskare,
 "tontr", emedan första smältningen ad-
 tid gäver honom, och af temnets bild-
 ningar tolkas sedan husets tycka
 eller olycka under det stundande
 året. Under nattens lopp åter

tro man att andar som bevara gömda
 skatter skola söka sig upp till jordens
 yta och här genom brinnande eldar
 utvisa, hvarest skatterna äro gömda.

Allmänt hör man berättas om dessa el-
 dar och huru man kan laga dessa skat-
 ter i besittning, om man uti elden
 kastar en stålbit eller något egg-
 verktyg, "bitsak" såsom en knif eller
 dylikt. Det kan väl vara förenadt
 med liten fara att söka bemärkliga
 sig dessa skatter, emedan anden, som
 bevarar dem, i och med detsamma
 kan tvingas att lemna skatten till.
 Delar fridstöraren ett slag, hvilket
 dock aldrig har dödlig påföljd.
 "Något för något" och vinningslystna-
 den öfvervinner nog detta hinder,
 då saken äfven utan vidare är slutförd,
 endast man iakttager tystnad, ty
 annars fösvinner skatten åter i
 jordens gömma.

De här på följande bemärkelse.

"Kaisers släktar och
Anders brakter"

dagarna Katarina, Anders och Anna-
dagen äro af ringa betydelse och gälla
endast väderleken enligt följande:

Regnar det eller är det blidt Katarina-
dagen, så blifver det kallt under Anders-
dagen, eller tvärtom. Anna dagen
blifver nämnd endast för att påmin-
na om Julens annalkande enligt rim-
met. Den min fru, fjorton da för
Jul, och äro vi sålunda åter in på
det område hvarest vi utgingo, då
vi sökte återgifva landtmannens
fideräkning.

Vända vi oss åter bort från fester
och högtider, men deremot ^{vi äro} egna vår
uppmärksamhet åt det alldagliga lifet
så skola vi äfven här finna ett och
annat särdrag och föräldradt som har
sin rot antingen i den mörka och tedi-
ga hedendomen eller i det förgångna
katolska tidshvarfet.

Genast vid första inträdet i ett bo-
ningshus gifver allmogemannen ge-

nom sin halsning tillkänna, att han
ej allenast helsar människorna, utan
äfven husets tomt eller skyddsande.

Helsningen lyder "ge da härinne",
hvilken halsning han uttalar fastän
ingen människa skulle finnas i stugan.

Samma halsning uttalar han, om man
följer honom in efter att redan haf-
va helsat hvarandra ute på gården
och blir det sålunda till andarne
han talar. Inkommen i en stuga
anvisas plats åt främlingen och and-
er man det alltid vara af nöden att sätta
sig, emedan man i annat fall förderf-
var husets barnlycka och gör att barnen
blifva gråtiga och knarriga. Den an-
visade sittplatsen blifver vanligen utmed
sidoväggen, medan gäfväls bänk van-
ligen står ledig samt begagnas endast
vid måltider och gästbud. Under
måltiden intager husbonden här
alltid sin plats äfvensom främlingen,
då deremot tjenerarne sitta invid bordets

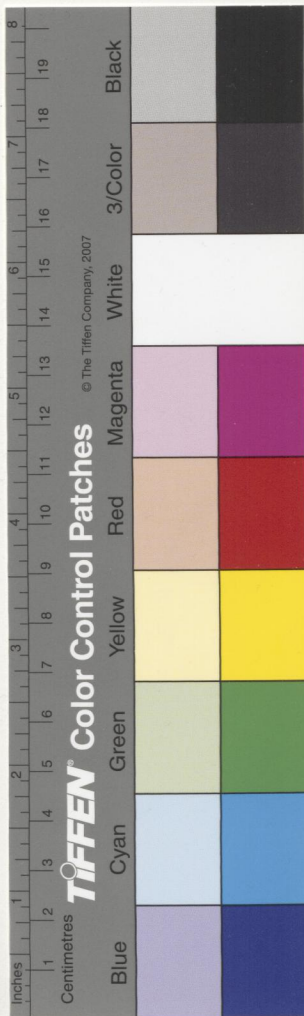

nedre kant. Vid gästbord, danser och då folk i allmänhet samlas till större antal intaga de mera framstående bänkplattor, då deremot de fattige och mindre aktade sitta intmed väggarna. Den anspråkslöse ställer sig vanligen invid dörren, men om han är aktad af värden ledes han högre upp under en stucca förebärelse, "nä, ijs du intt stig högre upp" Skulle någon under det hvardagliga lifvet af familjens medlemmar sätta sig uppi gärdens bänk, hör man genast från husfadren frågan "nä, syns du int ännars än op gavelbänkin?" Denna fråga innebar en uppmaning att lämna platsen, hvilket afven genast sker och så snart husbonden inträder länna alltid de unga denna plats, ifall det inträffat, att mössen dunsat uppi bordet, då katten varit borta.

Spisen deremot är tillgänglig för alla husets medlemmar, men för främlingen helig att beträda. Härifrån erhåller man under de långa vintermånaderna sin upplysning och omkring den samlas alla

för att göra sina arbeten. De sitta i en ring omkring densamma. Ingen får då träda inom ringen och skymma den andra och om någon gör det, frågar den som beröfras huset, "ha fädin varit glasmästare?" hvilken fråga med andra ord kunde återgifvas: tror du, att du är genomskinlig och gjord af glas? I den ~~här~~^{härnär} ring, som husets medlemmar sluter omkring hörden, får visserligen främlingen taga plats, om han så önskar, men inom densamma och uti själva spitseln får han inte syssla. Man fruktar för trollen, och hörden skall i fränsta rummet skyddas. Skulle någon företaga sig att röra i askan, så misstänkes han genast och får då inte blifva skrämd, om man kastar aska efter honom eller och en rykande eldsbrand, ty detta förfarings-sätt anses häfva trolden.

Uti det hörn den spitseln är placerad anser man husets lott afven hafva sin bostad och här af kommer det sig till

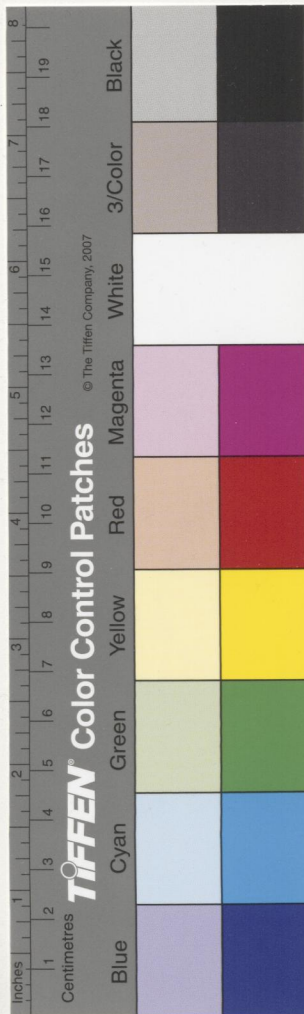

en del, att spiselns anses helig, om än i andra sidan elden, som här hålles fängin, äfven gjort att man vördar den. Att elden, att glöden har man egnat sin dyrkan och för någon tid sedan läste man ännu en skild bön, som numera är glömd, då man tänkte glöden. Af elden äfvensom af glöden tager man vissa förbud. Brinner brasan gjemnt, så att någon större brand blifver kvar, så betyder detta att främmande komma eller att en främare kommer till gården. Sprakar eldhol ut på golfvet kommer det främmande och sprakar kalet. Uppå någon person, så får han en öfver. Piper det i veden under det brasan brinner väntas det storm. Brinner det blå eld uppi kolen väntas torrväder och köll, hvilket af beäddas om kolen glösa, då deremot blida förutspås om kolen svartna. Elden bör man äfven akta från att blifva hindrad eller släckt af mjölk, som kokar äfver och annat dylikt, emedan detta anses medföra skada. Kommer mjölken i beöring med elden anses det med

för kon
 föra värfu jupret och bulnader uppi spenarne, hvilket onda dock kan häfvas om man genast kastar salt i elden. Spottar man åter i elden bildas sämader uppi munnen.

All man anser något andeväsande bo uti spiselns gifver vidare vid ^{en sed vid} handen (den har barn försiggående tandlossningen) då tander som uttages alltid kastas uppi på nosen under bönen "Jev me bein tann i ställe för que tann" eller endast "bein tann i ställe för que tann". Af hvem man begär, vet man icke, men troligen antager man, att här bor en anda, som hafver magt att gifva det begärde.

Det gifves alltid sådana arbeten, som med största värdighet kunna utföras i den krets vi sade bildades kring spiselns och är det därför vanligt att finna den slöjdskunnige arbetande skildt vid pertans sken. Han står vanligen med mössan på hufvudet, der han ylar och täljer samt väcker häri genom anstöt, hvarom han äfven själf

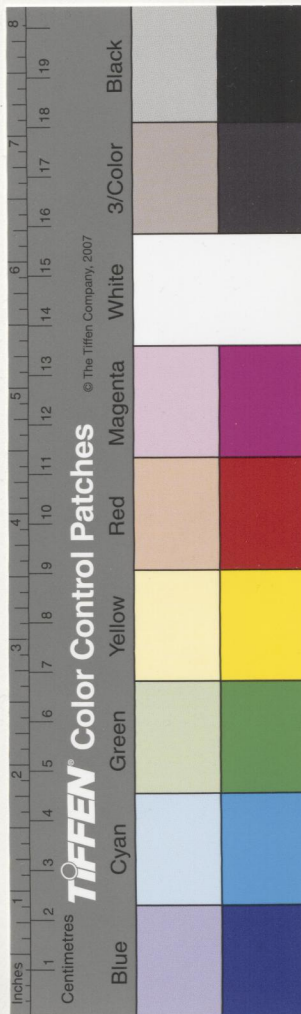
är medveten. Låter någon frömling in tagen
han varken bort sin mössa, tillande uppifrån
sitt arbete, då han bjuder den ankomne sin
hand till hälsning och anvisar honom sitt plats,
men då han åter börjar sitt arbete lägger
han den på sin förra plats. Han gör detta
för att hindra häret från att falla ut
ansigtet och endast osluglingen samt den
"dumma" färdiga bär henne på hufvudet,
då man vistas inne utan att sysselsätta
sig med något. Att den som lyser med
pertan inte anses ha gjort särdeles stor
nytta, därför lönar den lön, som lofvats ly-
saren och utgör "ett sekorn för kvar kol-
kappan". Man begagnar äfven ofta en egen
ställning "pertahjuling", "lystjuling" med in-
skärningar till fästepunkter åt pertan, då
den än sättes högre, än lägre. Vid pertans
långdande bör man iakttaga att, om den
hufvudsaken blifvit begagnad, man åter
tänder den brända änden, emedan man
anser det vara farligt att lända den från
bägge ändarna. Hvar för man fruktar göra

detta vet man inte. Kålet från en brinnande
pertan innebär äfven sin betydelse. Brinner
pertan så att kålet tudelas, klyfves längs
med i pertans riktning, så kommer snart
ett falskt och svagare aktigt fremmande. Att
blåsa på det glödande kålet, då pertan slä-
kes, anses menligt, likasom att svänga hen-
ne i kretslöpp, då kålet ännu glöder.

Gå vi sedan ut från stugan till stamman
med landtmannen och deltaga i hans ar-
bet, så finna vi honom liksom hä-
rta sina säkerhetsmått och steg, göra
sina observationer samt draga sina
slutsatser enligt den lärdom man är
af sina fäder. Vi kanske följa honom
då fört vid hans säningsfärd, emedan
dessa arbete liksom gifver början till fl-
re andra. På sädden är den förnämsta
och bör försiggå "medan Vårfrunda och
Pentecost". Innan landtmannen kastar säden
i jorden undersöker han först säden, om den
"spricker" grov och förfar därvid på skilda

Stykt. Lär. utgöfven
samma orsak att man
tror dessa säden
branta stället för vad
las till hvar som
under sommaren för
dena beständens bröte

Att kålet på
pertan blir brukt
ket långt kan
man vänta ne-
derbörd!

såu. Så låter han "sösseden" approfras i vatten
och tror, att den grov, om små perlor bilda sig
vid kornet och uppe vid vattenytan. Stundom
spottar han i handen, blandar huri säden
och för den sedan mot sin öra för att lyss-
na, om det höres något ljud från den sväl-
lande rågen, hvilka hvardera såu äro yttre
falska och opålitliga, emedan hvad det för-
ra vidkomme samma resultat utfaller, om
jag begagnar torr sand, då perlor här lika
som vid rågens approfvande alltid upp-
stå till följe af den luft, som häftar vid
kornen. Hvad det sednare försöksättet vil
komma får jag samma resultat om jag låter
vatten fastän uppträdspår, emedan den
rörelse som uppstår, då de skilda kornen eller
de skilda spånorna utvidga sin volym, också
framkallar ett ljud, om än helt obetydligt.

Säkraste sättet är det, då rågen som tug-
gar tobak invecklar några korn i bussen
"örnn" och låter kornet der följa natura-
larna, då det grov inom några timmar.

Samma resultat vinnes, om man nedlägger
kornen mellan tvänne torvor, ty äfven här
får kornet följa den bestämde gången.

Sedan säden engång befunnits duglig in-
väntas endast en tjedlig dag och anser man
väderleken vara passande, om ärler och
andra småföglar slå ned på åkerpåtten
äfvensom om det "reivar" i färet, ögon-
blickligen efter plojen bildas sig väfnader,
liknande spindelns. Sätningen tiegar sålunda
att man med handen utströi säden, hvilken
sätningssmannen bär uti en ovalformigt kår,
som kallas "sösvakka" och upphäres medelst en
gördel, som leder äfven axeln. För att kunna
jämmt kringströi säden delas hvarje teg i
"fjärar" mindre delar som äga 6 å 8 stegs bred
sträcker sig i tegens längd. Skulle sättings-
mannen då man vandrar med längsmed fjä-
rans ena kant och upp med den andra ka-
sta säden sålunda, att det blifver mest säd
på midten af fjäran så säges man "hafva
sätt sammanstå". Fjäraså kallas det då
sätningssmannen kastar ut för mycket säd

Uppmanad att taga på
sig orsaken hertie, har jag
närmligen sett väpnat
danskarna, men vilka
skamig som tillförmä.
Säkert är att de som
någon följde, utom de
blåsa och uppsticker
någon 2-3 stegs bred
för man antagas att
dessa fine trillar för
finner färdiga, chur-ke
den.

utmed kanten och kastar han till den
grad jemnt, att midten bliver alldeles
utan brädd, såges han hafva sädt
"liktjisto", emedan då förespis att någon
skall dö uti huset, om den bara fläcken är
långsträckt, men i andra sidan bärn.
³födelse förebådas, om den bara fläcken
är rund. Under det säningen försig-
går iakttages vissa försigtighetsmått
som äsyfta en god skörd. Så söker man
befordra välligheten derigenom att man
då säningen tager sin början, nedlägger
bland utsädet läningsformiga brödbitar,
 hvilka skäras af den ända när till spa-
rade jullinpar.

Den välsände säden är alltid i fara att för-
störas ända ifrån den tid, då det sprödda kornet
nedmyllas och till dess säden åter står mogen
för lian och har menniskan, medveten här-
om, sökt i sin sida uppbjuda allt för att
skydda och bevara densamma. Men i samma
mån hon misströstat om Guds försyn och sökt
genom egen kraft ingripa i världsstyrelsen

III. 14.

123

Just att dessa möjligen hotande faror,
som man har konfarit vilse om
att handla. Redan det nyssnämnda
förfaringsättet att nedse färdigt bröd
visar den största irring och skordem, huru
än den är berövande af utsädet, kan dock
aldrig bli af annat slag än ~~och~~ ty grä-
dast kakor har man, åtminstone inte under en
snar framtid att förvänta.

Vi sade att faror hota den välande säden
och den som först vidtager är maskens härjning.
Så att undvika detta plågoris har folktron anset
följande förfaringsätt vara tjenligt. Man hugger
en yxa uti åkerriken, då man börjar så den
och låter henne ligga kvar till dess den är
grön, hvarefter de kunna komma och invid
hvilken deras ätande skall upphöra. Hvaricorn
äter söker man bänlysa från åkerfältet der-
igenom att man häller spjett tusslutet under
den tid saningsmannen förätar sitt arbete och
för det på inga vilkor öppnas. Om någon frem-
ling skulle infinna sig och undfagnaden förbrade den,

för att und-
vika mask
och bränner
man gamla
skor eller och
utsädet
då utsädet
torras.
d p r.

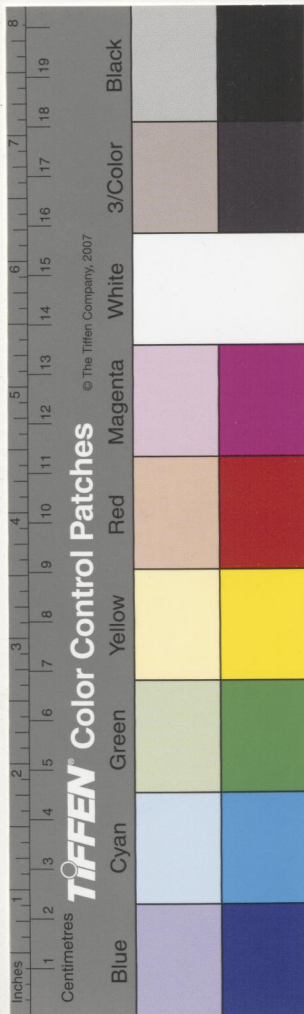

måste man likvisst lågigt invänta såringsman-
nens ankomst, emedan i annat fall all verkan är
häfvd. Utom att man under sårningen dels söker
direkte befördra värtigheten dels åter mera indi-
rekt genom det ondas afvärijande, så har man
redan tidigare, vid torkningen af säden sökt
vinna samma resultat. För maskarnas skull
begagnar man vid eldningen, då utvädet tor-
kas, gammal och sur ved, som ryller väl, medan
man stundom ännu kastar andra ämnen der-
till för att så mycket som möjligt göra sädes-
kornet bäskt och osmakligt. Samtidigt skall man
akta sig för att bearbeta askan, antingen det
gäller lut eller annat, hvarjemne quastarne, som
skola begagnas vid "trjaskningen" å "desrian" böra
förberedigas utan eggverktyg. Sist och slutligen
skall man vid trjaskandet gå barfotad i rian,
hvilket sednare bruket trötigen iakttagas för att
skydda grodden, som kunde skadas, om kor-
net skulle klämmas emellan golvet och
en jernbeskodd stövel.

Det besäddde fältet gifver anledning till nytt
arbete sedan säden engång valit och mog

nat, ty då är "förtien" för handen och anses säden
mogen, då kornet brister, om man söker böja det på
längden samt om halmen knäpper, då den skäres.
Då rågen bliver fullt mogen och utbildad faller den
från axlet, "rinner", hvarför man måste noga gif-
va akt uppi fälten, att detta icke måtte inträffa,
emedan det medför stor förlust. Visserligen säger
"gamalt folk" att då rågen runnit under tre dagar, så
häfter den sig & åter. Men om man låter skörden
blifva berende härpå, mister man alltid den bästa
delen och det, som stadnar kvar efter tredje dagens
rinning, lossas föga, då axlet bearbetas med slagan.
Regeln blir därför den att säden hellre böi skäras
grön, än fullt mogen såsom ballesättet antyder:
"han som väntar ett te gröna, mister allti te söna"

Rågen afmejas alltid ~~med~~ vanligen med skära
och begagnar man icke endast i det fall att värtien
är dålig och sträen stå gäst. De första halmosträ
som afskäras bindas tillsammans, hvar efter man
byter den gjorda knippan, "bändon" samt lägger man ^{hvarvid} ~~ligger~~
det omkring midjan för att förekomma ryggräk ^{ten ryggräk} ~~ska brest~~
under skörde tiden. Halmen hopbindes i bändon, ^{men men} ~~int~~
hvilka sedan resas med axen uppåt samt bilda

^{håtor}
 "fjaskar", "fjiskkar"; (då härfvarne höpföras i en mindre
 antal men skylar åter, de samlas till en större
 mängd och då öfver aten lägges en större lördon
 såsom skyddsmiddel emot regnet. Detta ligger sålun-
 da att härfven vändes med lommen uppfåt och
 får härigenom formen af en hatt, hvilket namn
 den öfven bär.

Då skörden slutas säger man, "att man tar
 fast haren", hvilket talesätt tydligen härflutit
 deraf, att haren såsom unge håller sig gömd
 bland säden och stundom tages tillfångas,
 då den tvingas att framträda från sin göm-
 plats. Detta talesätt har visserligen sedome-
 ra öfvergått till andra arbeten, men den vanli-
 gaste benämningen på att slutföra ett arbete blif-
 ver dock "att på hase". Vidare uppstämmer man
 då skörden en slutförd höga huirarop och under-
 rättar hvarmedelet om, att man slutat detta arbe-
 te. Man säger då, att man strämmar haren
 från åkern och liksom jagar honom in på gran-
 nens område, på det han öfven må finna
 honom.

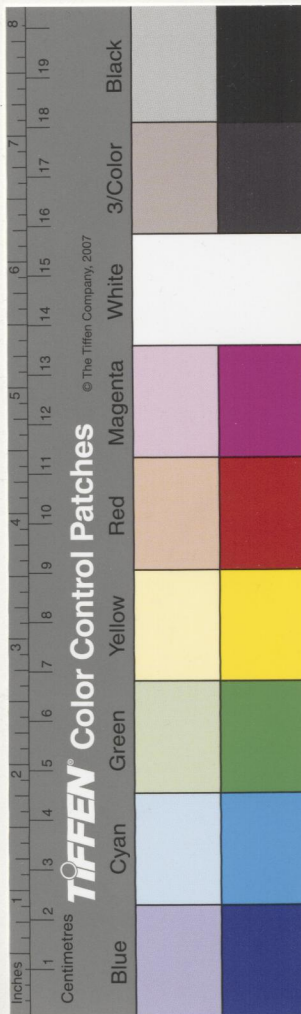
Samtidigt har öfven slottet inträffat och

Jmf. tyska.

förigår den vanligen skörden. Hvardera sam-
 manfattas under den gemensamma benäm-
 ningen "avtid", då tiden som faller mellan
 "hörens och sörten" kallas "mellantiden". Hö-
 bergningen ligger sålunda att gräset afmijas
 med liden hvarfter det hopsamlas med
 räfsan samt får quarliga liden det torkat
 och är färdigt att köras in, då man läg-
 ger det uti "härkin", "lässar" det och kör eller skindan
 det sedan till badan. Räfsan får aldrig
 vändas med timmarne uppfåt, emedan det
 förorsakar fult väder. Likaledes får man
 ikke då man vandrar fram öfver ången släpa
 räfsan efter sig för att möjligen hopsamla kö-
 strän, emedan detta förorsakar att fordlut
 blifver "skrygt", slutar i tid, utom det att
 faren under vintern börja bräka oöpphörligt.

Det gifves vanligen sedan ett arbete blifvit slut-
 för ett extra förplägning, hvilket bär namnet
 af "hase" och är det tydligen att talesättet "på
 hase", som användes då man slutför ett ar-
 bete härifrån sedan uppstått.

Efter första dagens arbete med liden och

Bada bort "lisaren" och skåran tager man sig vanligen ett bad för att uppmykka kroppen efter det ansträngande arbetet. Det plägar ske efter alla svåra arbeten samt alltid efter tröskning och linbräkning, "brötning". Badstugan bliver alltid ämrogemannens läkare och läsesäsa "Nijölper int brännin o bastobad, så ä he ti dövn" läser nog, hvilket förtroende man hyser till badet.

I badstugan anser man andar hafva sin bostad såsom i stugan och hälsar man dem alltid vid inträdet, då man går för att bada. Då man inkommer från badstugan hälsar man åter och öfverför genom helningen "gu afton, från baston" liksom andarnas helning till stugan. Man påstår ganska ofta om sjukdomar att de fastnat från badstugan. Om de andersäsende, som här hafva sin bostad, delta i det on. de, derom är man viss, liksom om offren, som sedan bitföres för att ställa och häfva sjukdomen, gälla att blidka dessa andar, hvilket de kanske i

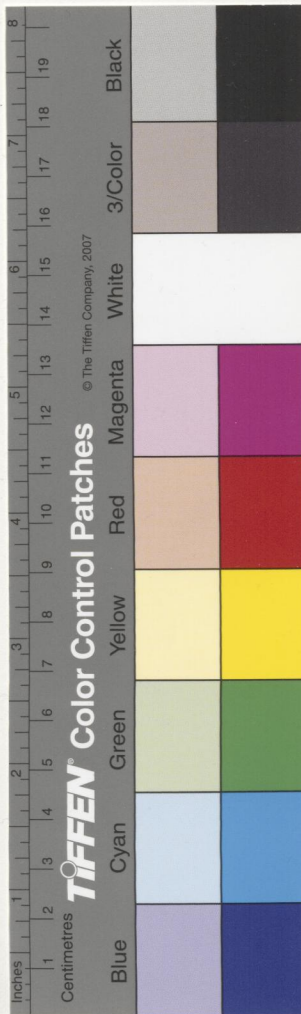
x. raul salt och
bröd.

verkligheten äsnyta. Så kunde vörda man badstugans tentie att man aldrig gör leddrande tillväga äfvensom, att man i alla afseenden söker iakttaga den största renlighet.

Ribbyggnaden såsom alla andra byggnader äga äfven sina tomtar, medon^{man} härtill ännu tror, att spöken hett vistas här. Att tomten offerar man genom att lemna vid sista tröskningen någon kärfve otröskad. Fördom skau man hafva fört mat åt honom för det goda han uträttat, hvilket sträcker sig till sädens förökande.

Man berättar att han släpat från långt af. Lågsna byffer såd till det hemmans åker, der han laget sin hemvist samt huru en "tent" vredgad öfver, att han blef bedragen^{om} där jul-afton, derigenom att tjänaren, som skulle framföra maten, åt upp den och satte tränk istället, utropat: "Sju mil och sju skyl orbräta bara dalla". Han ha de salunda på sju mils afstånd gjort sitt ströftåg och hemfört sju rågskylar samt fordrade här för ren mat. Då detta blef honom för vägradt afflyt. Lade han från stället, som här eftertrönte

Kop. v. v.

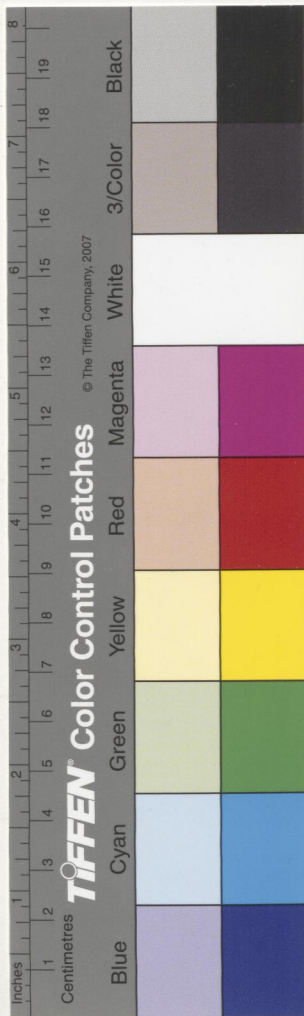

atur. Hvad spöken angår så är de gengångare af lik som vanligen blifvit hit utburne. De uppträda äro tal efter sin död och föra andras frid och ro genom sitt besök samt gifva stundom härigenom tillkänna att någon snart skall komma de levandes antal.

Vända vi åter vår uppmärksamhet åt stäa och fähusbyggnaderna för att uppsöka de "fabler", som här iakttagas, så möter oss här samma grundtanke som vid de andra byggnaderna, i det att äfven dessa anses beherskade af en tomte. Stallets trefnad göres beroende af vissa signifier och det är helt vanligt att se såväl dörr, som spiltor fästrade af kors, infatta de uti en cirkel, hvilka tecken blifvit anbragta under Jul och Påsk, då husfäderna vilande gör välsignelsen synlig i tjära eller krita. Ofta ser man individer af hök och ugglelägten uppspikade äfven dörrar, gluggar och spiltor, emedan man uti dessa djur ser ett slags skyddsmiddel

mot det onöda, skuru de i andra fall äro afskydda och den största fördom hyssas emot deras fjädrar. Hatten anser man äfven medföra trefnad för stallet, hvar för man värdar sig mycket om henne och lockar henne ofta till stallet, för att hon måtte vistas derstädes.

Hästen är en ibland de djur, som, huru än de äro aktade under lifstiden, efter döden skys som fästen. Man fruktar komma i de döda kropparnas närhet och tror att vissa hudsjukdomar skola fastna ifrån dem. Man söker förebygga detta genom att spotta tre gånger, då bemöjligen ligga i ens väg stundom utsägon de dervid: "för älskin o kläda". Då hästen framföres ligger den inne sluten uti en skinnväfva, hvilken man söker bemäktiga sig och tror man, att hästen är lika beroende af den, som spe magneten af jernet, Skulle därför en häst blifva stulen eller på annat sätt bortviad från sitt hem, tror man detta medel

vara mäktigt att åter locka den tillbaka, hvar för det äfven bör förstås, så snart hästen genom köp öfvergår i annan mans ägo. Vidare tror man sig i stånd att göra en häst skyddad för vargen, om man genast vid föbelsen tager liljet af det unga fölets fötsåla "kråken" och låter honom sedan äta det och påstås verkan häraf vara så stor, att vargar och roffoglar sky detta kött, om en sådan häst efter döden begagnas till ätel.

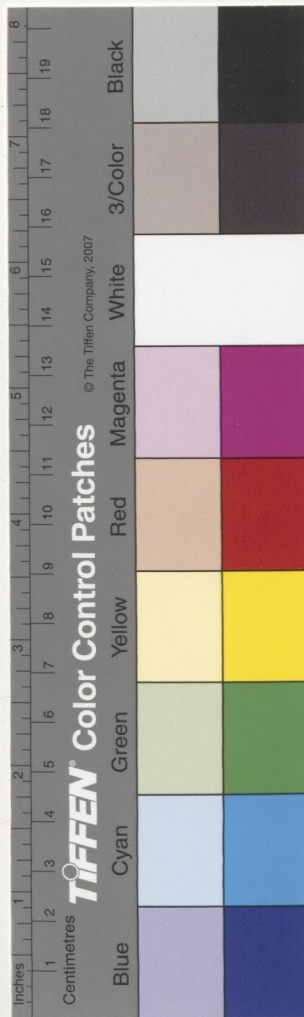
Hvad kadugården aridhemmer, fäster man sig vid kalvvar och ungbockar och talar mest om den tur eller otur man har med dessa. Oturen består deri att kalvarna dö redan vid späda åldern och tror man att trolden här har sitt finger med i spelet. Så berättade man att, då man efter flere försök försök att uppföda kalvar under skyddet, så fanns det en lilla hättlen flädd kalv uppe på mellanbakket och då den blef borttagen, började kalvarna härefter drifvas. Den hade blifvit dött af någon ovän och härifrån ansågs äfven oturen härleda sig. Nu höfve

denne otur söker man visserligen och står det berigenom, att man hugger kufvedet af en lefande kalv, hvarvid fäthustöskeln begagnas såsom underlag. Då kalven framträder till världen bör man akta sig för att vända den med kufvedet mot norr, emedan detta anses medföra otur, då åter fötterna nödändigt bösa vändas dit, emedan kalven härigenom blifver skyddad för vargen.

Då boskapen första gången drifves ut på bete iakttagas man det försigtighetsmålet, att man återför den quist, "spraggo", som man begagnade för att drifva på dem, emedan, om så göres, boskapen sedan under sommarens lopp återvänder till hemmet vid gräslens annalkande, utan att man behöfver söka dem. Finnes vauhjen undfognas det grundligt den första dagen samt öfersköljes med vatten, hvilket förfarings sätt iakttagas på det att mjölk må flyta lika ymnigt under sommaren, som vatten under första dagen hälls öfver berden eller berdinnan. För att kreaturen under sommaren

Man skär in lilla
många spår på
börsta som man
har kreaturen.

Krokullen salt
och bröt.

skola hålla sig tillsammans och följa skälen
stoppas den full med hö, hvaraf sedan gifves
åt en hvar, då de första gången släppas på
bete. Då man drifver uppå kreaturen be-
gagnar man vanligen någon quist för att under-
lätta deras rörelser. Härvid lör man äfven
se till, att man icke tager en alquist
samt att man aldrig begagnar en vreden vidga,
emedan dessa hvardera anses förorsaka, att
kon börjar mjölka blod, om man blår henne
med dessa fiskor.

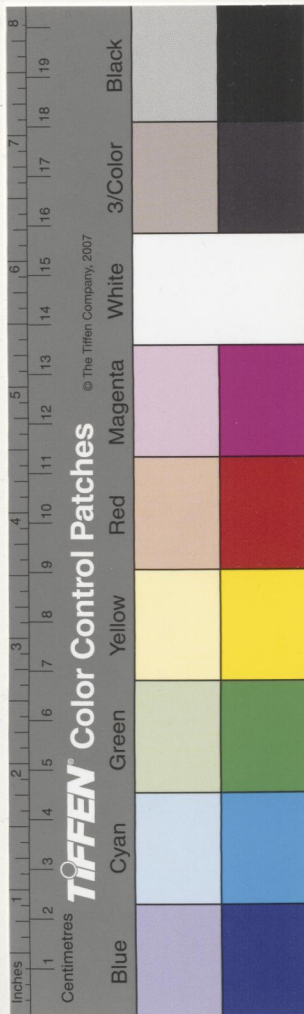
Mjölkmassan är mycket varierande bero-
ende en af fodret, än af den olika luften, som
djuren utsättas för. Häröfver reflekterar
man dock sällan, utan anser saken bero-
ende af helt andra orsaker. Så tror man
att mjölken minskas der för att någon, som
har "handa tankkar", misstygker mjölken äfven
som önskar ondt åt den mjölkande kon.

Smörret blifver åter alltid beroende af mjölken.
Men landtmannen filosoferar annorlunda
och tror att trollen drifva sitt spel
med kreaturen och bereda "trollsmör",

en gulaktig slemsvamp, som växer uppå fuk-
tiga ställen, sittande vid gammalt i riket samt
förminskar härigenom smörret. Man skyr detta
trollsmör och om det finnes uti ladugården
bortskaffar man det genast, utan att dock
ana, att den luft, som är så förskämd att den
nu svamp kan bilda sig, nog är tillräcklig att
inverka mentligt både på mjölk och smör.

Det vore därför önskligt att, då man söker
bortskaffa den, man gjorde detta sålunda
att man sökte åstadkomma större luft-
välling och mera ljus i ladugården, då
heltviset trollen äfven skulle fly sin
kos såsom skygga och rädda för ljuset.

Vi hafva redan tidigare nämnt, att
allmogemannen lalkat hvarje naturföre-
teelse efter den uppfattning han ägt om
tingen och de egenheter, som härvid möta
oss, äro vittnen om förskande tanke, och
nu okunnigheten gjort att forskningen
tagit en galen riktning samt mången-
gång äfven afstannat i otid. Fantasien
har i hvarje fall spelat en vigtig roll

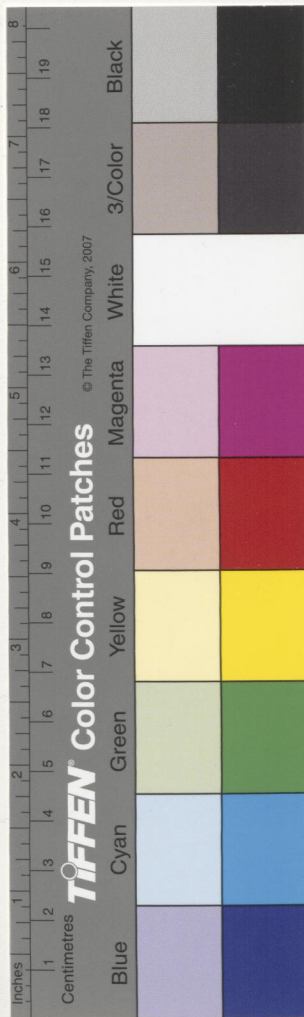
och flere historier blifva af denna orsak
framställda såsom rena sanningar för
att fortplantas till växande slagten och
genom sin egenhet åter väcka deras ef-
tertanke till lifs, men för att leda den
in på samma väg som fädrens.

Hvad almejemannens tanke er
föreställning om människan vidkommer
så tror han, at hverje menneske æger
sin "hammel" en slags anden i menneske-
form, som ved vigtigere tilsæen lader
sig ses. Så har man set hure en per-
son gik forbi et stæue eller hørt hure
han rørt ved dørslået, sedan han kørte
ind på gården og da man gik for at
møttage den ankommende, har de per-
sons ingen. Dette har de varit hamble
som upptrædt. Efter menneskens fræjfe:
de quærstømmer ånne ånne dette andet
sende og upptræder nu under navnet
spøke. Dette er åføen es ^{Dette}
^{en, som vedrører} en, som vedrører
ger likhet af en person, så at man i
alle kanner igen den afsomrade, hvil-

af en eller annan orsak

ken för någon viss orsak skäper icke Lär
fred i grafven. Det är därför af nöden
att tiutala detta spöke för att salunda
blifva i tillfälle att värfara dess önskan
och dermed göra en ända från det on-
da, som tvingar den døde att resa sig från
grafvens ro. Har någon värdigen omkom-
mit så blifver stället vanligen oroadt
af den døde, skärskildt om han förblif-
vit här utan att kunna nedläggas i den
rigda kyrkumullen. Det är ej ovanligt
att man ^{i skärgården} under de mörka höstnätterna
inbillar sig höra nödropp än från den
ena holmen, än från den andra i det
att här en bräccapsbåt seglat omkring,
der äter en som varit stadd på likfärd.
Det är fantasin som här orätt tillkar
djurens läten, nedtryckta säson de
äro af stormen och surd samt fördoms-
fri eftertanke skulle gerast igen-
känna själen eller kroppen.

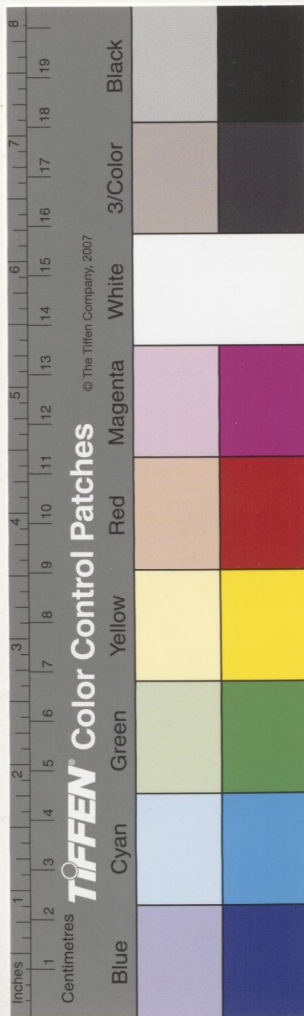
Had "marun" vidkommer således vi
vid den tanke at mennesken har

från jorden föreställas uppträda äfven under en sken kropp, ty ofta har den, som besvärats af maran, egenkännt den person, som plagar honom, medan å andra sidan personer, som antagits ligga hemma i sina sängar, få lida af det onda man tufogat den kringilande skenkroppen, då den råkat ut för någon, som lurat efter maran. Andarna uppenbara sig på mångahanda sätt och vid skilda tufallen, ehuru nattens timme, "fröktiman", som intaller mellan 12 och 1 är den egentliga uppenbarelsetimmen. Hancens galande gifver signal för alla andeväsen att draga här till sina gömställen. ~~Uthög~~ ^{Isak Blott} menningar så kunna äfven hästar och hundar observera andeväsenden. På finnes det ställen förbi hvilka sällan någon slipper utan att hästen skyggar och säges han göra detta, emedan han ser något andeväsen. På andra ställen gå dessa andar mera hand-

gripligt tillväga och spänna dels hästen ur redet, dels hämma honom i hans gång, så att han ej förmår komma från stället. Det gäller då gå fram om hästen, lyfta upp hufvudlaget samt kitta under remmen, som löper öfver hufvudet. Man skall se i riktning mellan örnen och säges då få se den som hindrar hästen. Han tvingas härigenom att lemna sitt tag, men tufogar stundom hörsvennen en kindjust eller annat slag. På hunden kan man stundom observera huru den springer och skäller liksom om den hade något föremål mot hvilket den skulle låta sin vrede utbryta, ehuru ingenting finnes, som kan skönjas för ögat. Man tror då att det är andar som uppenbara sig och störa hundens frid.

Andeväsen finnas sedan af mångahanda slag och uppenbara sig än under den ena formen, än under den

andra ant efter som ^{stump} hvarst de vistas för-
draslet. Vi skola då först närmare skär-
skåda "tonten". Den tager än form af en
man, än af en kvinna allt efter som det va-
rit man eller kvinna, som första gjordtupp
eld i spiseln på en ny bygning. Alltid
är den kortväxt och bär en egen hufvud-
bonad, liknande en med spetsen uppiat
vänd kon "sokertopp". Mycket har den ut-
bestyra och ställa samt berättar man, huru
den framträder till den sovande husvä-
den och väcker honom, då fara är i
förde, antingen derigenom att tjyfra-
smygga sig in till vesthusen, eller der-
igenom att något kreatur är nära att
af våda omkomma. Det är därför in-
till under att man håller denna "kont" i en
viss vördnad, emedan han uppträder så
som en skydds helgon och aldrig förfar
annorlunda, såvida man inte själf gif-
ver honom orsak.

I skogen finnes åter "röd, skögröd, skögs-
jymfror och dräkar" Huru skögrödet

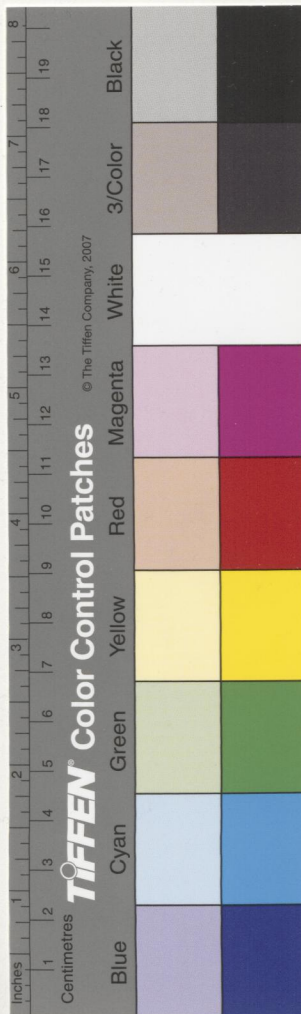
tar sig ut är omöjligt att beskriva, emedan
det byter form oupphörligt. Skögsjymfrun
deremot är sig alltid lik. Hon har ett det
färgaste ansigte man kan tänka sig, men
är baktill alldeles tom och unhållad liksom
"ett bakströg". Ofta säges hon komma intill
milan, då det kolas och söker då öfver-
tala och förleda kolaren till olykt. Dags-
ljuset jagar henne från flykten. Å hufvud-
dels vägnar är hon litet svag och förtäljer
man huru en färd plikta för sin enfärd.

Hon hade infunnit sig till en mila och
frågat kolaren om hans namn, hvartill
han svarat, att han hette själf, "Sölv".
Då hon sedermera ville förleda honom
tog han en brand från elden samt brän-
de och slog härmed bedrageriskan, som
skrek på alla krafter och kallade sina
medstyckar till hjälp. De kommo och
sökte utforska anledningen samt
frågo då till svar: "Sölv bränd, Sölv
bränd", hvilket ledde till intet annat,
än att de hånade ^{hennes} för sin ohälsöhet

Kor. V. W.

En drägg har en öfver-
sa tomt, som den är so-
vild uppe på en stund
skullen. Tonten spelar
örangen hufvudskan och
och beslut denna att döda
tonten. En annan morgon
stiger han upp till staden
dörren med slagen i hand.
Tonten stikker ut hufvudet
och ser dräggens rappa
hinna med slagen i hand.
skallen. "De kommer."
Stora droppar i blån
(Säger tonten i
Säger i soffträl)

Kor. V. W.

samt lemnade kolaren oantastad.

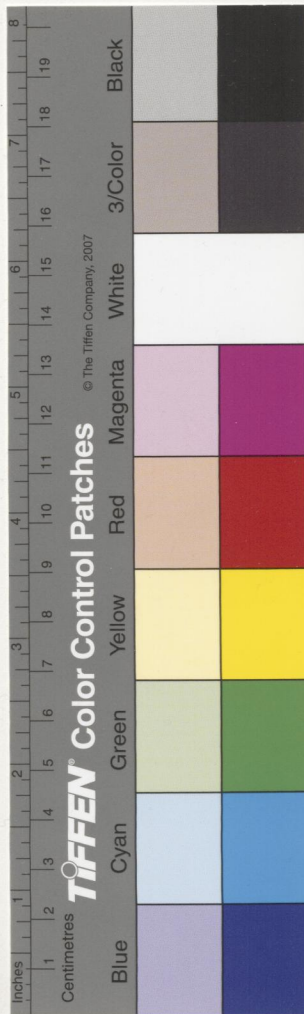
Drakarne bevara gömda jordskatter, hvilka under allhelgonanatten tro höja sig upp från jordens inre, då öfver hvarje skatt brinner en eld, dragsild, hvilken utvisar stället der skatten är belägen och hvilken kan bemäktigas om man i elden kastar stål eller något eggverktyg.

Sträsken finnas råd, som likna quinnor samt äro berömda för sina stora bröst, "tissar", hvilka de kasta öfver skuldrorna, då de laga sig bad.

Käseorna hafva sina råd och göm, den salta blifven bostad åt necken jemnte andra sjöråd. Hvilken som man föreställer necken äga är ovisst; såsom ett blott andeväsen utan skepnad tänker man sig den ofläst jemnställande honom med den onde, hvarför öfven necken begagnas vid vissa lindrigare svordomar: "necken anamma, necken bestikka". För barn låter man

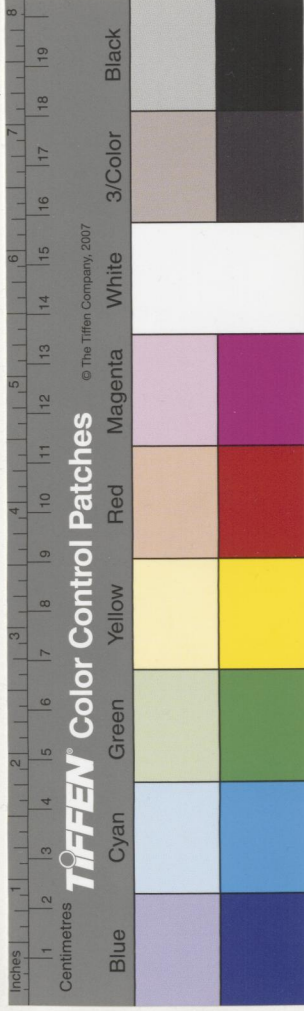
den sammanfalla med snäckan, hvilken de öfren sky, då de simma, emellan de fruketa för en af den dragas till botten.

Tallmänhet föreställer man sig alla dessa väsenden såsom fredliga och vänligt stämda, ehuru menniskan från sin sida låtit den vördnad, som hon hytt för dem under en tidigare ålder, öfvergå till rädsla. De hafva aldrig tillfogat någon skada, der menniskan icke förhaft sig och då de visat sig hafva de liksom talat till henne "kom icke vid detta ställe, ty rummet är ett heligt rum". Hedendomen har omedvetit haft att göra med vår tids engaverld, ehuru kristendomen bortdömt deras gamla namn, mistygt deras betydelse och gifvit dessa andeväsen nya benämningar i enlighet med den lära vi tro och bekänna. Bäst vore kanske att låta dem vara ovidrörda, om man ville begränsa dem i glömskans natt, hvilket aldrig lyckas, så länge de om-

nämnas, om än under förbudet att tro på dem. Det är just förbudet som skapar dem till lifs enligt samma åsigt som apostolen hyser, då han påstår att utan lag hade vi varit utan synd. Ty såsom jag af lagen lär mig känna synden, så lär jag mig af det andra budet, der en mängd andeväsenden uppräknas, att känna till desamma. De gifvas icke dessa väsenden det är klart. Men meniskan, då hon begrundat Guds storhet, har vid hvarje steg hon tagit, vid hvarje handling hon utfört af vördnad för Honom sjunkit ned till stoftet och tillbedt Honom. Hon har sedan missuppfattat Hans allstädesnärvaro och sökt ett slags medlare emellan himmelen och jorden samt härigenom skapat sig dessa andeväsenden.

M. 14.

143

Demna vi åter andevärlden och
dermed försöka återgifva tolkninga-
na och tydingarna af de allmännast.
företeelser, afvensom af de tecken man
gifver akt uppå för att kunna förut-
spå om årsväxt, vind och väder, dör,
och lif, så skola vi finna att de till
en del äga en naturlig grund, ehuru
i andra sidan mångt och mycket
blifver omöjligt att förklara. Äfven om
vi förutsätta, att allmogemännen vid si-
na iakttagelser sålunda bryr sig om att
utforska grunden, utan drager sina slut-
satser enligt en viss lag, som han under
iversform söker bevara, så kunna vi dock
aldrig förneka att ofta en verklig och grun-
dad orsak förefinnes och hafva troligen de
flesta bruk uppstått sålunda, att någon
som varit mera hemmastädd med na-
turlagarna gifvit upphof åt dessa se-
der, ehuru sedan under tidernas lopp
bruket blifvit vanstälda och för oss så
griffliga, derigenom att man förbice

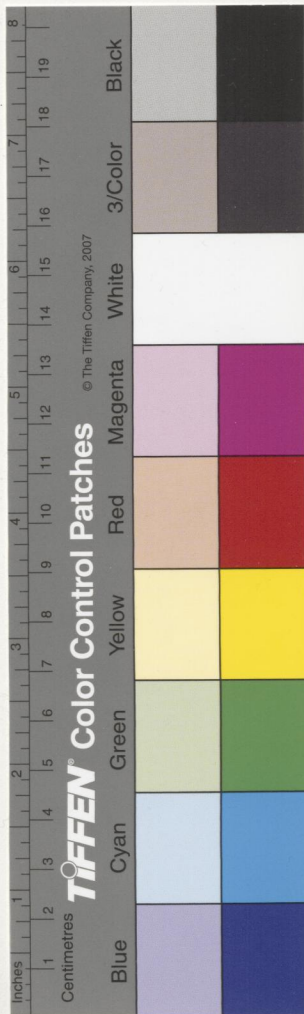

sjelfa grundorsaken samt handlat bländt efter vanan, hvar för afven dessa handlingar numera givstå säson toma "fabel" utan att vid desamma kunna upprisas hvarken orsak eller verkan.

Vi öfvergå då först till de kanske mest storlagna, som leda till utseprung från aningen om att månen utöfver inflytande up på jorden. Till följe här af har man vid skilda arbeten gjort val af tiden, i det att några arbeten kundes med största fördel kunna utföras under ny andra åter under fullmåne eller nedan, utan att man dock numera i de flesta fall ser orsaken hertill och minst tänker man här på månens inverkan. Så afven vid andra val och är det säson sades ofta en formalitet, som understundom är berättigad, men oftast alldeles onödig och mången gång der till ännu rent af skadlig. Låta vi oss till de antydda månadsskiftet så finna vi här förklarande exempel genom de bruk och de val af arbeten man härvid iakttagit då möjligen en är berättigast, men de flesta sedan gagnlösa.

Då nymånen inträder anser man skif-

let inte ännu taga till början, utan räknas det från första lördag, som infaller "lördag", hvar ända intill nedanet anses sträcka sig afven som dess verkan. Från och med lördag börjar man ^{med} de arbeten, som under detta månadsskifte äro liciterna och anser ny i allmänhet vara gagneligare än nedan. Bland arbeten som hör till förällas i ny framhållas främst färing af löfträd samt skarning och ympning af desamma, då deremot barrträd böra fällas i nedan. Hvad dessa iakttagelser om trädens ^{färing} vidkommer, så äro de genom månans inverkan up på safterna och vätskorna möjligen grundade och valen sålunda berättigade, men alla följande arbeten, som här vidare skola framhållas, stå deremot så lösrädda från en grundad orsak, att man genast måste förklara allt val vid dem för någonlång onödigt. Så till exempel bör man slagta de nötboskap och får "dryphrak" i ny, då svin deremot skola slagtas i nedan. Sådant bör om möjligt för siggä under ny, emellan haren

i annat fall blifven svår eller brädden. Der vasse finnes att herga bör man afsevärlig ny för detta arbete, emedan den i annat fall småningom försvinner. Nat. bindningen bör äfven fribojjas i ny för att noten måtte blifva lät och hålla sig torr.

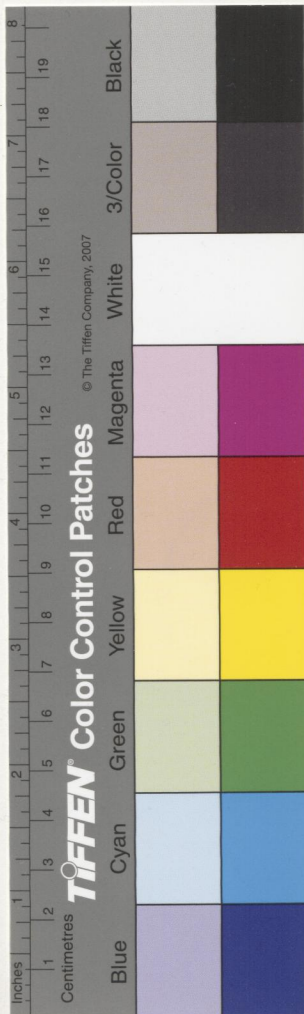
Bland nymanader är "nyårsmys" det mest observerade och då detta framträder för första gången kan man utferska ens från tida tide sålunda, att man vänder sig med ansigtet mot månan och öppnar under denna ställning en psalmbok, hvar efter man sedan förutspår död och lif, glädje och sorg aut efter som den psalm andas dit ena eller andra. Vidare prästar man att om man samtidigt önskar sig någon ting, så skau denna önskan under ärets löpp finna sin uppfyllelse. Äfven uppfädder man tror man manadsskiften hafva inflytande och hör man därför sägas "he ä föd", "falli" i mys, eller "he ä falli i midan" och prästar man att djur, som "fädd" uti nedan, vanligen hålla sig torra och magra.

För fiske anses nedan menligt. Blom att fisken säges sky den is, som bildar sig i nedan, så prästar man, att göddan under detta skifte löser tänderna och af denna orsak mindre gerna utafvar sitt röfvargrake samt blifver sålunda svår att fånga.

Väljer man tiden med afseende i manadsskiften så gör man det äfven med afseende i vinden, då nordan alltid anses jäsom en dåligt och ondt väder "förkastat väder". Bland arbeten som då anses ofjenliga att företaga sig är slagande, löfbrytande, sädd med flera.

Då svin slaktas i nordan säges fläsket hafva lät för att rinna vid rökning.

Löfvet, som brytes i detta väder, blifver hårt och osmakligt. Arter som säas i nordan blifva maskättna, medan malt, som då beredes blifver torrt och odueligt. I norr anser man stället och rummet för aut ondt och tror man troddomar och sjukdomar "skot" härflyta derifrån.

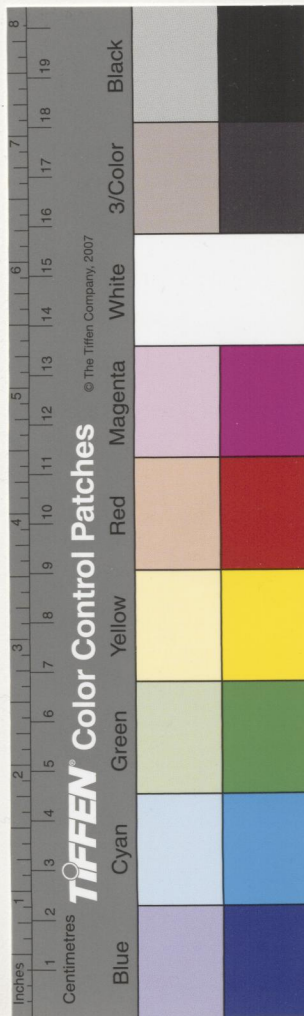

under det att lapparne ofta anses försäkra
desamma, hvar för man öfren talar om "lapp-
skot". Lapparne anses för mästare uti att
trolla och då de färdas sker detta genom
luften, hvarvid de framkalla häftiga väder-
ilar, som, därför att man tillika tager kärn-
gorna för utförare af dessa svartkonster, ofta
få namn af "vädertjelingar". Men icke nog
med att de själva sålunda färdas. Man
tror vidare att de uppi samma sätt kunna
läta andra fara och besätta man hvar engång
en ko försvunnit genom luften samt åstadkom-
mit ^{blott} en vädertjeling, då hon bortfördes genom
tjuehjelp af en lapp, som hade erhållit be-
ne till lön, för att han botat en vändinna för
sin värk. Man tror att vatten som rinner
åt norr skall vara gagneligt för oppring och
anser man detta vatten kunna bräva sjuk-
domar bland hvilka frössen mår framhållas.

Deremot anser man mark som slutar åt norr
till mindre givande, hvilket här sin förklarings-
grund i den skugga, som här alltid ligger

Med afseende på väderleken så söker man
alltid på förhand utforska den slundande
dagens eller veckans vind och väder enligt
vissa tecken. Då det kanske kan hafva sin
intresse att litet närmare lära känna det
sätt, hvorpå landtmannen söker skäda fram
i tiden för att, så vidt möjligt är, derefter
lämpa sina arbeten, så skola några iakt-
tagelser framhållas, ehuru det skulle bli-
va svårt att uttömma detta förråd, ty det
är stort och tillväxer dagligen. Vi börja
då med våra husdjur och taga till först
hunden. Hunden säges förutspå fullt
väder, om den äter gräs och besväras af
illamående. Katten är en lika god baro-
meter och visar samma tecken, men öfver-
träffar ännu hunden derigenom att den
förutspår köld o. d. Köld väntas om
katten söker sig bostad i skorstenen
Ivritet förutspår illväder så snart det
synes med halm i munnen. Då sin slag-
las gifver man akt uppi mjeltan, som,
om den är mycket lång, bär långt höst.

Yng. V. 4.

skifte. Går rötmanaden in med regn, så regnar det under hela den tid röte varar.

Regnar det under jussopandagen, så regnar det sju veckor ärsad.

Rödfärgad måna bäddar torrväder, värme under sommaren och köld under vintern; ringar omkring den bäddar bäddar åter fult väder. Vintergatan bäddar snö och tidig vinter om den, då den börjar synas är mörk i midten, men är den ljus så bäddar den lång

väder af storm. Vindens riktning förutspår man af fall: det blåst från ett slags molnmassa "väderrot", som vid solfall, då det blåser det följande dag, nedgången bildar sig vid horisonten.

Från väderleken under sommaren spår man till väderleken under vintern och tvärt om.

Är det torr och varmt sommar, så blir det vintern kall. Räder det under vintern deris väderlek, så blir det näst frost under sommaren och har man, hvad dagarna kort före och efter jul vidkomma, för sed att alltid gifva akt uppi dem, emedan man af dessa dagar förutser, om det skall blifva köld hemska de före och efter midsommar dagar, enligt redan an-

tydda iakttagelse. Blåser det under julnatten säger man att ljust uppsatta personer skola dö under årets lopp och är snö sittande uppi trädens quistar under Nyårsdagen och nästan så påstår man att det följande året skall blifva mycket ohälsosamt.

Om ett slags ^{svarta} maskar, som vistas i fet mull, hafva blå framkropp, blir försommaren regnig. Om är bakkroppen blå, blir hösten regnig. När mellan kroppen denna färg, så blir midsommartiden regnig.

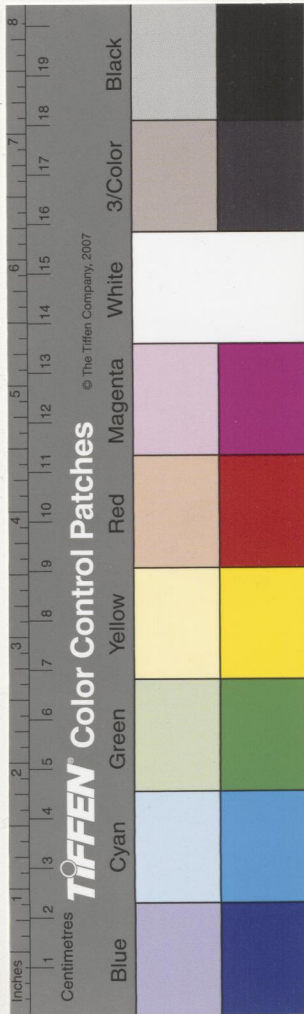
Sådan väder det är om påskdagen sådan förblir det till pingst. Då kukku ropar första gången skola årtusent säs.

Då tranan antänder, skall hon gå 7 dygn på skaran och 7 på kälan; då först blir det varmt.

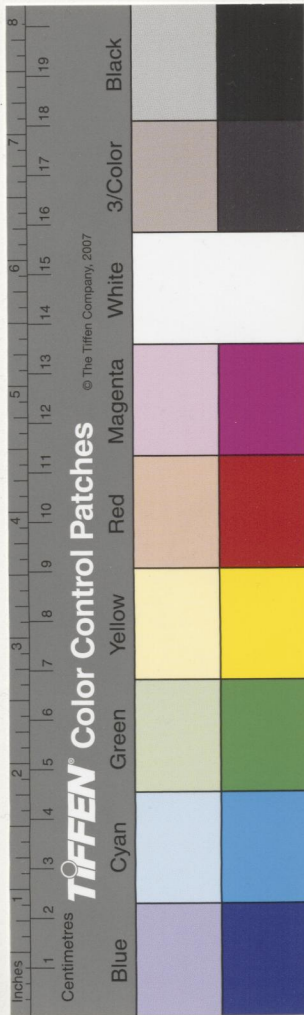
Lika många dagar som soalan dröjer efter Bertilmess, lika många veckor är marken tinig efter Helgomess.

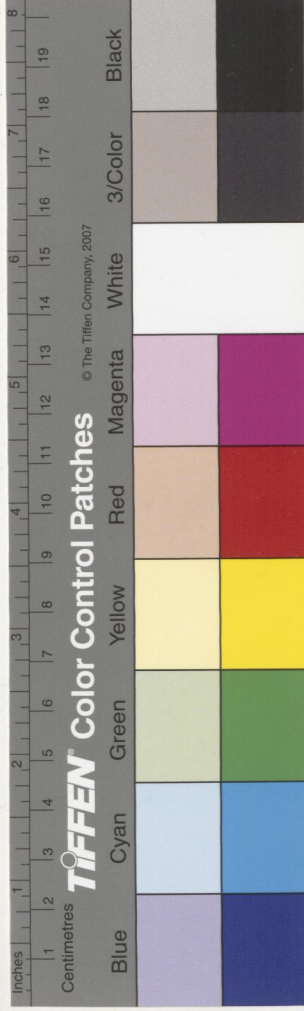
"Tvindermess blido, ä tyvdekrimans kvilo" Finns det mycket rönnbär, så räntar regnet lättast.

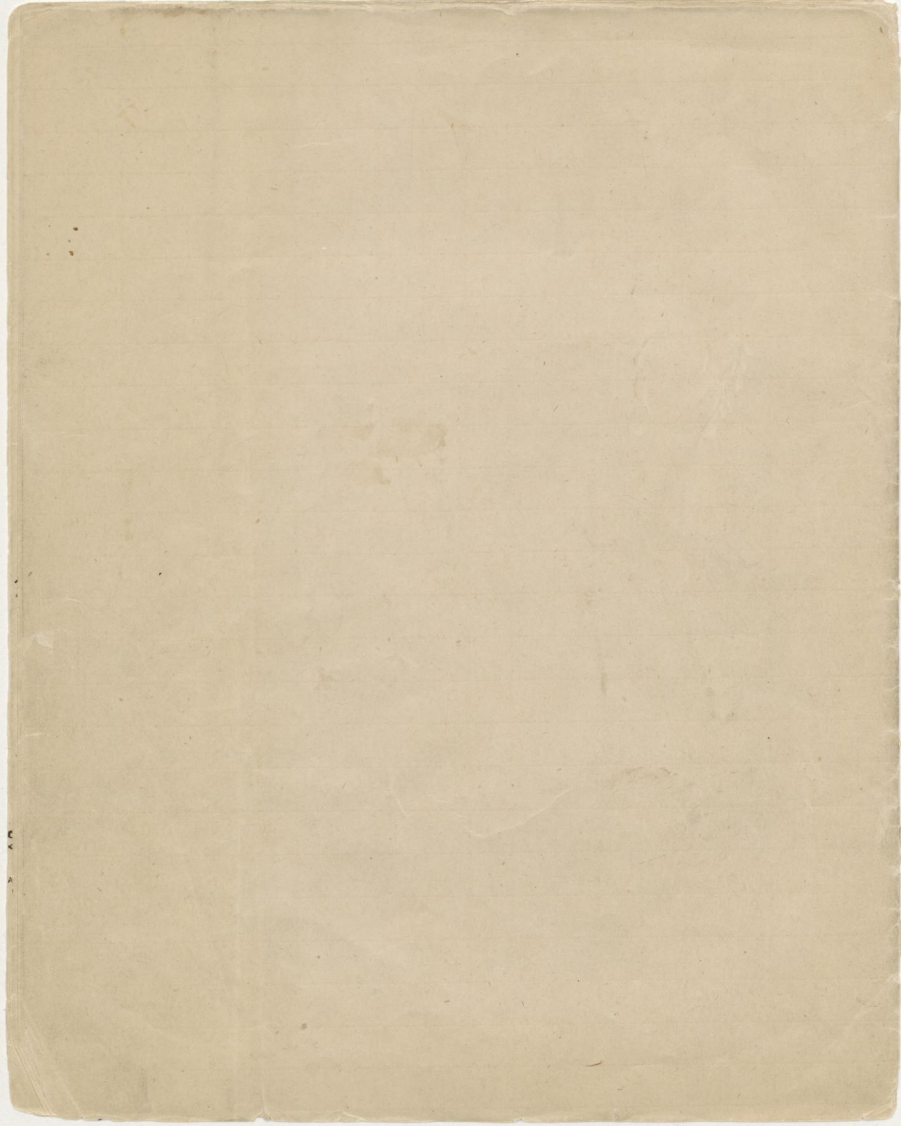
Viktor Alarst. När efter att ha ut, de goken (mellan ropet, först goken)

En mera "brödkorgar" (ett slags svamp,
liknande vaul, stufat och väskande på
gristar och trästicker i råg åker) det fins,
desto mera råg blir det.
Regnar det och Trefaldighets söndagen,
regnar det i sju veckor.
När rötmarsheden börjar med regn så
slutar den med torka.
När Dalborgsmässdagen är kall, blir
sommaren varm.
Det blir regnväder så snart man
drömmer om döda.

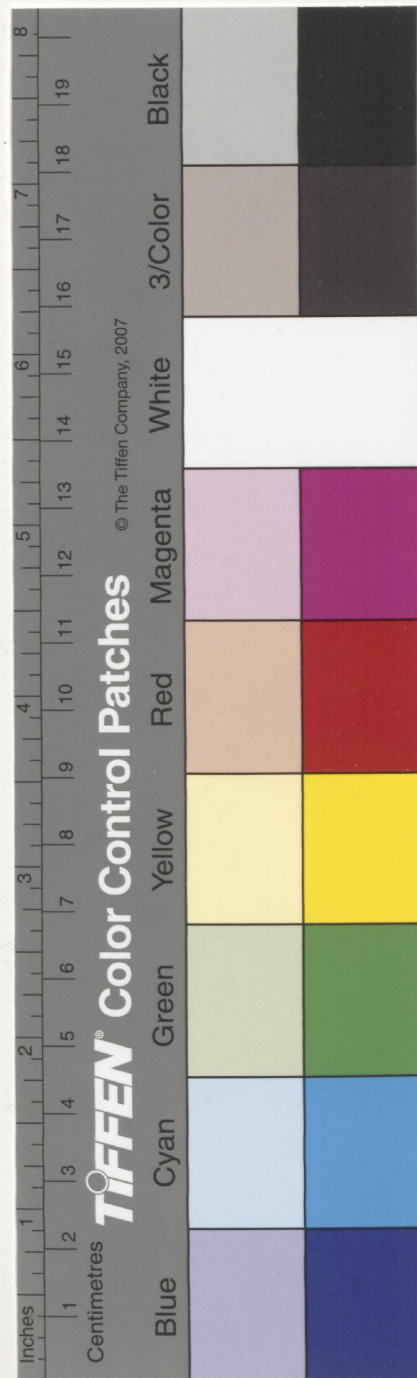

så ringa del måste tillskrivas oke-
nigheten om sättet att begagna sig
af allt, som står till människans
tjänst. Hvad än må vara orsa-
ken, säkert är att vi finna henne
ofta in på det slippiga område,
der troldomen beläpitt madlet
och som för råder, om än stundom
en grof råhet, den största enfald
och en tankegång fullt motsä-
rande barnets, hvar för dessa
bruk af den fördomsfri äfven
kallas "barliga saker". Mest före-
komma de vid sjukdomsfall och
är det af den orsak, att man minst
känner till djurens organism och
byggnad. Medicinen tillgripes un-
derligt nog i sista ögonblicket och då

den användes plågar man oftast be-
gagna sig af ett dubbelt quantum emot
det, som läkaren föreskrifvit, ty
man tror aldrig, att någonting,
som bestämmes i ett visst antal
droppar, kan inverka uppå den
stora kroppen, om man än låte
låter inbilla sig af quacksalfrars
och handlingar, som stå vida skilda
från lagarna för all tillvaro, för-
tjuvärt och beständ, skola vara verk-
samma mot det onda.

Vid framställningen af sådden
sågo vi redan huru landtmannen iakt-
tog sina försigtighetsmått, såsom äfven
vid de andra arbeten. Allt detta bar
prägel af troldom, huru afsig-
ten icke kunde med ^{den} bestämdhet

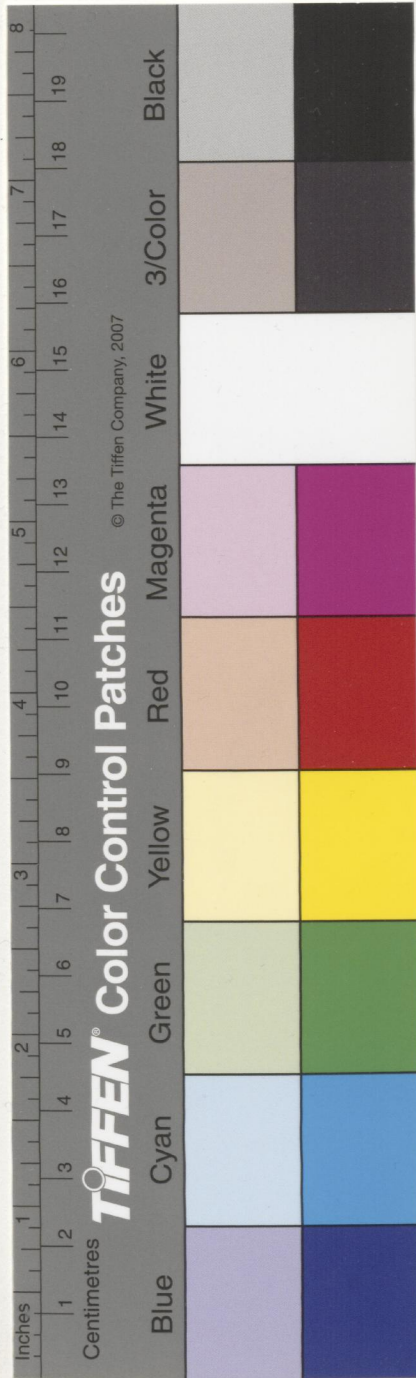

160 hällas som vid alla efterföljan-
de trolldomar. Redan vid ett slags
jukdom på ärtfältet "kröse" framgår
af sigten klart, ty den handling som
härvid företages äsyftar att åter upp-
hjälpa växten till sin förra grönska,
efter det att den visnat och gulnat.

För att i stånd komma detta tager
man litet ull och silver samt lägger
det uti ett quartersmått, hvarefter in-
nehållet utsås på det visnade
fältet. | Såsom skyddsmedel mot trol-
dom anses vidare quicksilver, tidsom bas-
barken af brakvide (*Rhamnus frangula*)
och begagnas dessa hvardera i förening
med silver af skärgårdsallmogon, då
den förfärdigas sin mat, hvarvid sag-
de medel intindas vid notkilens
myrning "huggi" för att skydda

161
noten emot trolldom. | Notgöringen
är af stor betydelse för fiskaren och
för domem här derför afven här, så-
som vid alla riktiga tjuvfällen, sitta fin-
ger med i spelet. Under den dag
noten förfärdigas får man bort-
läna ingenting från stället, hvilket
emedan detta anses medföra otur.

(För att förlaga en not fiskelyckan
Trolla skyddsmittet så att det inte dödar)
anser man onda önskningar stundom
vara tiuräkliga. | Att kasta en groda
i vattnet, låta sitt urin öfver densam-
ma och dervid önska ondt öfver nästa-
not anses för ett osvickligt medel att
i stånd komma otur och är grodan
afskydd af skärgårdsallmogon, som, då
den vill framhålla att noten är illa-
gjord, använder talesättet "vi få en-
dast grödor & räsk". För att häfva otur

anser man sig mästa draga med
 afvig not öfver någon landtunga
 eller häu, utom att man offerar
 för henne. Dagen, under hvilken
 noten förfärdigas, liknar en högtig
 eller fest genom den uppsjö som råder
 bland mat och dryck och säger man,
 att det hålles notbröllop. Såsom be-
 vis på stor glädje aflossar man
 då och då skote, hvilka dock möj-
 ligen äga en djupare betydelse ge-
 nom den rikstning man gifver dem
 och som sträcker sig öfver noten. De
 innebära kanske en skyddsmedel skär-
 skildt som skote ofta användes till
 att fördrifva onda andar, hvil-
 ket fallet var under påskaftonen och
 såsom det längre fram ännu skall
 visas, då det blifver tal om bote.

medel för en sjukdom som kallas
 "skote".

Intet ut lika vigtig som sänings-
 dagen är för jordbrukaren och notgö-
 ringsdagen för fiskaren blifver den
 tid för ungdomen, då den står i be-
 redskap att söka sig en stöd och välja
 sig en följeslagare eller följeslagarinna
 under vandringen upp på jordeläfvets
 törnbestrodda stigar. För domen han-
 der för öfren vid detta tillfälle fun-
 nit en anknytningspunkt och sökt
 tillkämpa sig ett maktord uti känslans
 ädlaste val och handling och mången
 finnas ännu, som genom troldern
 söker tillvinna sig af sitt ideal
 den genkärlek, som tycke och smak
 icke kunnat åstadkomma. Det
 är för en vigtig handling man

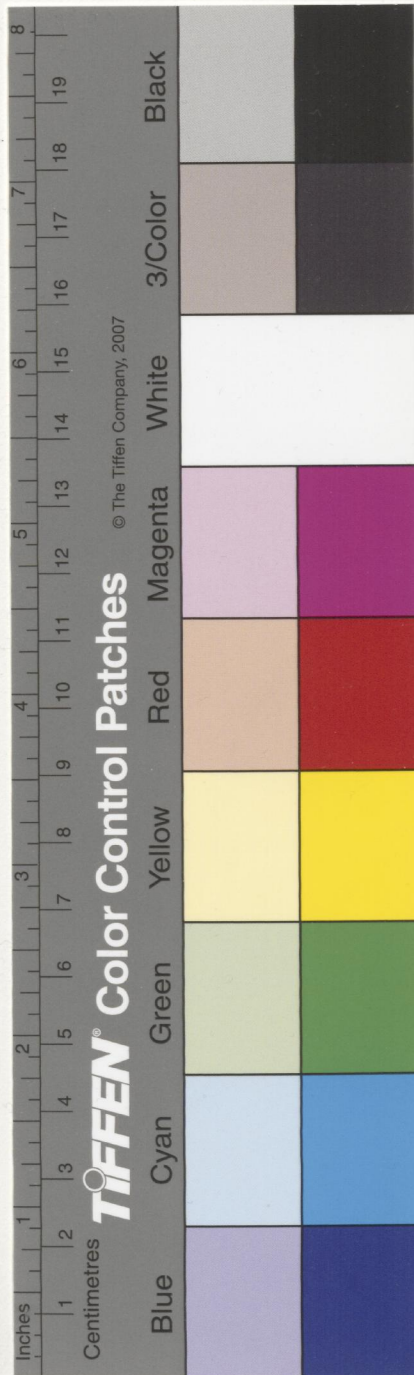
man kämpar, hvar för fördomen
äfrer här uppenbarar sig under en
mera oskyldig form än till förene.

Blodsutgytelse och uppoffring af
individer från djurriket skola här
såsom offergård blidka högre mag-
ter samt göra oss mäktiga att
betvinga våra medmenniskors
högjelser och tycken.

Trolldomen består tillsevidare i
blotta handlingar ifrån hvilka för-
men bortfallit. För redan näm-
da syfte eller för att vinna gen-
Kärlek gäller det att från sin ven-
stra namnlösfinger, ringfinger
aftappa tre droppar blod, hvilka
sedan skola gifvas in åt den man
fattat tycke för. En annan troll-
dom låter oss välja läderlappen

till medlare emellan oss och högre
makter och tages då tre droppar
från läderlappens venstra vinge
eller flygghud, med hvilka förfä-
res på samma sätt som med blöden
från vår egen kropp.

En tredje och mera invecklad
trolldom blifver den, som man sam-
mansätter af bägge föregående. Man
tager här tre droppar blod från e-
get venstra namnlösfinger och tre
från läderlappens venstra vinge,
hvilka blandas tillsammans. Resten
af läderlappens blod uttappas och
afdunstas, hvarefter det som blif-
ver kvar pulveriseras och inblan-
das med de sex bloddropparna.
Detta ingifves med kaffe eller
dylikt och tror man sig sålunda

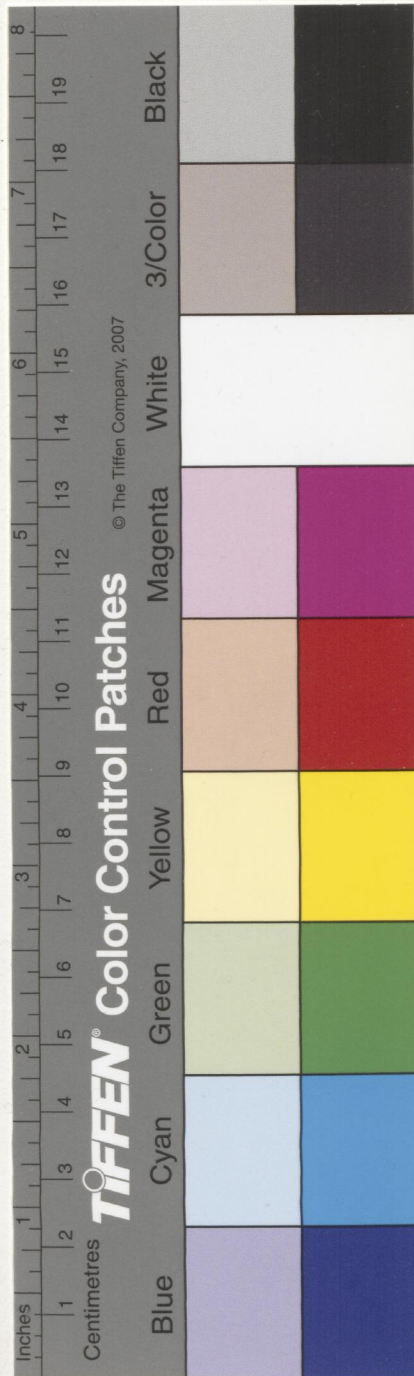

vinna hvad man äsyftat.

Utom dessa medel gifves ännu en hvare grodan spelar den framstående rollen samt ersätter läplappan. Det består i följande förfaringsfån. Man tager en spar grodor under leketiden och förvarar dem intill midsommarnatten, då man bortför dem till en myrstack och nedgräfer dem derstädes. Ifrån myrstacken återvänder man baklänges. Då man under följande dagen åter besöker stacken finner man i släkt för det nedgrädda grodparet tvänne redskap liknande räfsan och högaffeln, hvilka användas, att den man önskar vinna berör man med räfsan, den åter som man

önskar en korg utaf berör man med gaffeln. Lisom någonting nödvändigt måste tilläggas att om man möter någon, då man vandrar till eller ifrån myrstacken, så vinnes ingenting.

Såu gifvas äfven de föräldrar hos späman söka erhålla medel, verk samma att uppkäpa kärleken, då kärleken anses hafva tillkommit genom troudom. Via ett liknande fall gafs åt den hjälpsökande en smörjelse, som hade den påföljd, att flikan starkare inbillade sig känna huru tillgifvenheten för kontrahenten uti kärleksaffären försvann den mon den vredgad moder ingned henne. Med fästadt afseende å grodan
 ok! så skyr man detta djur och fruktar att vidröra henne. Folket låter grodan olika i olika trakter. Grodan hålles helig, emedan den säger gift är källor

och ur jorden.

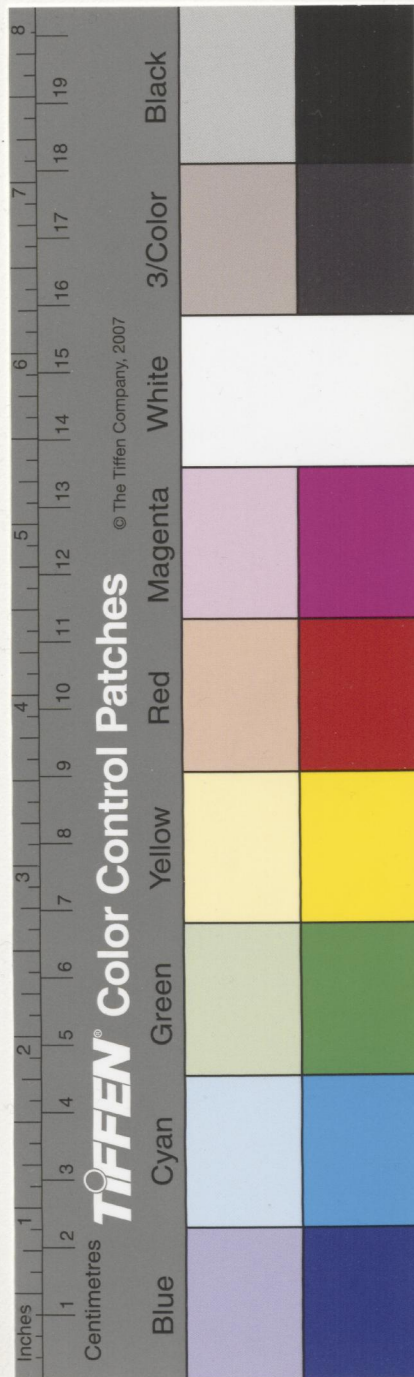
168

Är stamma från människan och ser
en stor likhet emellan handen och gro-
dans fötter och tror man att hon
blifvit förvandlad för någon illbrag.
J under därför om man fortsä-
ringsovis lätit henne blifva medel
för ästadkommandet af ondt. Hur
allmogemannen betraktar det att
genom onaturliga medel söka till-
vinna sig en annan är ovisst och om
egoismen ej så förvillat sinnen, att
man anser sig hafva ästadkommit
gott, blott man vid kärleksaffärer
får sin egen vilja ~~gjord~~ drifven mot
eller med sin nästas fria val och tycke.
Andra handlingar finnas dock som
bevisa, att godan anlitas utslutande
för det usla och låga. Så t. ex. då
det gälde att förderfa en annans

fiskelycka.

169

Hvad sjukdomarne beträffa och
de troldomar, som härvid iakttagas, så
blifver det värt att utforska dem, eme-
dan de som förmena sig kunna någon-
ting frukta att berätta om de handlingar
som vid hvarje sjukdom bör utföras.
Man anser nemligen att all verkan
försvinner, om man offentliggör sätet,
hvarja man tror sig kunna hafva
sjukdomen afrensad om de ord, hvilka
måsta uttalas "lesas" och är detta af-
ven det bästa sättet för hvarje troll-
kunnig att bevora sin engång förvärfade
helgongloria, hvilket vanligtvis är ganska
klen till ens egen hembygd. Ingen är pro-
fet i sitt eget fädernesland, så afven med
gvaldfalpare och troldkunnige och är det
mycket vanligt att man förbigår sina

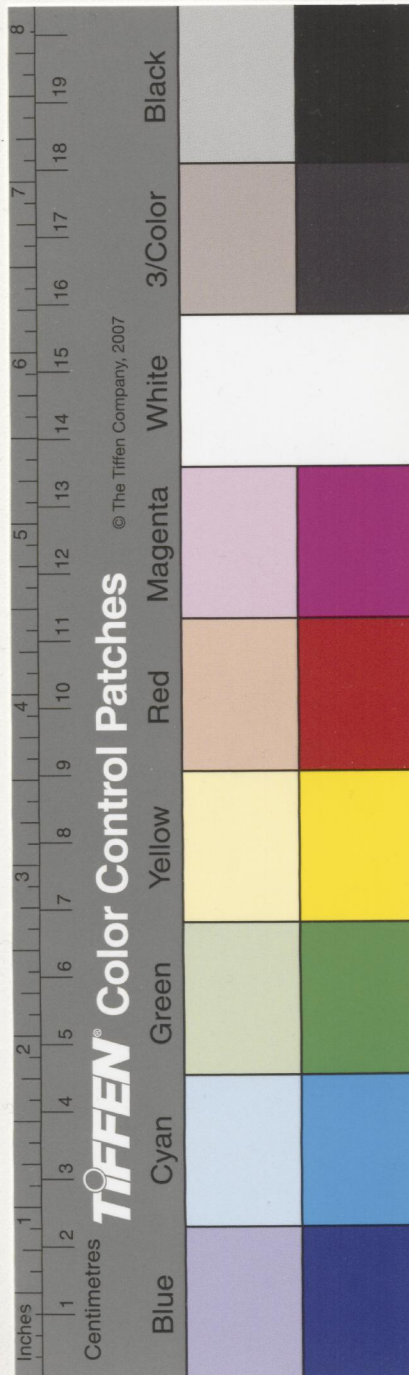
egna och vänder sig till långt hänboende, hvilka underligt nog kunna tillåtas att öppet utöfva sina bedrägerier, hvars hvilkas verkningar göra sig känslbara på ett fäsceräkande sätt. Det vore därför hög tid att med omsorg omfatta det folk, som ännu släpar under fördomen samt uppträda med nit och allvar emot ett ondt, som tager lif och egendom till gäld för den lisa det lifvar den fäkunnige, hvilken ofta för sin enfald och godtrogenhet tvingas se sitt barn en krymping, som heltvisst, om det under en framtid skulle inse orsaken till den belägenhet, hvaruti det befinner sig, skulle förbanna samhället, hvaruti det blifvit uppfostradt ~~och den men som lag och religion bjuda öfver.~~

Att närmare specificera alla de sjukdomar hvarmed troukärningar syssla blifver omöjligt, då det i andra sidan torde blifva enklare att uppvisa läkemedlen, af hvilka de begagna sig. Läkemedlen äro för örh i de flesta oskyldiga; deras recept lyda på hjertstärkande, helande och andra slika droppar, sär balsam och dito från Riga samt då de stundom anses outför starka, utblandar man dem yttermera med källvatten, hvarigenom de blifva inbringande för apotekaren i smärte, som med denna syssla förenat läkareyrket. Linner och smörjelser af brännin och rysk. träl tjena lika ofta och om ödet så fogar, gifves det äfven syror, hvilka både öka värken och om än applicerade till en hand

hud, bortfräta både henne och dertill ännu något af köttet. Då dessa sedan läggas uppå ömre kroppsdelar såsom ögon, så är olyckan genast för handen, hvarvid man ofta djärf nog sedan hemskt skuter skulden åt vår Herre. Bäst det för då de gifva, utan ^{ihä} hemfärda de hjälpsökande med löfte om snar bättring, sedan de utforskat detta ontungen från det i smältning stadda blyet och dess gestaltning efter att det uthålts i vatten, eller rik från svängningarna af en harpa, hvilket sednare utforskningsfän tillgår sålunda, att en säu, uti hvilket lägges trollpäsen, innehållande silfver, ull etc. till en antal af nio sorter, fasthånges vid uddarna af en försal, hvilken sedan uppbäres och stödes af harps-

slagerskans och den hjälpsökandes frek-
 fragor, under hvilken ställning har-
 postlageniskans frägar, om sjukdomen
 kommer från väder eller vatten, från
 jord, brunn, badstuga o. s. v. På hvil-
 ket fråga harpan behagar svara,
 och svarit afgifves sålunda, att sällit
 tvinnar rundt om, beroende af den min-
 sta vickning från någondera sidan.
 Sedan orten anvisats gifver harpsla-
 gerskan offret, som lägges der, hvarifrån
 sjukdomen förmenas härstamma, ofta
 nog till förargelse för enhver, som
 hembäres detta till tack, att han i
 badstugan eller brunnen finner ned-
 kastad en offerpåse, ^{som innehåller salt, bröd, hön och ugglor} och för att han lå-
 tit sina grannar och vänner begagna
 sig af både brunn och badstuga.

Har sjukdomen häftat från jorden upptages en torfva, som lägges på det sjuka stället, hvarfter offret lägges uti jorden och torfvan deröfver på sin förra plats. At väderst offrar man saltet och brödet. Offringen förseggas vid en vägskilnad, der tre vägar mötas. Man förer saltet och brödet omkring sig tregånger, motsols yfver. runda: "helson åt me i sjukon åt te", hvarvid man utkastar litet af offret åt hvarje vägskilnad, begynnande med den ena under första kvarfvet samt bortkastande allt vid det tredje och sista. Bland sjukdomar hvilka anses fastna äro "mäte" och

Öfverbläst de vanligaste. Mäte består deruti att man känner sig matt och besvaras af brytningar. Sjukdomen anses kunna botas derigenom att man kryper tre gånger motsols genom en yfverträds härfa eller och derigenom att man "kramar" dörrarna, genom hvilka döda blifvit utburna, hvilket liegar på så sätt att med armarna måten dörrar först öfver bredden samt sedan öfver längden, hvilket åstadkommer en slags fräskning hos den sjuke.

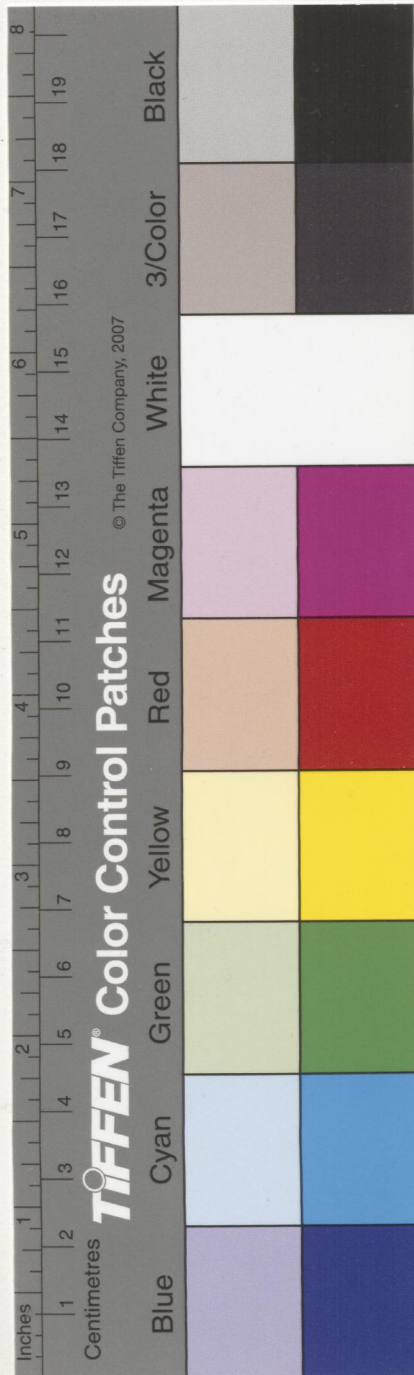
Öfverblästr äter lilenar råform och består deri, att huden, mest på ansigtet och hufvudet beläggas med större inflammerade fläckar, "flasmor" från hvilka kännas hvarande och kliande. Sjukdomen botas genom det ofvannämnda förfaringsföret med saltet och brödet.

Uticare botas sjukdomen sålunda att man
bläser på den sjuke genom en rulle
eller och sätter den sjuke sig uti en äggja
framför bläsbälgen, hwarmå man bli-
ser uppå honom, då han vid hvarde-
ra facit skall fråga: "för hva bläser
du?" Uärpå svarar den som verk-
ställer arbetet: "ja bläser för öliblästen"
och fortsättes dessa frågor och svar
jämte den nödvändiga handlingen
tre gånger.^{59 1/2} Råform botas dermed
att en söndagsbarn ritat uppå det
sjuka stället en pentalfa eller fem-
stjärna utan att upplyfta ritotiflet,
som denna gång utgöres af ett råghorn,
hvilket går genom quarnöget utan att
sänderkrossas under hvilken form det
sedan uppenbarar sig i brödet. Ge-
nom att bestryka det sjuka stället

med den dag man uppsamlat under
Johannnatten tror man sig äfven kun-
na bota sjukdomen, äfvensom genom de
otjor, som bildas, då man bränner prop-
jer eller låter solen bearbeta smetmasker,
hvilka lagda uti en butelj utsättes för
hennes verkningar.

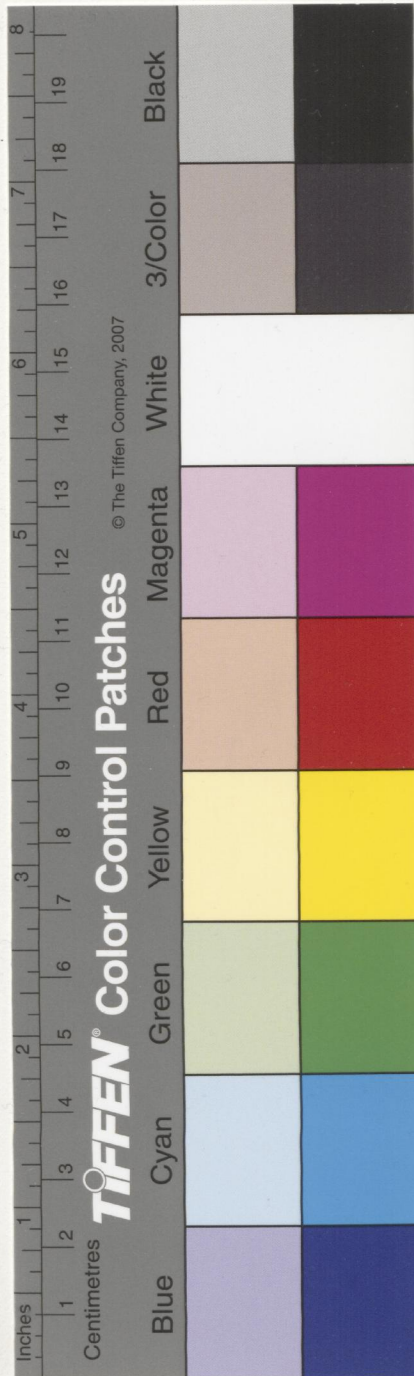
51) Såsom vid denna sjukdom den person,
som blifvit född under en söndag ansigs
kunna åstadkomma en kraftigare
verkan, så är facit vid alla sjukdo-
mar, hvar för deras namn noggsamt
äro kända och måste de ofta mat eller
med sin vilja bidraga att hjälpa nästan,
då nöden står för dörren och fördrar de-
ras handräkning antingen det då gäl-
lor att gifva en lektion i geometrin eller
andra vetenskaper. I sammahang
härmed må framhållas att söndagsbarn

mer än andra äro i tvefvel om de tom-
tar och spöken.

Knarr en sjukdom som yppar sig
i lederna och består deri att det omman
vid ledjandet hvarvid ett knarrande
 ljud höres. Den har troligen uppsluta
sälunda, att leden blifvit försträckt samt
de hårt och hinna, som innehålla den
för ledgången erforderliga vätskan,
räkat i obestand, men anses af dock
af allmogeen hafva fastnat. Den
bästs salunda att man hugger med
yt öfver den led, som lider af sjukdo-
men. Den sjuke frågar hvarför
man hugger och den som funge-
rar såsom verkställande läkare
svarar: "Ja hugger för knarr" och
göres detta öfven tre gånger.

Oaktadt den sjuke vet, att hugget
icke gäver högra armen eller hufvudet,
fruktar han likvisst för denna hand-
ling och spritter ofrivilligt till, hvarvid
han möjligen genom den hastiga ryck-
ningen kommer att i ordning ställa de
leder, som ofta genom öfveranstängning
räkat i obestand. Att knarr är en
sjukdom, som lik många andra för-
svinner af sig själv, se vi af ett an-
nat botemedel, som öfven användes
och der icke, såsom vid det förut fram-
ställda, någon häfande orsak kan skön-
jas. Det består deri, att man binder
om den sjuke leden en röd ylletråd,
från hvilken man slagit nio knutar
från samma gång eller med en enda
genomträdning, då tråden sedan får
quarstå till den sjelf bortfaller

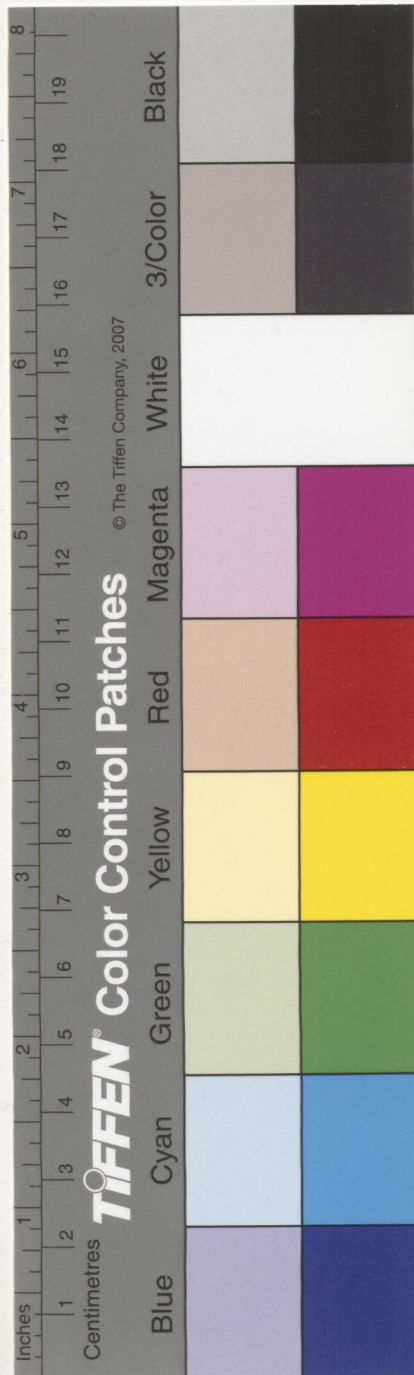
och knämn med den.

Styng tror man sig kunna bota der igenom att skrapar litet järn från en hårbake och gifver åt den sjuke i hvilket botemedel vi, ehuru möjligen af en slump spåra en ide om jernets användbarhet inom medicinsområdet.

Rädsla anses äfven för en sjukdom och botas derigenom, att man biter i den del af ett dödt och flädt kreatur, som ännu är i ett slags rörelse genom nervernas verksamhet.

Vagel kallas af allmoget "naranippö" och anses desslikes fastna. Den bortskaffas sålunda att man af stickor reser ett trekantigt bål, hvilket sedan antändes och hvarvid den sjuke hela tiden, under det bälverket brinner, utropar:

"naranippö, naranippö huse ditt brinner", derjemte lutande ansigtet utöfver offer rökken, som upptiger och som, då den slår emot utvärtan, anses vara läkande. "Börstor" en barnsjukdom som visar sig sålunda att huden belägges med små nippor, liknande dem som upptiga, då kroppen utsättes för köld. Spetsen eller knofudet uppi utslaget är svart och bildningar liknar sålunda äfven mycket finnarne. Det gäller bortskaffandet af dessa utslag och härvid förfäres sålunda. Man bereder en deg af hvitemjöl och sirap samt lägger utaf smeten uppi en linnetrasa, hvar med sedan kroppen grides i den tro att börstona här skola häfta vid smeten. Enging har jag varit i tillfälle

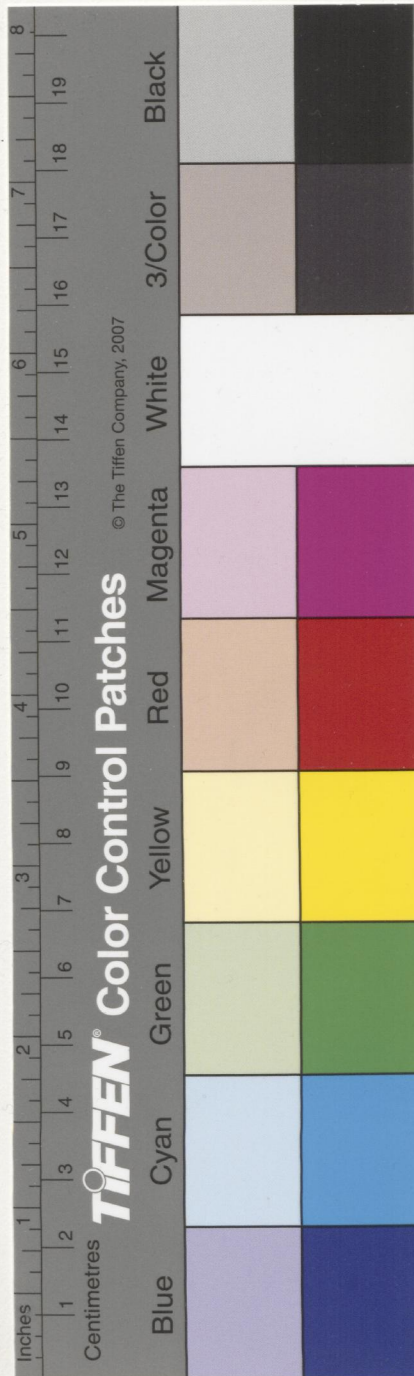

att se då vid nämnda sjukdoms bestående den största oförskämthet dref sitt gyskelspel i det man sökte hafva det onda genom bestrykning med en vanlig klädesborste. Kläderkuren företogs af en kringvandrande, som kallade sig för "läkarns medhjölpare" och hvilken, in-
 non han begynte operationen, hade uti borsten insatt sot och dylikt. Vid hvarje gnidning visade han för åskådarene huru borsten lossade i det han utskakade den instuckna massan och inbillningsförmågan gjorde här, att många upptäckte intet annat än befrielse ifrån det onda, ehuru skojeri i högsta grad dref spel med en godtrogen menighet.

Klåda är en sjukdom som sätter

offererskor och traukäringer på temnarna af templet i det att de här hafva att syssla med ett ondt, som dageligen förvärras utan att någonsin vika för offer och troddom. Man griper därför äfven genast till misturer om hvars sammansättning blott det är bekant att här ingår nio sorter, bland hvilka swafvel, krut och beikolja intaga hufvudröllerna.

Böld, "vårst" anses vanligen fastna från badstugan och sökes därför häfvas medelst affring, då offerpräsen inkastas i regnen under utropandet af ens eget namn. Så äfven vid de andra affringarne och får man, då man går för nedlägga offeret, hvarken tistala eller svara någon. Då böld är i sitt början söker man motarbeta den sålunda att man trycker på det sjuka stället

kräklans skapt.

Om värk tror man i allmänhet att den fastnar och söker man därför afven bortskaffa den genom offerafven som genom läsning.

Man hör ofta förtäljas huru den ena kändis, att värken kom på honom då han gick afven en kändis, en annan åter då han simmade, badade och tror man sålunda att värken tager sitt ursprung från den plats, hvarest man första gången kände smärtan, utan att närmare eftertänka själfras grundorsaken, som vanligen består uti förkylning. Härifrån bortgår man och tror desto hellre att någon såte värken uppå den andra genom ändamålsenliga medel. Ett såte hvarpå man skulle kunna åstadkomma värk tror man det vara, om man sätter en föremål emellan två

träd, som gnida liksomman och dervid önskar värk öfver någon. Detta har troligen haft sitt upphof i det förfarings-säte man söker i alltag, då man genom tjufvohand fördröat någonting, som sammanfaller med det redan nämnda i det att rester från den bortslutna varan insättes, hvilket förfarings-säte användas bland fogelfångare, då fjädren vanligen läggas i pressen.

Att bota värk såde vi skedd genom affring och läsning och har i Mösskönsaken funnits flere, som tro sig genom läsning kunna fördrifva värk, slämma blod o. d. Formeln för botande af värk har det blifvit t. möjligt att afverkoma och lyder som följer:
"Så sannt, som Herren lever och min själ, skall Din värk stillast, till."

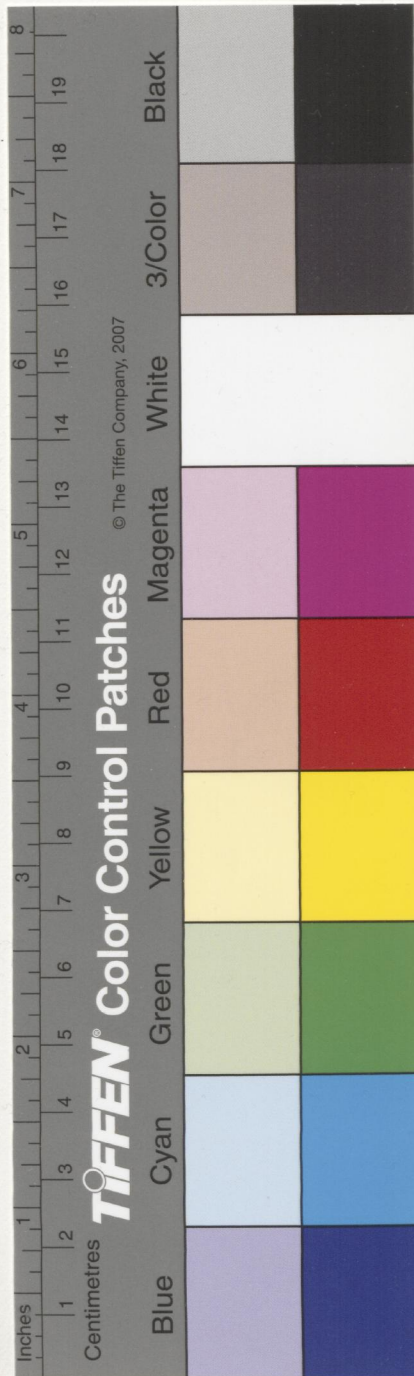

Skakaga som jern och stål som Herren.
som himmel och jord gjort hafver. I
Guds, Faders, Söns och den Heliga
Andas namn. Formeln uppläses
tre gånger öfver det man skall in-
taga eller smörja med, såsom öfver
kaffe, brännvin o. d. och vid hvarje gång
bläser man tre gånger öfver läkemedlet.

För tandvård anser man det vara
gagneligt om man under barken af en
rönntred lager en trädsticka, fästar den
med tänderna samt inlägger stickan på
sin fjärra plats och vilken barken öfver
densamma. Tandvård anser man sig af-
ven kunna bota om man berör den sjuka
tanden med en åskpil, vigg, thorvigg, med
hvilket namn man benämner gamla sten-
redskap. Man antager att åskan slår ned un-
der formen af en stenkil och att denna sten

efter dno är kommen ofrån jord, om den
sjä dess förmåga blifvit uppgärd.

Hvad hämmandet af blodet vilkom-
mer och den trollformel, som härvid
uttalas, så har det deremot varit ^{omöjligt} att ut-
forska, då den som här ansågs vara en
mästare sade, att man vid inlärandet skulle
lära en sådan sed, som genom "tord och
orden" skulle förstöra sömnen för flere ve-
ckors tid samt att han af denna orsak in-
ke ville inviga någon. Att man ännu
tror sig kunna stämma blod derom är
intet tvifvel, ehuru man anser sig
stå vid de, som funnits tufvorne
och hvilka hejdat äro och bäckar i
deras lopp. Dessa äro alla döda, hvar för
man talar endast ryktväis om dem.
Mången fruktar ännu blodstäm-
men och anser honom vara skadlig vid

slagt och brygd. Slagten förtages af denna orsak i en tygthet och då det gäller att slagta vin, stiger man upp långt för än dagen randats och utför då fjellningen, på det icke någon genom dessa djurs skrikande må ledas på tanken, att det slagtas och genom sina konster, eller, mera oskyldigt, genom sin hårda natur hindra blodet från att rinna.

Vid brygd fruktar man desslikes att någon skaka kunna hindra denna från att rinna, hvilket stundom till stor förlust inträffar, men då ett dåligt malt är orsaken, churu man vill på bördan trolldomen skulderna.

Skabb är en sjukdom, som vanligen likställes klådan och ofta är densamma churu under ett tidigare stadium. Man förklarar givet.

anser sig kunna bota den salunda att man tvätter sig i vatten, som blifvit kokt tillsammans med nio learslag, de vidare efter sluthörd tvättning vattnet bortkastas åt nordan.

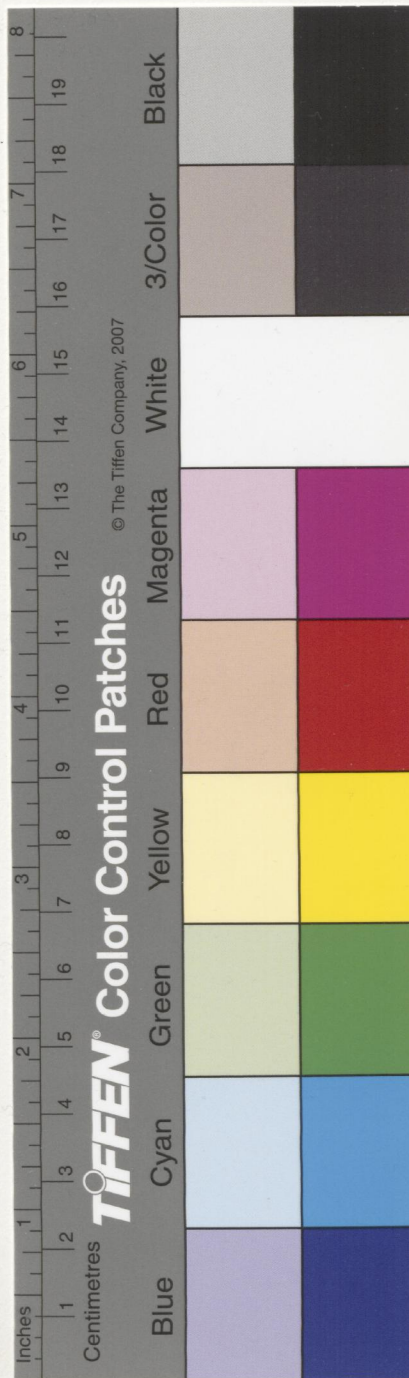
Vi hafva tidigare talat om, att man fruktar för att genom vissa handlingar bringa förlust uti urinblåsan, såsom genom att vid barndom stå gränslösa öfver golfspringan, de barnet får lida af det omtalade onda, afven som genom att blåsa på pultens kol eller på det genom att kringsvänga det i glödvande tillstånd befintliga kolet.

Dessa nämnda orsaker tror man bidraga till att barnen blifva utan "hald", hvilket återvinnes derigenom att man låter sitt urin uti gånngat, helst vattengrann.

Lika som man sökt beherska sjukdomar hos människan, lika har man gått tillväga då husdjuren hafva angripits och har man vid hvardera fallen sammanblandat naturliga och onaturliga medel samt sökt i dessa nedläggning af högre kraft för att betvinga naturlagarna och blifva herskare der, hvarst man i högsta grad är beherrskad. En sjukdom hos kreaturen "skot" borde mer än nog leda människan till erkännande af sitt beroende och sin svaghet, att den stund sjukdomen uppenbaras genom en ögonblicklig förlamning och desslikes låter oss ana, att inre smärtor äro pågående, emellan djurets suckar tätt och ofta härom påminna. Människan vet att ögon-

bliken här äro dyra hvad hjälpen vidkommer, ty erfarenheten har lärt henne detta genom de offer sjukdomen kräfter, ehuru hon å andra sidan kan sägas hafva inhemtat i förtid, hvad läkemedlen vidkommer. Flön manar "hart mot hart" och söker, då sjukdomen blef ett verk af ögonblicket, genom en lika ögonblicklig handling matarbete och häfva densamma. Man tager en bössa lossar skottet i riktning öfver djuret och skrämmer det redan nog plågadt att resa sig upp för att nästa ögonblick åter falla, utan att man i minsta mån bryr sig om att eftersinna, huruvida icke sjukdomen kunde häfvas genom medicin, som mera direkt skulle verka på de sjuka delarne. Och om det stundom gifves fall att medicin användes, huru usel och förvänd är icke denna

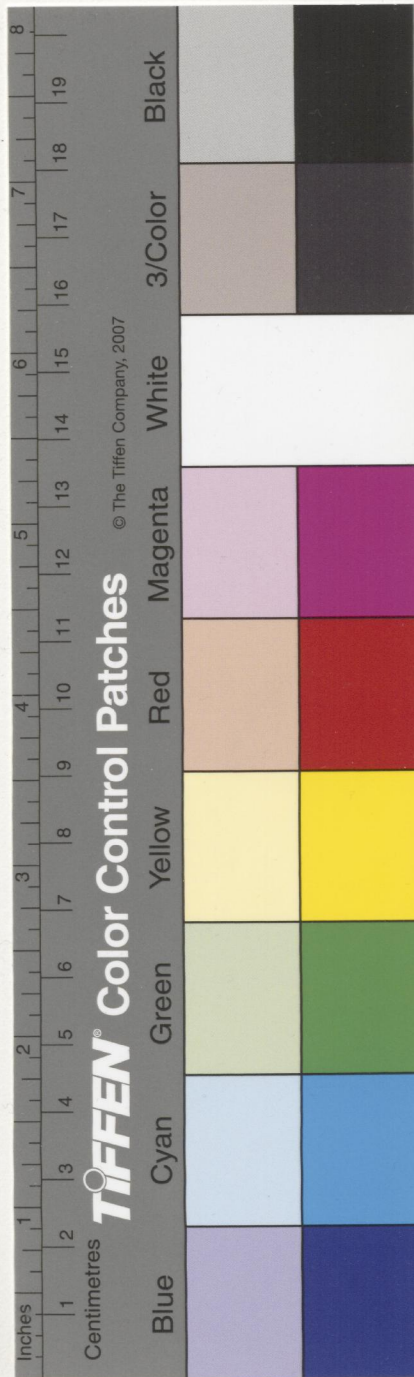

och huru långt bort från den rätta,
 i tity att man begagnar sig an-
 tingen af ett hugelkorn eller en bit
 från en kula, ^{med} hvilka hvardera nöd-
 väändigt måste hafva blifvit skjutna
 samt sedermera återfunna uti nå-
 got viltbrädd. De bära namnet "skutitkor"
 samt uppsamlas och förvaras alltid, då de
 artappas. Såsom läkemedel ingifver man
 afren en skalbagge, Guldbaggen, som kal-
 las "Spiritus". Då man fångur denna
 för den icke vidröras med blottad hand.
 Den förvaras vanligen tillsammans med
 salt uti något mindre lueslutet kär, eme-
 dan man prästar, att den inlindad i tigg
 försvinner utan att lämna något synbart
 spår, hvarigenom den skulle kunnat und-
 komma. Hos hästar uppenbaras
 samma sjukdom och bär här nam-

net ~~ett~~ "riv" härlöst från ripa, emedan
 man anar till inre slitningar. Sjukdo-
 men anses bräpas om man slår hästen
 tre gånger med en enkas mössa eller
 också med en odamnad mjölsäck.

Skrofsjukan uppenbarar sig sålun-
 da att djuret sväller så att skinnet prö-
 ser upp och liksom skiljes ifrån köttet ge-
 nom mellanliggande luft. Denna an-
 tingen verkligen befintliga eller endast
 anade luftsamling söker man afleda
 sålunda att man tager gäddkåkar
 och packar med dessa djurets hud
 för att sålunda föreda afledningskan-
 naler med tillhjälp ut af gäddans
 tänder, eller kokar man en dekokt
 på skrofsblommor (Silene) som sedan
 ingifves för bräpandet af det onda.

Rövsoten som under sommartid

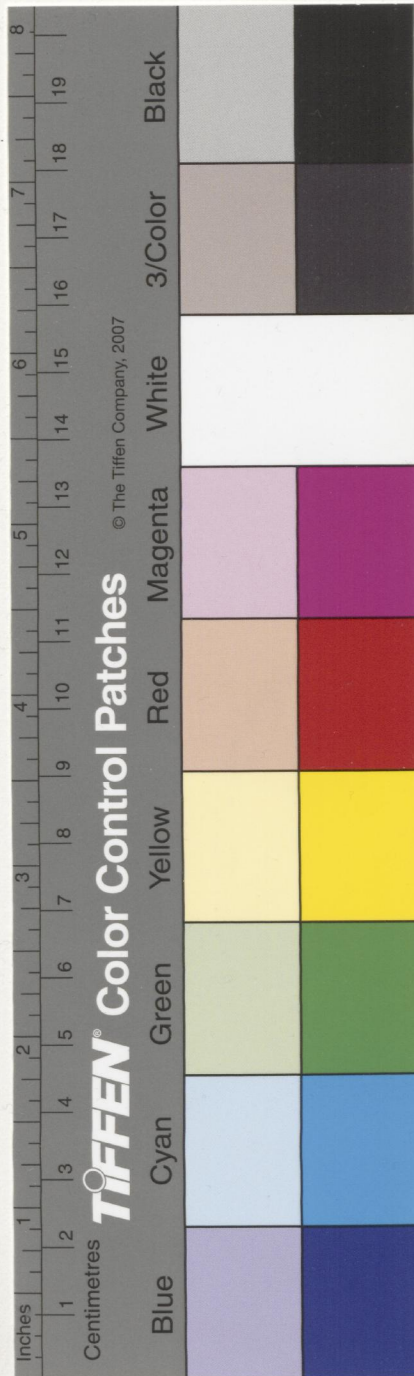

ofta angriper hornboskapen, sökes mig
vetterligt icke att fördrivas genom några
trollmedel. Den är af svårare beskaffen-
het än de tieförene omnämnda sjukdomar-
na och kräfer olyckligtvis ofta sina
affer samt har troligen aldrig för-
svunnit af sig sjelf, hvar för trolido-
men äfven aktat sig för att här drifva
sitt spel, emedan den alltid skulle
komma på skam. Man har af er-
farehet lärt sig respektera denna
sjukdom och redan de ansträngningar
man gjort och fortfarande gör för att
fördriva densamma talar för, att den
är farlig.

Lika som den hos människan före-
kommande frossan trängt de omoge-
mannen att tiegripa nästan alla me-
del, lika har rådsoten i andra

sidan nödgat honom att uppbjuda
all sin förmåga och nödgas han lik-
visst ofta slanna med bevärat sinne,
den hans dyra egendom geit till en för-
tids förstöring, der den ligger färdig att
redobbas.

Opfvervinnes sjukdomen blifver det lik-
visst svårt för bestämmandet af hvilket
medel som varit det mest gagneliga, då
man i nöden använt ända tiu till 20
skilda sorter på samma gång och då
sjukdomen ett annat är återkommen
står man lika rådvill och tvingas med
att börja samma "lang dans" som tie-
förene samt använda alla de många
medel man tieförene antitat. Då åter
genom mångårig pröfning följande lä-
kemedel visat sig tjenligt har jag, sedan
jag tagit kännedom om dess verkningar,

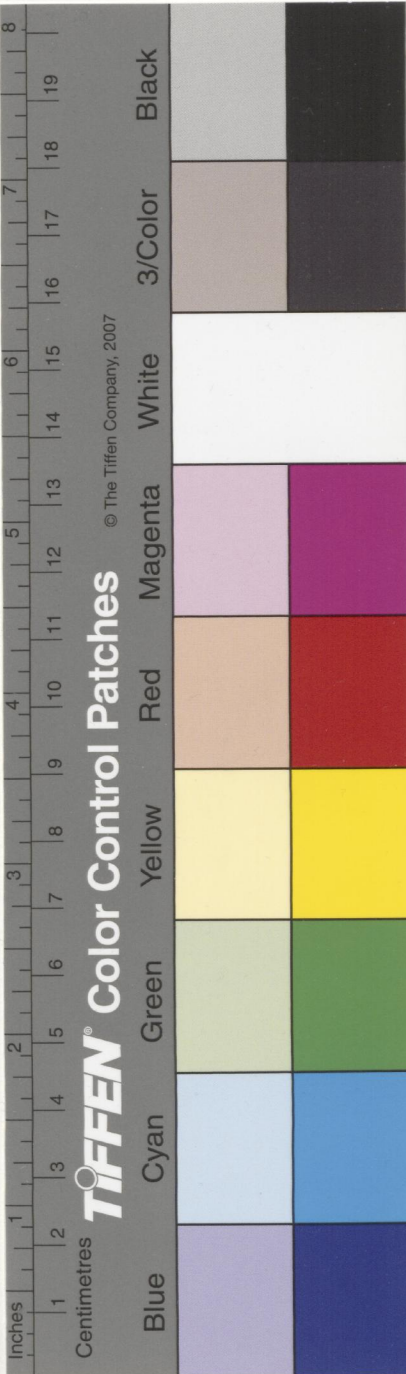

Kop.

III-14
197

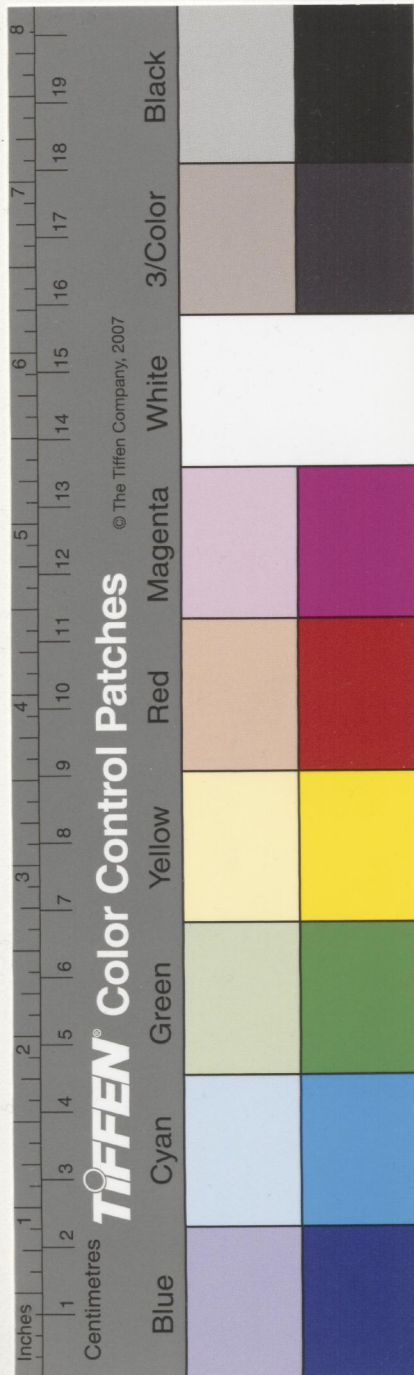
en sjukdom, som anses kunna
båskynas genom nästans förvillande
öfvermåttade skenningar, uppenbarar sig sålunda
att djuret i följd af inre plågor lik-
som svettas. Denna sjukdom har be-
redt fördomen ett vidt fält för sin verk-
samhet och anses kunna botas genom hand-
lingen vida skilda från det lidande för-
målet. Så till exempel tror man sig
hafva sjukdomen om man framför djuret
upphänger en spegel. Vidare om man
antingen framför djuret eller uppi dess
nacke afvrigt hänger en par sankos, hvilka
man begagnat då man kört ett lik samt
sist och slutligen om man fasthugger yxor
knippar och liar öfver det plågade djur-
et, då maran tror sky dessa vapen af
fruktan för att skada sig.

Begreppet maran är i det hela taget myc-

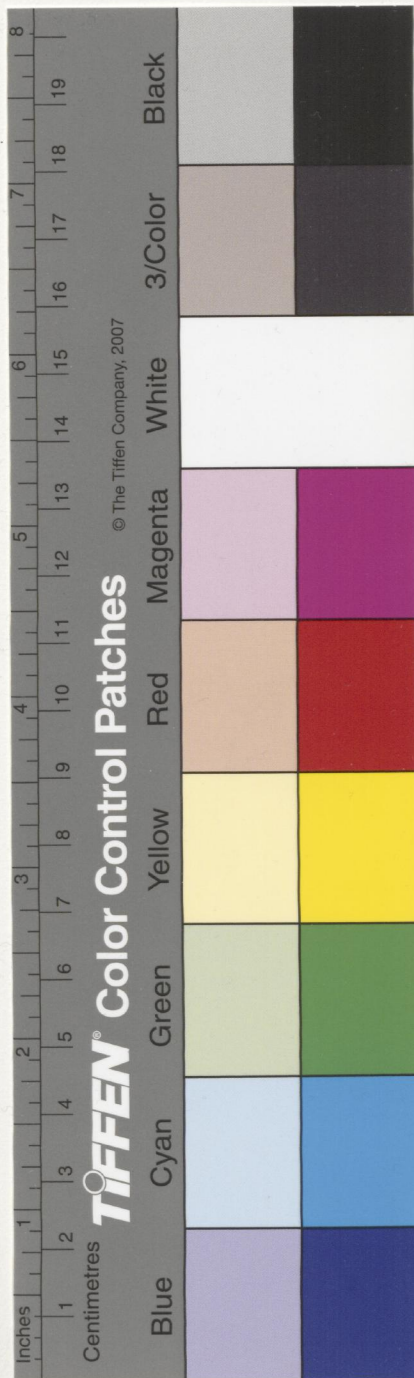
ket obestämmt i det den ~~är~~ är tanken, än
 åter åter en person. Stundom ~~är~~ det ett vä-
 sende, som bor i kusten och väljer sin bo-
 stad i björkarnas kronor, der marubböe
 är förstat och består uti vissa quist-
 bildningar, tätta, runda hopgyttringar
 af quistar. Nu onda önskningar afte-
 anses kunna medföra det önskade
~~marubböe~~ är, såsom vi setu, en allmän
 tro och få de sålunda, då de gå ut
 på att plåga ett djur, liksom en kropp-
~~lig~~ ^{fig} gestalt genom den personifiering,
 som namnet marub i sig innebär,
 äfvensom den form man alltid söker
 kläda den uti i det att hon, marub allte-
 rågs ^{äga} likhet antingen med ett djur
 eller en människa. Man skall stund-
 om tillbringat natten uti ställ eller
 fähus för att vaka öfver djur, som be-

svärats af marub och har det då häändt,
 att den vakande inbillet sig hafva ob-
 serverat huru den illasinnade inträdde
 antingen i aus sig själf lik, eller ofta
 under ~~en~~ den ena, än den andra for-
 men, samt ~~der~~ han sedan börjat
 antasta det djur, som man sökte hä-
 la vaket öfver. Så berättas bland an-
 nat, huru den vakande en gång ob-
 serverade, att en grep promenade
 in till ett fähus, hvarvid den på vakt
 stälde slungade emot densamma ett
 hårdt föremål, så att ena klon brast.
 Grepen hade varit granngårdens vär-
 dinna eller rättare sagt hennes tan-
 kar, hvilka likvisst så förenat sig
 med köttet och blodet, att quinnan
 under den följande morgonen befans
 med afbrutet ben i sin säng.

Sammanställa vi det här antyddade med de iakttagelser, som blefvo gjorda under Påskan och skärskilat Långfredagsnatten, så kanske blir det något lättare att lösa den gåta, som finnes under namnet maru, i det att den hemlighetsfulla slöja, som här med fantasins tillhjälp är utbredd öfver en ond handling, smöringom undanrykes genom iakttagelserna. Hvad först välkommer båtmedlem eller räddare sagt medlen att motstå att utifrån sig påträngande ondt, så gifva dessa vid handen, att man här har att göra med personer, som, medvetna om den farliga utlagda eggverktyg kunna medföra, måste afstå från den onda afriktan att plåga djur af hat till deras herrar, hvilket de oför-

synt nog kunna göra under den täckmantel, som begreppet maru breder öfver saken, emedan man inte vill tro annat, än att man har att göra med andar. Då vidare här till lägges den ide, som tros att människan uppträder under en sken kropp samt att denna oftast antastar och besvärar djuren, så komma vi detta förhållande, som tänkes under begreppet maru, så nära, att vi finna en kroppslig varelse uppträda här, hvilken såsom sken kropp dock förefaller något underlig genom sin aktsamhet i de fall, då lifsfarliga vapen förefinnas, i det att den afstår från alla sina onda förhållanden och härigenom gifver skenet ifrån sig samt kvarstår såsom en verklig

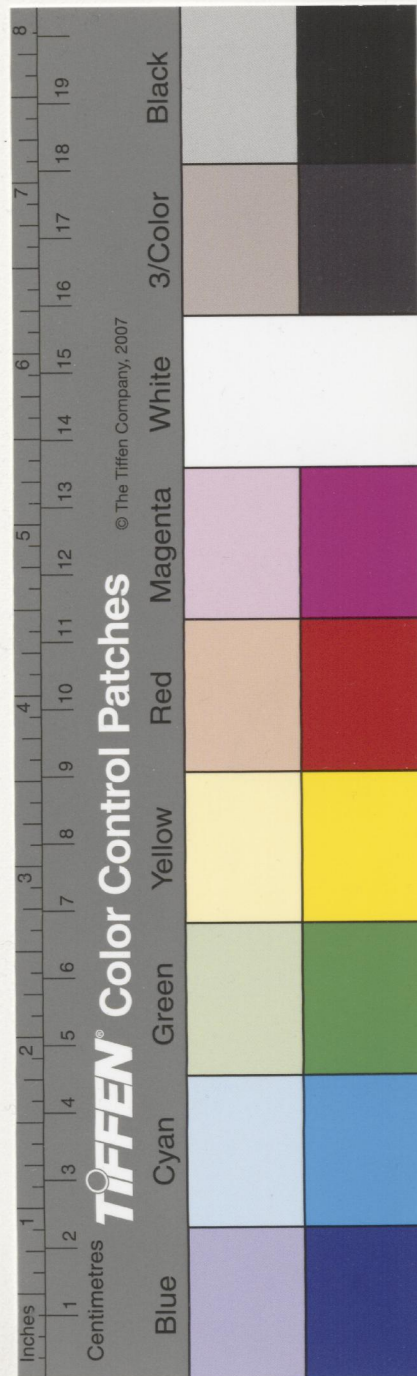

Kropp, hvilken lider utaf sludens in-
tryck, såsom fallet blifver, då man
tillfogar den något ondt. List och
slutligen måste vidare fram hållas,
att man flera än engång blifvit an-
hållen af den vakthafvande, då hon sökt
ifrån stallet utleda den häst, som un-
der alla de föregående nätterna va-
rit skummig och våt af svete samt har
det då befunnits, att någon af lägen-
hetens yngre, manlige personal begär
nått sig af hästen för att på dess
rygg skynda sig till sin älskarinnas
möte samt vid återfärden låtit hä-
sten genom sitt lopp godtgöra den tid,
som under quinnornas gäta förlorad, på
det hemligheten icke måtte upptäckas
och han beröfvas det dubbla nöjet

att draga en intet ondt anande menighet
vid näsan och själf njuta af lifvets sän-
het.

Lemna vi sedan maran åt sitt
öde, men deremot ännu återgå till
de onda önskningarna, så äro och
förblifva de overksammas. Endast
äfrer honom, som önskar ondt äfrer åt
sin nästa, nedfalla dessa, hvar af
hvar nog för känna genom den sin-
nesflämning, som beherskar honom
och tvingar honom att vara miss-
nöjd och obehållen med sitt eget samt
sålunda dag och natt plågas af ett
ondt, som i alla motsvarar begreppet
mara.

Men ej allenast de onda önskningarna
anses skadliga, utan äfrer all Pankes på
all häghernst af ett djur man ägt,

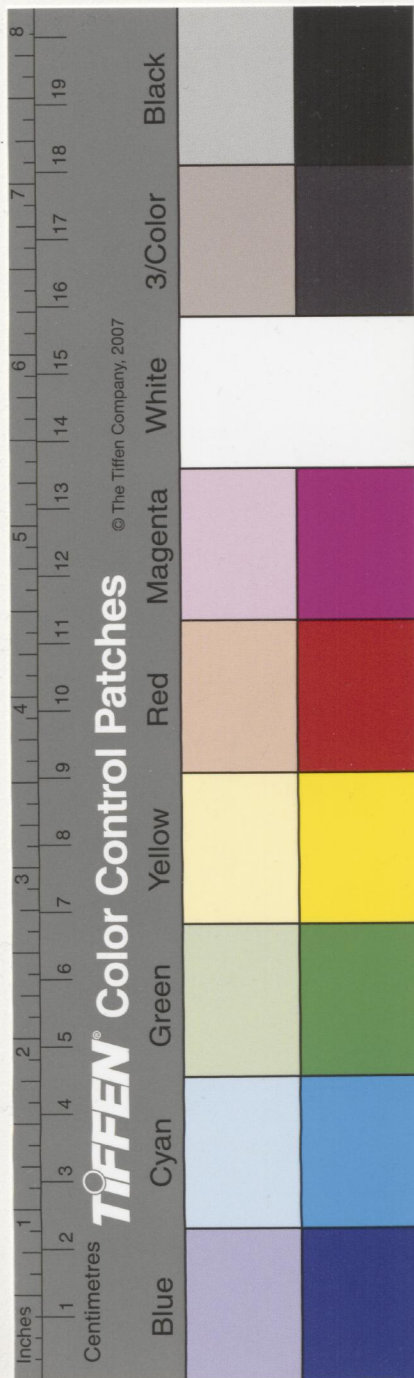

ty detta medfö i värsta fall maran
men i lindrigaste fall vantrefnad
för djuret på det nya ställe, dit
det kommer. Det är därför icke säll-
synt att man vid köp afven ingår
aftal med försäljaren om tanken
samt tager af honom löftet att hvar-
ken missunna köparen eller vidare
tänka på det kreatur han förgyllat.

Lika ofta händer det att köpa-
ren efter redan afslutad handel in-
finner sig klagande hos försäljaren
och beskärmar sig öfver, att djuret
vantrefves och icke vill äta. Man
anser här till missundsamheten
vara orsak, utan att man i
minsta mån tänker derpå,
att djuret ingalunda är en sten,

som blindt förläkar sig både med
det närvarande och tillkommande
och att den tankeförmåga, som
djuret äger, gör sig gällande och
framkallar ett slags oro, derigenom
att det har erfarenhet af den när-
mast förflyttna tiden och den be-
handling, som det der under rönte,
men i andra sidan är i ovisshet
om det tillkommande.

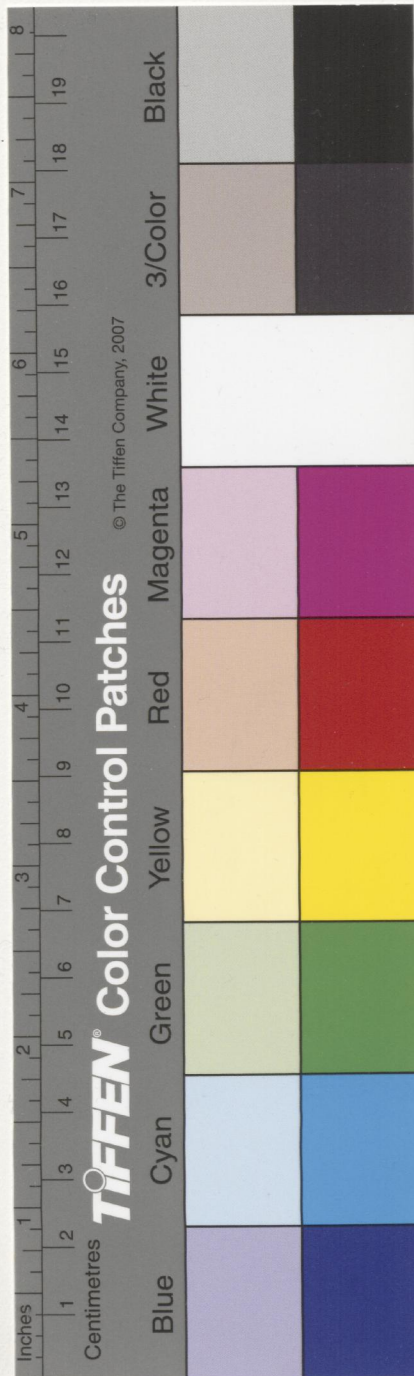
Bland annogseu hör man ofta
förtäljas om män, hvilka skulle
kunna borttaga hästens krafter, trin-
ga hundar att följa, ormar stanna
eller återkomma till samma ställe,
om de möjligen undsluppit under
för följelsen. Fluru vid den först-
nämnda handlingen tillgär är

okänt. Att till någon del göra
hästen lytt säges det enkla förfarings-
sättet vara verksamt, att man binder
en tagelsträ under hofleden och tvin-
gas hästen härpå att halta. Att åter-
skaffa den krafterna ifall de
blifvit honom försväfvade af någon
tröckkunnig tillgår sålunda. Då man
kommer till en vägskilnad går man
framom hästen lyfter först på bet-
lets hufvudrem och tittar mellan öronen
utöfver hästen undet det man med
sin venstra fot gör korstecknet och
yttrar: "Jev Ju, som halder hästen,
kraften till baka i ga te vegin"
härvid visande åt det hän kvar-
ifrån man kommer. För att und-
vika all tröckdom beagnas tidom-
bast i betsket, stundom med andra

Läsatsen

Utom att man anser sig vara herre
öfver naturen genom det säta hvar på man
säker beherrska den vid förefallande sjuk-
domar, så tiutros man sig öfven kunna
tillväxa sig makt öfver djuren genom
de enklaste medel. Såsom vi sågo, fö-
rekommer vid köp en visst afstel hvari
man för binder sig att icke missunnas
köparen kreaturet. Köparen söker dock
för säkerhetens förebygga all vantref-
nad genom att offra för det djur han
hemför till stall eller ladugård dels
sälunda att han blidkar temtens beher-
skare med brännvin eller dylikt, som
hålls inne i byggnaden, dels derigenom
att, då han hemför kreaturet, det ledes
omkring en jordfast sten, utom att han

såsom säenskap åt detsamma hem-
för en sten från det ställe, hvarest
han köper djuret. Samma förfarings-
sätt iakttages äfven då kalvar föras
ut på sommarbete till holmar och tror
man sig genom de stenar man tager
från hemmet för att lemna på holmen
kunna bidraga till kalvarnas tref-
nad. Vid köp af svin tager
för trefnadens skull litet kalv från
djurets förra hem och lemna den
sedan der, hvarest svinet här efter
inherbergeras. Då man tager
åt sig en kati gifver man alltid
några penni såsom ersättning,
demedan man tror, att ett skänkt
kreatur missunnas "ännas" och
vantrivas.

Öfver hunden tror man sig blifva
herre, om man tager en brödbit,
stryker med densamma tre gånger
under hundens venstra framfot
och lemna stycket sedan för att ätas.
Man frästär att hunden då skall föl-
ja en med den största tillgifvenhet.
Öfver ormar anses man genom det
enklaste förfaringsätt vinna mycket,
så att man kan tvinga honom att
stanna och om han undslipper återkom-
ma till samma plats. Ormen stannar
om man lägger tvänne korslagda stäm-
uppi honom och undslipper han säges
han återkomma till samma ställe, un-
der samma tid på dygnet, som han
först syntes, om man ritar ett kors
på det ställe, der han först sågs ligga.

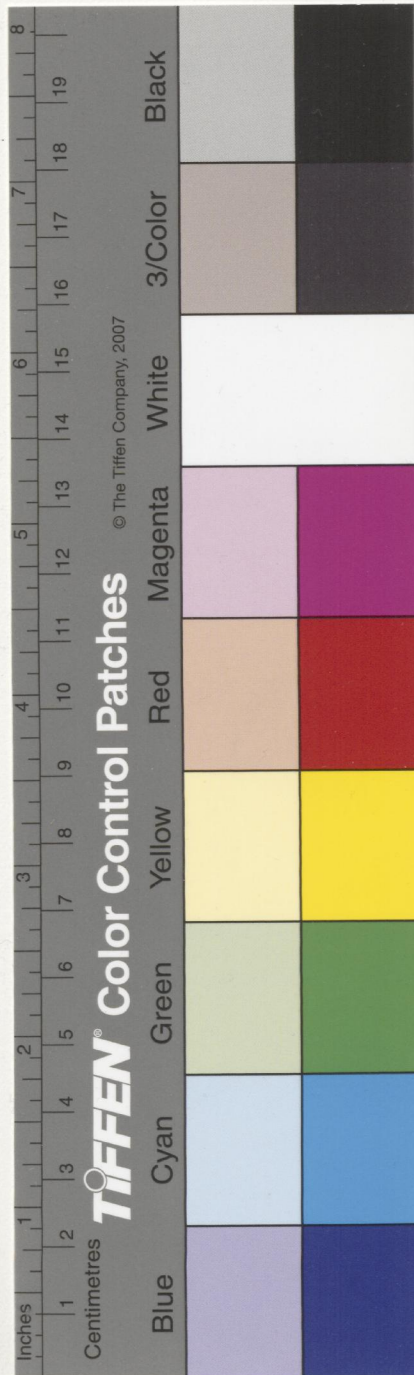

Att döda ormen tror man sig kunna der-
igenom att man lägger en strä uppi
den utan att förtä äta åt den med
letsamma. Å andra sidan åter tror
man sig genom att slå den aldrig kun-
na döda den, såvida man inte sänder
krossar hufvudet. Därför man detta
helt så tror man, att öblan, "sisaliskoni"
hopskarpar bitarna och sätter liksom
lif i den redan döda kroppen.

Följande deraf att ormen äger en
utomordentlig elastisk och snabb rörel-
se ^{samt} genom den bilyghet och mjukhet
den visar sig äga tror man äfven,
att dess skinn skall förlåna åt den,
som begagnar denna insydt uti bältet,
samma vighet utom att det förtager
en ryggvärb. Slutligen anses or-

men, om man tvingar den i en boss.
Jippen samt sedan aflossar skottet, ästad-
komma den verkan att bossen här efter
dödar viltbrädet endast kulen klar hog-
lit det minsta röt vid djuret. Samma
tror man sig äfven vinna, om man
skjuter en skata, öppnar den och ut-
tager hjertat samt smörjer jippen
intill med det blod, som finnes i
hjertat.

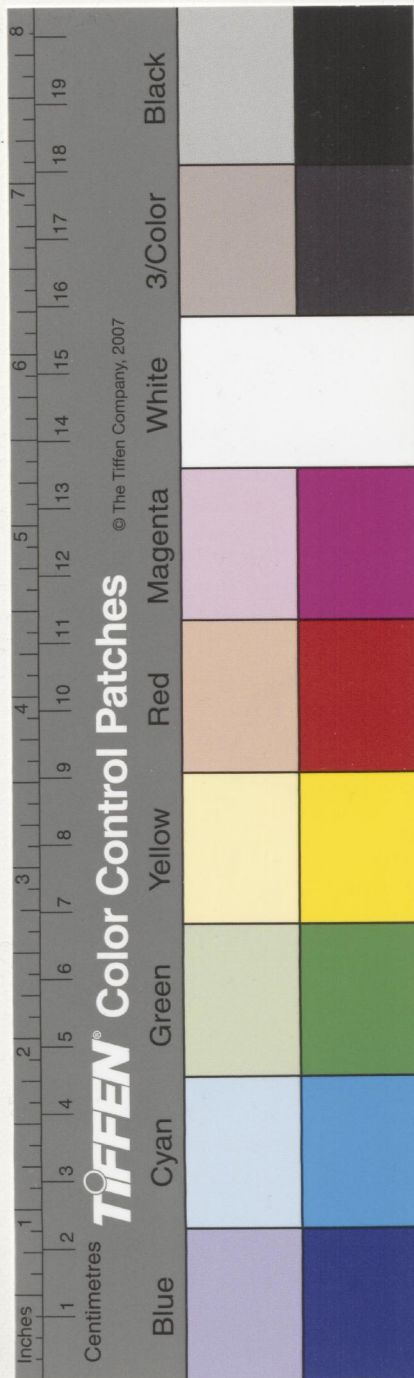
Jägaren befinnes icke minst släpa
under fördomarna och berättelserna om
djur och bössor likna i det närmaste de
fördras sjöfarande och vidunderliga histo-
rier. Ofta hör man förtäljas huru de
under sina jagtfördr stå på foglar,
som varit ingenting annat än den Ande
sjelf. Då man skjuter på en sådan

har den endast skakat litet på sig utan
 att flyga från trädet eller quisten samt
 då man slutligen skrapat litet från
 en silverpenning och sått bland haglen,
 har den visserligen nedfallit, men i när-
 med det samma förvandlat sig till en fjä-
 derhö, mossstopp eller dylikt. Likaledes
 hafva oformliga djur visat sig och gif-
 vit upphof till historier; stundom haf-
 va stubbar och stenar ersatt djurens plats,
 hvilket ingalunda får författa otroligt,
 då man tager i betraktande, att vä-
 ra bondjägare under våren vistas
 ute ofta redan vid midnatts tid för
 att skjuta tjäderna på hans spel,
 vid hvilken tid det bliver svart för
 mörkrets skugga att utskilja och bestäm-
 ma hvarje föremål så noga. Tjäderna

är sedan en fågel, som inte låter
 skrämman sig så lätt, då han hänföres
 af passionernas lidelser och ofta får man
 nog skjuta en skuta utan att han lyfter
 vingen till flykt och den i hemligheten
 omvigde tros därför, att han har att
 göra med den "svarte", då fågeln enbart
 sitter kvar efter knallen.

Hvad tron på silver uti kulorna vid-
 kommer, har den troligen uppstått från
 talesättet: "ja suter man silverkula, ja
 meitar man silverkrök" och innebära des-
 sa bildlika yttanden det samma som
 jag köper mig den och den varan för
 penningar, hvilka enligt den gamla
 myntfoten förut räknades i silver.
 Hvaraf har den enfaldige sedan trätt,
 att den, som under sitt tal rört sig genom
 redan nämnda bilder, verkligen menat

hvad han yttrat samt har en fördom
salunda framföllt.

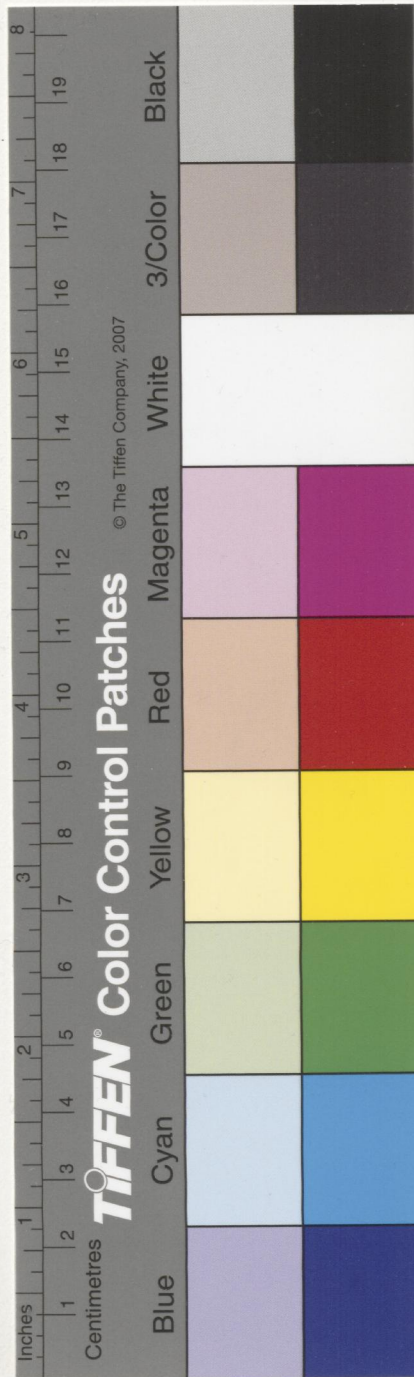
Utom sedan nämnda sätu att göra sin
börja duglig tror man äfven det med.
föra god verkan, om man tager sand
från tre kyrkogårdar och blandar
härpå i krutet.

Genom troendom tror man sig äfven
kunna åstadkomma att kulor för-
felar målet och hafva sälskytten of-
ta berättat, huru det är värt att er-
hålla någon säl så snart det komma
från sina förder så långt österut att
den finska befolkningen, "Eistpläntönä"
börja höra utaf skotten. På närmare
håll tror man nägre vara istånd att
förfaga elden och tvinga bössan att
klicka, hvilken tre numera måste
bortfå i den man flintläset

undantvänges. Samma maket tror man
vargen äga och frästas det att skottet
aldrig går, så snart vargen ser uppå
jägaren, då han står i begrepp att
aflossa skottet.

Fluru långt varit tron kunnat be-
da människan, då hon sökt medel för att
undvika eller förkomma alla olägen-
heter, skador och faror, som möjligen
kunde drabba, se vi af ett medel, som
jägare fördom sägas hafva iakttagit
för att bereda sig en god jagthytta,
då det gälde intet mindre än att
uppsätta ablaten säson måt samt
sedan skjuta uti densamma.

Detta handlingsfäti är ett bland dem
vid hvilka man gäte längst i a ihit
och godlöshet och quarstar endast säson
en dunkel sägen, man visar tillika

Ivarthän människan kan komma till,
 då hon afbryter all gemenskap med
 Gud, med kyrkan och sakramenten,
 då hon hånfullt trampar ut un-
 der sina fötter. Hon blir då den
 mest beklagensvärda skapelse och vi-
 sar sig genom slika handlingar ike
 mera äga någon trostotten. Ty den
 som ännu fons kvar, under det sta-
 dium hon beherrskades af vantron,
 har nu, då vantron öfvergått till
 ren otro, försvunnit och hon står
 ensam och fridlös såsom Kain
 med syndamärket i sin panna
 samt afskys och fruktas af
 alla såsom en mannadräpare.

